

2003 - Tél

Ára: 400 Ft

folkMAGazin

X. évfolyam

4. szám

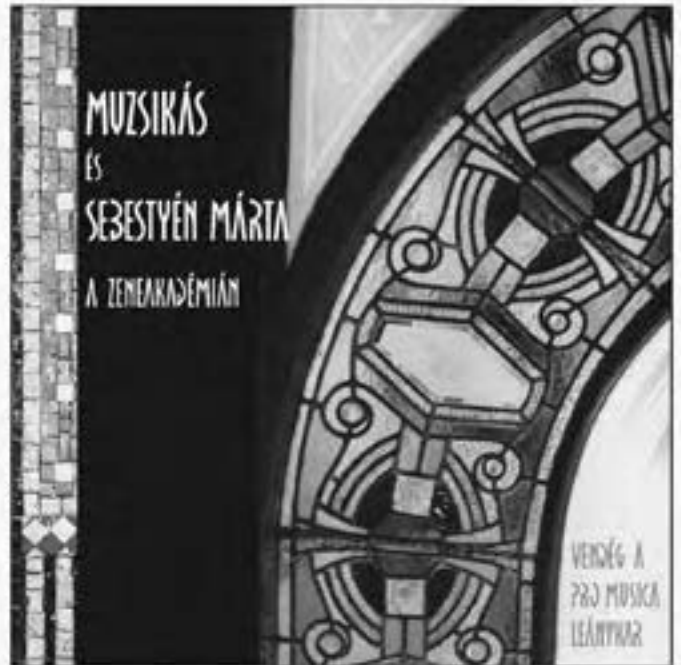

BGCD 123

PERIFERIC RECORDS

MU 005

MUZSIKÁS EGYÜTTES

ED-CD 066

ETNOFON RECORDS

HCD 18253

HUNGAROTON CLASSIC

FECD 008

FOLKEURÓPA KIADÓ

K-03

KOLOMPOS EGYÜTTES

A TARTALOMBÓL:

4. Emlékező karácsony - 2002
Soós János
6. Barangolás az elveszett édenben
Szederkényi Éva
Novákné Kovács Ágnes
10. Tíz éves a Zurgó
Abkarovits Endre
13. Szomorkás jubileum
Bolya Mátyás
15. Szabad a tánc...
Szávai József
16. A Szóttes Néptáncgyűttes sikere
Záhonyi András
17. „Hargítások” Válaszúton
Bodi Ildikó
19. Utazás Kárpátalján
Gömbös Katalin
20. Zene a periférián II.
K. Tóth László
21. „Örökségünk...”
Darmos István
22. Cigánytáncok a tánc tudományban
Darmos István
26. A Vagabond mirőlünk
Redő Juli
28. Beszélgetés Kostyák Alpárral
Fuchs Lehel
34. „Édes hazám, mit vétettem?”
Kóka Rozália
40. Az eleki Botás Pál
Busai Norbert
42. Édesapám, Lányi Ágoston
Erdőhátiné Lányi Mária
44. Martin Györgyre emlékezve
Timár Sándor
46. Sue Foy angol nyelvű ismertetője

Tisztelt Olvasónk, Kedves Barátunk!

A folkMAGazin 10. évfolyamának utolsó, negyedik negyedévi számát tartod a kezdedben, mely azt jelenti, hogy lapunk immár tíz esztendő. A mai világban talán nem szerénytelenség azt állítani, hogy egy kis példányszámú réteglap esetében ez figyelemre méltó eredmény, különösen, ha tekintetbe vesszük, hogy ez idő alatt hány nagy példányszámú, komoly hagyományokkal rendelkező újság szűnt meg.

Igaz, a folkMAGazin nem a reklámbevételeiből és az eladott példányaiból tartja fenn magát, hanem pályázatokon elnyert támogatásokból, azaz nincs kitéve a piac farkastörvényeinek. Ám, ha figyelembe vesszük, hogy olyan, teltházas mérkőzéseket játszó, odahaza és nemzetközi szinten is sikeres világhírű futballcsapatok, mint az AC Milan vagy a Real Madrid sem lenne képes szponzorok nélkül fennmaradni, akkor magától értetődő, hogy a népi kultúrával kapcsolatos információk, vélemények, tanulmányok közzétételével foglalkozó lapunk a bevételei alapján még a nullszaldótól is távol áll.

Köszönet tehát egykori és jelenlegi támogatóinknak, valamint szerzőinknek, akik között tudós professzortól kezdve táncmuzsikus zenekarban játszó gimnazistáig sokféle réteg képviselői megtalálhatóak, s akik anyagi ellenszolgáltatás nélkül adják át írásaikat; továbbá köszönet a felvételeiket ugyancsak térítésmentesen rendelkezésünkre bocsátó fotográfusainknak. S természetesen Neked is köszönet jár, Kedves Olvasó, hiszen érdeklődésed nélkül öncélú, értelmetlen tevékenység lenne a magazin elkészítése, olyasmiról, mintha a MÁV csak vasutasokat szállítana.

A Táncház Alapítvány, mint kiadó, az indulása óta folyamatosan igyekszik fejleszteni a lapot. 1999-ben a kiadványok számát az addigi évi háromról négyre bővítettük, s az oldalszámok azóta is növekvő tendenciát mutattak. Szerzőink és fotográfusaink köre is bővült, s a visszajelzések szerint magazinunk külső megjelenése, a benne alkalmazott grafikai megoldások, s a fényképanyag is – melynek egy része nem szövegillusztrációként, hanem önállóan jelenik meg – színvonalasabb lett.

Ezt jelenlegi támogatóink, a Nemzeti Kulturális Alapprogram Népművészeti Kollégiuma, s a Közművelődési Kollégium is respektálja, így segítségükkel 2004-ben már kéthavonta jelenünk meg. Szeretnénk továbbra is a szellemi műhely szerepét betölteni a népi kultúra, a táncművészet híveinek életében, és reméljük, egyszer régi álmunk is megvalósul, s a folkMAGazin havonta megjelenő periodikává válik.

Ugyan Berán István barátom, lapunk tervező-szerkesztője nemrég szerényen megjegyezte, hogy a végső cél a MAG reggeli és délutáni számot kiadó napi magazinná történő fejlesztése, de mi a kis lépések hívei vagyunk, így ennek megvalósítására még nem készítettünk pontos ütemtervet.

Addig is kellemes karácsonyi ünnepeket és boldog újévet kívánunk minden kedves olvasónknak, s reméljük, továbbra is kellemes időtöltésnek tekintik majd a már kéthavonta megjelenő folkMAGazin böngészését.

*K. Tóth László
felelős szerkesztő*

Címlap: Ágoston Béla a 2. Héttorony Fesztiválon - Szilágyi Gábor felvétele

Emlékező karácsony – 2002

(Senkiföldjén soromra várva)

Keresztapámat, Sz. Istvánt már tagbaszadt természeténél fogva is Toldi Miklósnak képzeltem, hát amikor meghallottam hogy tizenhárom évesen már Kolozsváron volt elszegődtetve hentes- és böllérinasnak. „A második világhéj idejére már fel vótam szabadítva, s olyan erőben tartottam magam, hogy a legvadabb mőcvidéki bikát is a »tér-gyire« kényszerítettem...”

A híres história hőségének szerepét nem sokáig játszhatta, ugyanis a Kincsesváros vágóhídjának kapujából ragadták magukhoz a nyilas hordák 1944-ben, és hurcol-

ták el egy szál vászongatyában és anyja által szótt kendersuruban a már minden sebből vérző Budapestre. „Mikor Pesten kituszkoltak a marhavagonokból, minket, »fájinabb« legínyeket különválasztottak, és a hónyunk alá egy SS-jelet ígettek. Hadrafogóinkat jó-szerivel még hátba köpni sem volt időnk, s hónyunk új mintázottja» még bé sem gyógyult, mikor az oroszok kezire kerültünk, akik elég hamar bévagoníroztak bennünket, és máris irányítottak a veszett farkasok által is elkerült, rettenetes szovjet légerekbe.”

Az utcabeli pajtásaimnak reggeltől estig csak keresztapám hányattatásáról és vitéz-

ségéről dicsekedtem. Okosnak, bátornak tartottam mindig – az is volt! –, hiszen ő fedezte fel, hogy a szomszéd barakkban élelmiszerraktár rejtőzik, amit fogolytársainak a tudomására is hozott. Egy esős borongós éjszakán sikerült késsel, villával, kaccorral, tíz körömmel átvjájkálniuk magukat a féltve őrzött élelmiszerek közé, ahol húskonzervek helyett hangyákat és mindenféle földi bogarakat vonzó, marmaládétól csöpögő dobozok tornyosultak. Az évek óta éhezőket keresztapám bölcsessége sem bírta megállítani, a „jóllakottak” pirkadatkor már nem jelentkezhetek munkára, őket egy közeli mocsárba szórták, amelynek vizéből azelőtt sem volt szabad inni...

„Nyolc év után kerültem haza a poklok poklából, soványan mint egy gazdátlan pásztorkutya, szegény anyám meg sem üsmert, első iccakan a pajtabíján háltam...”

Ennyit mondott el nálunk, mások előtt is disznóvágáskor, mert mindig ő volt a hentesünk.

Másoktól hallottam, hogy a szovjet hadifogságból való szabadulása után többé már nem helyezkedhetett el állami intézménynél – a széki mézszárszékét is szövetkezetesítették! –, kénytelen volt megboldogult apja mesterségét folytatni, az asztalos-ságot – amit szinte gyerekfejjel lopott el – magániparosként, ami azt jelentette, hogy munkájához semmilyen anyagot, szerszámot hivatalos raktárból nem vásárolhatott. Mindezek tetejében még a hatvanas évek közepén is hetente kétszer kellett jelentkeznie a széki rendőrorosn, hogy az éppen a kocsmából kitámolygó milicistának ismételen elmondhassa, „az elmúlt héten sem paktáltam le a nációkkal, és a Román Népköztársaságot sem akarom feloszlatni...”

Saját keze által épített házának pincéjében volt a kis műhelye. Ott lábatlankodtam én is egyetlen keresztfiaként, és olykor, esős délutánokon nagyokat szundítottam a selymes tapintású, fenyőillatot árasztó gyáluforgácsokon.

Mikorra az első „priccses” cájgnadrágom teljesen lefeszett rólam, már a szó is „állt” bennem. Ezt keresztapám is kész tényként könyvelte el. Egyre gyakrabban küldött a keddi „susztervasárnapi” piacra több kiló tehéntúrót vásárolni enyvkészítéshez, így ő is elkerülhetette a piacon kakaskodó rendőrral való kényelmetlen találkozást. Ilyenkor mindig a kapuig kísért, és mielőtt kulcsra zárta volna a kertkaput, a fülembé súgta, hogy a megmaradó pénzből magamnak süvegcsukrot, neki egy kis itókát szerezzek, de erről, főleg az utóbbiról aztán egy szót se tudjon keresztanyám vagy a milicista!

Ezek villantak eszembe hazafelé tartva Ártánd és Bors között, a „senkiföldjén” so-

Dobos Károly felszezi primás „cigányfogadóival”, Szék, 1953.

Ádám István „Icsán” két vőfélével és a „kicsi” nyüzszüleánnyal, Szék, 1974.

romra várva 2002 karácsony ünnepének szombatján, ahol a metsző hidegben egy felgyúrt kézelőjű böllér „minőségi” disznóölő késeket kínált nekem megvételre...

(„Betlehem kis falucskában...”)

A tél beálltától karácsonyig szüleink nem sok hasznunkat vesznek. Iskola után nem haza igyekszünk, hanem F. Mártonék rozoga pajtájában gyülekezünk. „Betlehemest” próbálunk. Otthon a zöld színű, „pánkó” mintás cserépkályha szinte „süt” a hidegtől. A jószág széna és víz után bög reménytelenül. Este a ránk zúduló szidalmak súlya alatt görnyedünk:

„Jó hogy van az embernek gyermeke, reá bízhat egyet s mást... Megint a Gyirászi kertben evett a fene benneteket? Töletek aztán az állat étlen, szomjan veszhet!”

Szidtak minket, mint a tövisbokrot. Kibírtam és erős tűrőképességünk már-már kezdett gyanússá válni számukra, de a „nemes kompánia” akkor is csak szenteste lepleződhetett le, amikor is minden házba tiszteséggel bezörgöttünk, és teljes odaadással, átéléssel előadtuk betlehemes játékunkat.

Szüleink megbocsátását a szemükből alápergő vízgöngyök tanúsították, melyeket a felsőfolt petróleumlámpa ünnepi táncként rebegő fénye igazgöngyökként csillogtatott.

„Szép fehér karácsonyunk van!” – szólt anyám, miközben arcát félig a fényesre sikált főzőkemence plattenjén rotyogó töltött káposztára irányította. Arca másik felével pedig titkon riogatni kezdte az emlékezés csendjéből felénk szálló apró fellegecskéket, még mielőtt az ajtó mögött kán-

táló szomszédfiúcskák csengőn szóló karácsonyi éneke véglegesen az örökkévalóságba röpténe őket.

Mikorra a legények már a nekünk hozott szép beköszöntő verset is elmondták, s anyám unszolására a pénz mellé a finom süteményekből is vettem magukhoz, hogy az úton se éhezzenek, apám is szóra kapott. Vágyott megtudni, hogy megismertem-e a két fiúcskát. Válaszomat nem is várva így folytatta: „Az egyik, a köpcösebb az F. Mártoné, a virgoncabb pedig a T. Pistáé, te meg az apjukkal jártál így kántálni, betlehemezni... Emlékszel még?”

(„Sok Szent István napokat!”)

Karácsony másodnapján, a „Fébrus ragyogó fényével” elindulok J. István barátomékhoz köszöntőbe. Sok István van Széken, de a „Nagyutcán véges-végig” kiderül, hogy az őket köszöntőkből még annál is többen vannak. Az ünnepi komótosággal lépkedő férfiak lábizsébében ott lapul a szalmafonatú „köszöntő és báli üveg” teletöltve frissen főzött szilvapálinkával, amit a találkozásunk öröme, s az ünnepre való tekintettel rám is köszöntenek, amit én teljes örömmel viszonzok.

– Nem is gondoltuk volna, hogy Pesten is ilyen jó pálinkát főznek! – küldik felém a kacér megjegyzést, miután felismerik, hogy e „nedű” gyümölcse bizonyára nem a „budai Széna téren termett”, hanem apám kertjében, a Pad út verőfényében...

E ténymegállapítást István barátom is csak megerősíteni tudta, miközben ő a jó hírű „Dani-féle” pálinkából kínált engem.

Sok beszéd és még több pálinka folyt, amire F. Márton is közénk vetődött.

– Érthessünk még sok Szent István napokat örömmel, egészséggel, békességgel, csak ne ilyen nótaszó nélkülül, a rézangyalát! Én nem temetésre, hanem köszöntőbe jöttem!

„Ez napon itt megjelentünk
Nevedet hogy tiszteljük.
Mert ma Szent István,
Melyet soká vártunk.
Hajnala itt földerüljön,
Szívünk örömben merüljön.
Nohát vigadjunk,
Nohát vigadjunk.”

Szállt, szállt énekünk, még a torony gombjánál is magasabbra, hogy ott fenn a nekünk fényesedő csillagokba ölelkezessenek, s örökre kitörölhessék emlékeztünkünk azokat az időket, amikor még piros betűs „ÉNEKELNI SZIGORÚAN TILLOS!” felirattal éktelenkedő táblák és azok kiakasztói fojtották belénk dalainkat.

Soós János

Barangolás az elvesztett édenben

A Héttorony Fesztivál, amely idén a „Hagyományérvés” alcímet viselte, november 14-16. között második alkalommal nyitotta ki kapuit és mutatta be népzenei kortárs állapotát. A programok között szerepeltek népzenei koncertek, táncmuzikális rendezvények, közös éneklés, valamint beszélgetés a kultúra ezen ágának jeles képviselői között.

Népzenei fesztivál a Marczibányi téren

Hagyományteremtő szándékkal hívta életre egy évvel ezelőtt Kiss Ferenc a Héttorony Fesztivált, melyhez kiadójának, az Etnofonnak tízéves jubileuma adott apropót. Az eredetileg tíznapos sorozat rendezvényeit ezúttal egy hétvégébe sűrítve élvezhette a nagyközönség a Marczibányi Téri Művelődési Központban.

Az Arasinda, a Kárpátia, a Nigun és az Etnofon koncertjei mellett közös dalolás, ruszin táncmuzikális, Kőketánc gyermekjátsszó, borház, lemez- és könyvvásár várta az érdeklődőket. A szervezők a jó zene és a jó bor mellett alkalmat teremtettek az együttgondolkodásra is. *Elvesztett Éden* címmel a népzenei hanghordozók terjesztési problémáiról rendeztek kerekasztalt november 14-én este. „Bár általános válságban van a CD-ipar, azok juttatták ide, akik egyik kezükkel kiadják a hanghordozókat, a másikkal pedig a hamisításra alkalmas szoftvereket fejlesztik ki. Ez a tudathasadásos állapot, a másolt CD-k silány minősége a művészek számára is megalázó. Zenéjük a technika segítségével bármikor letérölhető, átmásolható, helyettesíthető” – foglalja össze a lemezkiadók általános nehézségeit Kiss Ferenc, a fesztivál felelős igazgatója.

Kiss Ferenc a kezdetektől vallja, hogy a Kárpát-medence lakóinak évszázados kultúrája egységet alkot. Erről nem csak az azonos gyökerű zenék, de a díszítőművészet is tanúskodik. Zeneszerzőként életművét a századokon át hagyományozódott tudásból, gyűjtőútjainak élményeiből és öreg muzsikusok barátságából szötte egységes zenei szövetté, s tudatosan állította az értékmérés szol-

Kiss Ferenc (Etnofon Zenei Társulás)
Szilágyi Gábor felvétele

gálatába még akkor, amikor ezt a missziót nem illették ilyen divatos kifejezéssel. Harminc éve lankadatlanul járja felmenői hazájának, Kárpátaljának szűkebb településeit, ahol nem csak a hegedűhúr, a vonó hiánycikk, de az élelem és a tűzifa is. Ebben az elzárt zenei világban lelt kincsekre, melyekből nem csak önálló szerzői albumain építkeznek, hanem zeneszerzői munkásságát is erre az elvre építette fel. Kiadója, az Etnofon Records is a magyar és a körülöttünk élő népek népzenei kincseinek átmentésére vállalkozott. Elsősorban népzenei gyűjtéseket jelent meg, de az értékörzés szellemében olyan alkotók és előadók felvételeit is felkarolja, akik a kortárs zeneművészetben e szellemi kincséből merítve keresnek új utakat és lehetőségeket. A zeneszerző-folklorista, Pílinzky János gondolataival egyetértve vallja, hogy a magyaroknál – szemben a nyugati népekkel – még jelen van a népművészet, és az az idő, amelyben keletkezett. Ezért nekünk az időélményünk is más. Erre az ősi erőre, amit a Héttorony szimbolikája rejt magában, s amely nagyjából azonos jelentéstartalommal századokon át jelen volt a magyar kultúrtörténetben, sokan ösztönösen ráéreznek. Együttésének, az Etnofon Zenei Társulásnak írt szövegei egy olyan archaikus világ üzenetét hordozzák, melyet ma még ugyan őriz a kollektív emlékezet, de jelentéstartalmai a mai ember számára már homályosak.

„Sajnos, a modern ember számára ez a tudás egyre kevésbé hozzáférhető. Meggyőződésem, hogy a magyar nép elveszítette mitológiáját, ezért nincs hite önmagában. Pedig nagy szükség lenne arra, ha önazonosságunkat újra megtaláljuk a múlt toronyszobáiban” – összegez Kiss Ferenc, akinek önvalloása szerint a Kárpát-medence népi műveltsége jelenti azt a szellemi vagyont, amit a mitológiai Héttorony rejt magában: Bécs, Kassa, Munkács, Brassó, Újvidék, Zágráb és Maribor tornyai között.

Eme hatalmas kulturális olvasztótégely izgalmas zenei motívumkincsei tiszta harmóniákban tükröződnek vissza Kiss Ferenc műveiben, színházi és filmzeneiben (a Foltin Jolánnal együtt jegyzett táncdrámákban, az Asszonyok könyvében, a Harangokban, Gyöngyössy Bence filmjének, a Cigánytörvénynek kísérőzenéjében), illetve a hamarosan trilógiává bővülő szerzői albumainak, a Nagyvárosi bujdosók és A Héttorony hangjainak felvételein is. A harmadik rész *Énekek éneke* címmel jelenik majd meg, ebből az anyagból már részleteket is hallhattunk szombaton este. Kiss Ferenc több tucat lemez után a legfontosabb inspirációhoz, a szerelemhez fordult. Koncertjén Palya Bea és a Vándor Vokál közreműködésével kalauzolt el a férfi és nő között zajló örök dráma színpalái közé. Legkedvesebb szerelmes dalaiból adott válogatást: a magyar néprajzból ismert varázsénekektől a „Nincsen a világon nagyobb nyomorúság...” kezdetű népdal szerelmes jajszávaig.

Szederkényi Éva

Az összefogás közös érdeke

Az „Elvesztett Éden” beszélgetés résztvevői a népzenei hanghordozók kiadásának, terjesztésének problémáit vitatták meg. A nyílt szakmai társalgás – melyet Kiss Ferenc, az Etnofon Records igazgatója vezetett – azt a kérdést járta körül, hogy a jelenleg nehéz időket élő népzenei kultúra, illetve az ezzel kapcsolatos kiadói tevékenység miként élheti túl a hanghordozók piacán napjainkban tapasztalható recessziót. A szakemberek célja, hogy együtt, közösen gondolkodva próbálják meg a kulturális élet ezen szegmensének ismét a neki járó, méltó helyet biztosítani. Meghívott vendégként jelen volt a Hungaroton Records-tól Hollós Máté, aki realisan választotta a mostani helyzetet. A vitában többek között részt vett Marton László Távolodó, Berán István a Táncmuzikális Egyesülettől, Gerlei Ferenc a Kolompos képviselőjében és még számos szaktekinetly.

Az őszinte beszélgetésen – a számos egymással ellentétes egyéni érdek ellenére – egyetértés született abban, hogy a népzenei felvételek kiadása, terjesztése „haldoklik”, aminek számos okát állapították meg. Ezek közül az egyik, hogy a folklór hanghordozók kizárólag bizományosi értékesítés keretében adhatók el, ráadásul a szakboltok nagy része gazdasági, pénzügyi okok miatt kénytelen volt kapuit bezárni. Abban is egyetértés született, hogy a meglévő, illetve potenciális vevőkört sokkal hatékonyabban kell informálni, és megfelelő médiajelenlét szükséges ahhoz, hogy az átlagember ismereteket szerezzen a műfajról, és tisztában legyen azzal, hogy hol és mit érdemes keresnie. (Molnár Ádám, az angol nyelvű Hungarian Heritage c. lap részéről felajánlotta, hogy a magyar népzeneről lapjukban információk jelenhetnek meg, ezzel is bővítve mind az itthoni, mind a külföldön élők ismereteit ebben a témában.)

Mint a gazdasági élet minden területén, így itt is figyelembe kell venni az üzleti szempontokat, rentábilissá kell tenni a működést, mind a kiadás, mind a terjesztés vonatkozásában. Eljött az

ideje egy magyar- és világzenei információs központ létrehozásának, amire kizárólag akkor van esély, ha egységes koncepciót, közös igényt, együttesen kidolgozott reklám- és marketing stratégiát képes a szakma kialakítani. Az egységes design is nélkülözhetetlen. Amennyiben az említettek megvannak, állami támogatást lehetne szerezni, amelynek segítségével a magyar kultúra ezen területe méltóképpen fennmaradhat, s ismét az őt megillető rangos helyre kerülhet.

Az összefogás közös érdek, mert – bár a célok azonosak – kizárólag közös, egységes fellépés esetén lehetséges az állam segítségére számítani. Ami pedig a gyakorlati teendőket illeti, több ötlet is felvetődött, így például egy közhasznú szervezet létrehozásának gondolata.

A cél tehát egyértelmű: a magyar népzene szélesebb körben történő megismertetése itthon és szerte a világon. Gyakorlati megoldás nem született, de a közös gondolkodás jó kiindulópont lehet a tervek gyakorlatba történő átültetéséhez.

Novákné Kovács Ágnes

A népzenei hanghordozók terjesztése az eddigi értékesítési csatornákon, idén tavaszra válságba jutott. Ahhoz, hogy több kiadó és előadóművész ne kerüljön végleg csődbehelyzetbe, s hogy a jövőben is biztosítva legyen a szóban forgó kiadványok jelenléte a kereskedelemben, az Etnofon Records, a FolkEurópa és az X-Produkcio terjesztői szövetséget hozott létre, Hangvető néven.

A Hangvető célkitűzése, hogy a hagyományos paraszttzenét és a népzenei gyökerű kortárs muzsikát tartalmazó kiadványok minél kevesebb áttétellel, reális áron jussanak el a vásárlókhhoz. A társaság megalapítása elsősorban

nemzeti kulturális javaink védelme és közzétételében történt. Szándékunkban áll a hazai és külföldi zenei vásárokon történő megjelenés, katalógusok, sampler CD-k és időszaki tájékoztató kiadványok megjelentetése, zenei, előadói és kiadói díjak alapítása. Lehetővé szeretnénk tenni azt is, hogy a határon túl élő magyarság is hozzájuthasson végre a népzenei kiadványok-

hoz, ami ma, az anyaországától eltérő jövedelmi viszonyok miatt, bizonyos szintű anyagi támogatás nélkül szinte lehetetlen.

Szeretnénk elérni, hogy a népzenei hanganyagokat megjelentető intézmények, civil szervezetek, valamint saját albumaik, kazettáik kiadását felvállaló előadóművészek bizalommal forduljanak hozzánk kiadványaikkal kapcsolatos kérdéseikkel.

Keressék Cserba Miklós munkatársunkat a (06-1) 209-8828 vagy a (06-30) 269-9141 telefonszámon.

Bizalmukat előre is megköszönjük:
a Hangvető Terjesztői Társulás alapítói

Egymás között

Ismét régi jó ismerőseink muzsikáltak Magyarországon. November 8-án, szombat délután a budaörsi Jókai Mór Művelődési Központban léptek színpadra a csángó zenészek és az őket elkísérő asszonyok. A táncok alá Fehér Márton és Mandache Aurél hegedült, Hodorog András és Legedi László István furulyázott, Paun Vasile kobzon játszott. A pusztinai asszonyok énekükkel igazi guzsalyas hangulatot teremtettek a gyermek-tánc ház résztvevői számára.

A nagy sikerű „Aprók tánca” után a házigazdák állófogadással kedveskedtek moldvai barátaink tiszteletére, akik később átmentek az FMH-ba, ahol aznap este a Sültrü Zenekar vendégei voltak.

A nagy „öregek” teljes szívből húzták-fűtötték a jól ismert dallamokat a táncosok kedvére, a „pesti” zenészek pedig a közös örömmel élvezték. Még a visszahúzódóbb, félénkebb fiatalok is nagyokat kacagtak az asszonyok – gyakran pajzán – meséin, a legtapasztaltabbak pedig videokamerával, fényképezőgéppel és diktafonnal felszerelve „gyűjtötték fel” az értékeket.

Sajnos, mikor a hangulat épp a tetőfokára hágott, akkor kellett búcsút venni barátainktól. Meghatottan, mosolyogva fogadták hálás közönségük szeretetét, jókívánásait.

A kisbusz lassan elrúnt a ködös éjszakában, vendégeink megkezdték hosszú útjukat a távoli moldvai otthonukba.

Benkő András

Szalamás Magyar Táncház és Népzenei Klub a Mátyás utcában

A Csombor, illetve mára már Műhely Zenekar szerdai Almássy utcai klubjában ücsörögtünk a legifjabb Csoóri Sanyival, és azon törtük a fejünket, hogy miként tudnánk egy kicsit többet kihozni zenekarunkból. Mivel nem jutottunk egyről a kettőre, belefeledeztünk a zenehallgatásba. Időközben befutott Both Zoli és Porteleki Áron, a zenekar másik fele. Leültek és beszélgetni kezdtünk.

„Süнди, nem húztok egy palatkait?” – kérdezte váratlanul Kongó. A rend után pár órával Szabó Gergő tette fel nekünk a kérdést: „Srácok, nem akartok saját klubot?” – dehogynem. Így született meg a Szalamás Klub és Táncház ötlete szeptemberben.

Az ő segítségükkel egy hét múlva már ott ültünk Árpínál a Mátyás utcában, és rendszeres táncházunkról tárgyaltunk. Kicsit féltünk ugyan, hogy főként mezősegi repertoárunkkal bírn fogjuk-e hétről-hétre a rendszeres alkalmakat, továbbá, hogy egyáltalán lesz-e közönségünk, de aggodalmaink ellenére belevágtunk.

Elkezdődött a plakát- és szórólapp-gyártás és minden egyéb olyan művelet, amelylyel hírt tudtunk adni az új klubról. Az első két-három alkalom után pedig kezdtünk egyre többen és többen lenni. Igazán jó volt, hogy a „házibulis” táncos és zenész ismerőseink mellett nagy részben új, ismeretlen arcokkal találkoztunk, akik elmondásuk szerint csak most ismerkednek a népzenevel. Ezek a fiatalok azóta is szaporítják a klub 30-40 fős állandó tagságát. Együtt énekelünk, mulatunk, s ha minden jól megy, táncolunk, hiszen nagy igény van az eddig hiányzó tánc tanításra is.

Zenész barátaink, mestereink is rendszeresen megtisztelnak bennünket, akikről így „játszva” tanulhatunk. Színesítik is az este programját, nagyobb élményt nyújtva a megjelenteknek.

Sikeresen telt tehát a Szalamás Magyar Táncház és Népzenei Klub első három hónapja. A jövőben filmvetítéseket, felolvasásokat és rendszeres tánc tanítást szeretnénk bevezetni.

Akinek pedig felkeltettük az érdeklődését, azt várjuk csütörtökönként 8 órától a (Bp. IX. ker.) Mátyás utca 7. szám alatt.

Budai Gergő

Új citerás hanghordozó

A Nagykunsági Citeraszó című hanghordozón az alföldi zenei dialektus nagykunsági tájegységének citerán előadott dallamait mutatjuk be Tuka Zsigmond tolmácsolásában.

Tuka Zsigmond 1918-ban született Kisújszálláson. Családjában kedvelt hangszer volt a citera, így már gyermekkorában elkezdett rajta játszani. Felnőtt korától versenyeken, fesztiválokon szerepelt szólóban és az általa alapított kisújszállási citeraegyüttessel együtt is, amelyek kiváló eredményeit számos oklevél, plakát és újságcikk tanúsítja...

Tuka Zsigmondot nemcsak citerajátékáról hanem hangszereiről is megismerhették az ország citerásai. (Eddig közel 1500 darab citerát, több száz furulyát és tamburát készített.)

1975-ben hanglemez jelent meg az ország legjobb citeraegyütteseivel és szólóistáival, s rajta ő és az általa vezetett Nagykun Citerazenekar is szerepel. Ez idő tájt a Magyar Rádió is készített vele felvételeket. Zenepedagógiai munkát is végzett: a helyi zeneiskolában hét éven keresztül tanított citerát. Hagyományörző tevékenységének elismeréseként 1993-ban Életfa-díjjal tüntették ki. Azóta tíz év telt el, de a citera iránti szeretete a mai napig töretlen maradt.

Tuka Zsigmond előadásában a Nagykunság közismert dallamai csendülnek fel a hagyományos citerajáték jellegzetes díszítéseivel. A hangfelvételek minősége különböző, egyszerű magnetofonnal gyűjtött dallamokat és stúdióban rögzített felvételeket egyaránt találunk közöttük.

Az anyag közreadásával az idén 85 esztendő Tuka Zsigmondot köszöntjük. A hanghordozó megjelenését az Óbudai Népzenei Iskola támogatta. (Balogh Sándor)

PRO FOLK

HANGSZEREK,
TOKOK, KELLÉKEK,
JAVÍTÁS, PROGRAMIRODA

ÖVODÁKNAK, ISKOLÁKNAK
KEDVEZMÉNY

Cím: 1074 Budapest, Dohány u. 84.
(bejárat az Almássy utcából)

Nyitva: 10-17h, pénteken 10-14h

Tel.: 06.30.9549-903

Tel./fax: 351-3341

E-mail: profolk@tla.hu

Honlap: www.datanet.hu/profolk-bt

Csángó hétvége Budán és Egerben

November 7-én és 8-án két nagyszabású rendezvény zajlott a fővárosban és Egerben, mindkettő középpontjában a moldvai csángók kultúrája állt. Péntek este Budán, a XII. kerületi (volt MOM) Művelődési Központban fennállásának tizedik évfordulóját ünnepelte a Zurgó együttes a „Csángó Ünnepe” keretében. Szombaton pedig Egerben Petrás Incze János emléke előtt tisztelegtek egy egész napos eseménysorozattal a róla elnevezett kulturális egyesület rendezésében.

*fotó: Pilyei Elemér
(Heves Megyei Hírlap)*

A budai helyszín végre alkalmas volt a csángók kultúrájának színpadi bemutatására. Egy tágas színházteremben, kényelmes helyekről mindenki jól láthatta az előadást. Habár sokan arra számítottunk, hogy a jubiláló Zurgó lesz a műsor középpontjában, ez csak részben valósult meg. Műsorszámok ugyanis teljesen betagozódtak az előadás szerkezetébe, még ha természetesen többet is voltak színpadon más szereplőknél. Sok, korábbi csángó rendezvényről ismert előadót láthattunk viszont, de minden ilyen alkalommal felbukkan egy-két új arc is, s a pesti táncmuzsikusok mellett most is eljöttek a moldvai hagyományörzők.

Nem könnyű – és esetleg igazságtalan is – valamely szereplőket kiemelni a tartalmas műsorból, de azért megemlítenék néhány olyan produkciót, amelyek rám nagy hatást gyakoroltak. A műsor első feléből a Zurgó vőlegénysíratója és az Egyszólam gyimesi nótái tetszettek a legjobban. Mindkét szám igazi profi zenészek, énekesek produkciója volt. A műsor ívét egyébként szépen felépítették: a legarchaikusabb táncdallamoktól haladt egészen a mai színpadi feldolgozásig, a hangsúlyt elsősorban a középkori és reneszánsz örökségre helyezve. Nagy Bercel konferálása ezúttal is kiváló volt, és jól segítette a számok elhelyezését térben és időben. A blokkok közül talán a kettős sikerült legjobban, különösen tetszettek a Mokányos együttes táncosai: Berkes Kata és Gönczöl Tamás.

A szólisták közül Hodorog András, Legedi László István, Fábri Géza a tőlük már megszokott színvonalas muzsikálást hozták. Az est talán legnagyobb tetszésnyilvánítását Mandache Aurél primás játéka váltotta ki. Bár több fellépését láttam már, ennyire virtuóz módon még nem hallottam játszani. Újra láthattuk a februári műsorban már nagy sikert aratott Zurgó

produkciót, a csángók hiedelemvilágát megelevenítő „Szépasszonyok éneke” című történetet. A műsor egy igazán virtuóz számmal ért véget: a Zurgó „Vonat” című számára a Válaszút Táncegyüttes járt fergeteges táncot.

A műsort táncmuzsikusok követték. Ezek helyszínei sajnos már kevésbé voltak a célnak megfelelőek. Még a nagyobb körterem is zsúfolásig megtelt, nem beszélve a szalonról. Igaz, bizonyára nehéz lehet színpadi és táncmuzsikusok egyaránt alkalmas helyszínt találni, még hozzá megfizethető bérleti díjért.

A táncmuzsikusok műsorai között is igazi csemegékre lelhattunk. Ilyen volt Bercz András mesemondása. A körterem padlójára kucorodott közönség áhítattal hallgatta, ahogy András mókásan előadta, hogyan alakultak ki az erdélyi nemzetek táncai. S nem csak mesélt, dalt is tanított, mindkettőt az ő utánozhatatlan stílusában.

Bár a két esemény között nem volt szervezés szempontjából kapcsolat, aki akarta, másnap Egerben folytathatta a moldvai csángó kultúra csodálását vagy – az esti táncmuzsikusban – aktív művelését. Még a szereplők között is akadt közös, ha nem is ugyanazon műfajban. Péntek este még Budán gyönyörködhettünk Petrás Mária énekhangjában, szombaton már kiállítás nyílt kerámiáiból „Csángó passió” címmel Egerben. Ez rövid időn belül már a második kiállítása a városban. Vallási tárgyú kerámiáin életteli csángó emberek, természetesen csángó viseletben elevenítik meg a bibliai szereplőket.

Az egri rendezvény apropóját Petrás Incze János születésének 190. évfordulója adta, Egerhez pedig azért köthető személye, mert itt végezte el a papi szemináriumot 1836-ban. Erre emlékeztek egy igen szép, domborműves emléktábla avatásával a mai Egri Érseki Hittudományi Fő-

iskola falán. Alkotója az a Csoma Gergely, aki maga is sok időt töltött a csángók között. Az, hogy őt kérték fel az emléktábla elkészítésére – művészi kvalitásain túl – a csángók ügye iránti elkötelezettségének is szólt. Petrás Incze János, minorita szerzetes volt az első, aki népdalokat, népbaladákat gyűjtött a moldvai csángók között. Személye és munkássága előtt – az emléktábla-avatáson kívül – emlékmisével és tudományos emléküléssel is tisztelegtek az esemény résztvevői. A Lakatos Demeter Csángómagyar Egyesületből kinőtt, Mag Lászlóné vezette, egri székhelyű Petrás Incze János Kulturális Egyesületnek a téma legjelesebb szakemberei közül sikerült többeket tudományos előadás tartására megnyernie. Az eseményen a Moldvai Csángómagyar Szövetség több vezetője személyesen is megjelent.

A kulturális műsornak Egerben is voltak moldvai résztvevői, így a Külsőrekecsini Csángómagyar Népdalkör, amely pont az egriek ösztönzésére alakult meg, s már negyedszer látogatott el a városba. Ők az esti táncmuzsikusban is aktívan részt vettek, ahol a Csürentő együttes szolgáltatta a zenét. A táncokat az a Szarka Felícia tanította férjével, aki a népdalkörnek is vezetője, és a külsőrekecsiniek magyar iskolájának tanítónője. Öröm volt nézni a csángómagyarok és magyarországiak, kicsik és nagyok közös táncát.

Mindkét este azon tűnődtem, hogy vajon csángó vendégeink milyen élményt visznek haza magukkal? Mert bizonyára elmesélik otthon akár a budapesti, akár az egri rendezvény résztvevői, hogy itt mennyi lelkes városi fiatal járta a táncaikat. S vajon ettől odahaza nő-e kultúrájuk becsülete, fiataljaik többet fognak-e tenni azért, hogy az ne merüljön feledésbe? Jó lenne hinni ebben!

Abkarovits Endre

Tíz éves a Zurgó

Beszélgetés Nagy Bercellel, az együttes vezetőjével

– Néhány napja zajlott le a Csángó Ünnepe névű rendezvény, amelynek keretén belül emlékezett meg a Zurgó együttes fennállásának 10. évfordulójáról. (Lásd külön írásunkat.) Mielőtt a Zurgó történetét felidéznenk, talán kezdjük beszélgetésünket ezzel a jubileumi rendezvénnyel. Miért pont ezt a formáját választottátok a megemlékezésnek egy önálló koncert helyett?

– Egyrészt úgy gondoltuk, hogy ünnepelni baráti körben jó. Nem akartunk egy önálló, nagy koncertet adni, hanem, mivel a moldvai magyarok zenéjét játsszuk, az ő eredeti muzsikájukat szerettük volna most is a középpontba állítani saját magunk ünneplése helyett. Ezért hívtuk el csángó mestereinket – akik közül sokan barátaink is –, ha nem is tudtuk mindazokat vendégül látni, akiket szerettünk volna, csak ahogy a lehetőségeink engedték. 10-12 éve járunk ki Moldvába, s igyekeztünk az általunk ismert legjobb furulyásokat, hegedűsöket, énekeseket meghívni. Magyarországon is sok együttesel dolgozunk együtt, ahogy ez a mostani, meg a korábbi fellépésekből is kiderült. Sokszor átfedések is vannak a csángó zenét játszó zenekarok között. Így a Zurgó több tagja zenél más együttesekben is: Draskóczy Lídia a Mokányossal, Navratil Andrea a Vándor Vokállal és más zenekarokkal is fellép, Benchea Félix, Demeter László, Sófalvi Kiss Csaba nem egy csapattal együtt muzsikál, én pedig sokat dolgoztam együtt a Válaszút Táncegyüttesel és Diószegi Lászlóval. Ezeket a kapcsolatokat is szeretjük volna itt megjeleníteni. Azért egyfajta kiemelésé mégis megtörtént a Zurgó együttesnek, mert minden második-harmadik számot mi muzsikáltuk.

– Ezúttal nem láthattunk moldvai hagyományörző táncosokat.

– Ebben az anyagi lehetőségek voltak a meghatározóak. Bár kaptunk támogatást a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumától, ez egy mikrobusznyi csángó kihozatalára volt elég. Mivel muzikusok vagyunk, a zenészeket részesítettük előnyben, de rajtuk kívül a pusztinai László Erzsébetet is elhívtuk, aki nagyon régies stílusban énekel, valamint a színpadi szereplésben eddig gyakorlatlan Pálinkás Erzsét és Kosztin Margitot is Somoskáról. Pálinkás Erzsétől már sok anyagot gyűjtöttünk, de Magyarországon még nem járt, és szeretjük volna, ha a magyarországi közönség is megismeri.

– A korábbi Zurgó-, jelenleg Kárpátia-tagok (Palya Bea, Bolya Mátyás, Bolya Dániel) fellépése nem jött szóba?

– Hívtuk őket is, de a műsor szerkesztéséről nekik más elképzeléseik lettek volna, így nem kívántak fellépni, de örültünk, hogy a nézőtérre ők is ott voltak.

– Még egy másik rendezvényről ejtsünk már szót, ahol a Zurgó színterén aktívan részt vesz a szervezésben: ez a szokásos februári csángó fesztivál/bál a Petőfi Csarnokban. Az idén némi vita támadt az elnevezés körül, és sokan a helyszínt se tartottuk alkalmasnak.

– Az elnevezés körül támadt nézeteltérést tisztáztuk: visszatérünk a korábbi Csángó Bál elnevezéshez, s a Csángó Fesztivál nevet meghagyjuk az e területen is nagy múlttal, hagyományokkal rendelkező jászberényieknek. Bár tisztában vagyunk vele, hogy a Petőfi Csarnok nem ideális helyszín, anyagi lehetőségeink behatároltak,

az igen nagy látogatottságnak örvendő rendezvény lebonyolítására olyan nagyobb befogadóképességű intézmények, mint a Kongresszusi Központ, vagy a Budapest Sportaréna, magas bérleti díjaik miatt szóba sem jöhetnek. Az elmúlt két évben már próbáltunk a Petőfi Csarnok nézőtere hátsó részének pódiummal történő megemelésével valamit javítani azon, hogy a hátsó sorokban ülők is jobban láthassanak. Jövőre újra működni fog az oldalsó vetítővászon is, amit az idén a filmbejátások miatt át kellett tenni a színpad fölé.

– Nekem az is évek óta rejtély, hogy miért kell szinte a nézőtér felét meghívottak részére fenntartani. Ki ez a sok díszvendég?

– Vannak közöttük közéleti személyiségek, továbbá a szponzorok képviselői, valamint politikusok is. Olyan politikusokról van szó, akik nem csak ellátogattak a csángók földjére, s képviselték ügyüket az Európa Tanácsban, de abban is szerepet játszottak, hogy létrejött egy évi százmillió forintos csángó keret, ami bekerült a kulturális minisztérium költségvetésébe, s ebből nagyon komoly kinti programokat lehetett, s lehet a jelenben is támogatni.

– Idáig talán még jogos és megérdemelt is ezeknek az embereknek a meghívása, de ők azért mégse tehetek ki nyolc teljes sort.

– Ez így van, készülünk is az így fenntartott helyek radikális csökkentésére.

– A Csángó Bál talán a legnagyobb látogatottságnak örvendő tánc esti esemény a Táncbáztalálkozó után. Minek köszönheti nagy népszerűségét? Van-e valamilyen adatok arra, hogy az odalátogatók között mennyi a Moldvából elszármazott, Magyarországon élő csángó, mennyi a moldvai táncbázisra járó fiatal, s mennyi a csak a csángók ügyével ily módon szolidaritást vállaló résztvevő?

– Pontos kimutatásaink nincsenek, de azt hiszem, mindhárom csoport képviselőit megtalálhatjuk a résztvevők között. Én úgy érzem, hogy a moldvai táncbázis, illetve a csángóságot, mint metaforát, egy olyan értékteremtő közösséget, rendkívül nehéz sorsú kisebbséget, aki részt kér magának a magyar kultúrából, sikerült sok emberrel megismertetni, elfogadtatni. A résztvevők többségét talán a táncbázis fiatalság adja, de jelen vannak a csángókkal szolidaritást vállaló emberek is. Természetesen a Magyarországon, különösen Budapesten dolgozó, tanuló csángók is nagy létszámban vesznek részt az eseményen. De több külföldi nagykövetség is rendszeresen képviselteti magát.

– Akkor most már ezen rendezvények megbeszélése után térjünk rá személyes pályádra és az együttesed történetére! Milyen családi háttérből indult muzsikusi tevékenységed, mi az eredeti foglalkozásod? Minek köszönhető, hogy a zenélésen kívül kitűnő szövegmondással vezetél már számos műsort?

– Budapesti születésű vagyok. Édesanyám pszichológus, elsősorban gyermekpszichológiával foglalkozik, édesapám szociológus, olvasáskutató az Országos Széchényi Könyvtárban. Végzettségem szerint történelem szakos tanár és cseh szakos filológus vagyok. Négy évig tanítottam a Baár-Madas Református Gimnáziumban történelmet és néptáncot. Talán tanári gyakorlatomnak is van sze-

fotó: Figuli Judit

repe abban, ha úgy érzed, hogy a műsorvezetésem megfelel egy bizonyos színvonalnak.

– *Hogy kerültél kapcsolatba a néptáncokkal és Moldvával?*

– Szüleim nagyon szerették a népdalokat, gyakran énekeltek esztendőként, utazás közben. Volt tehát egy erős családi indíttatás, s aztán középiskolás koromban többször találkoztam Domokos Pál Péterrel, aki mindig beszélt a csángókról, bármi volt is az előadásának témája. Nagy hatással volt rám Berecz András, akitől a mesélőkedvet kaptam. Csoma Gergely albuma, a Tatros együttes muzsikája szintén hozzájárult ahhoz, hogy a moldvai csángók kultúrája kerüljön érdeklődésem középpontjába.

– *Melyik jött előbb, a zenélés, a tánc vagy a kiutazás?*

– Először a moldvai táncokat tanultam meg, csak utána jelentkeztem a Kobzos Kiss Tamás-féle népzeneiskolába zenét tanulni, s a kettő között nyílt lehetőség a kiutazásra. Először 1991-ben jártam kint. A Tatros szervezett Pusztinában egy fesztivált, de olyan ellentétek feszültek akkor ott a helybeliek és a még működő szekuritáé között, hogy féltő volt, hogy vendéglátóinkra rágyújtják a házat, ezért végül Gyimesközéplekpon kellett megtartani az eseményt. Csak 1992 nyarán sikerült először hosszabb időt eltöltenem Moldvában egy barátommal. Sajnos évente csak egyszer-kétszer tudok kijutni, általában a nyári vakáció idején, ami nem a legmegfelelőbb időszak gyűjtés szempontjából, mert akkor zajlanak a nagy nyári idénymunkák.

– *Gyűjteni csak kint tudtok, vagy akkor is, amikor a moldvai hagyományörzők átjönnek itteni szereplésre?*

– A kinti a fontosabb, mert mikor átjönnek, az időnk és energiánk nagy része elmegy a szervezésre, de azért itt is próbálunk gyűjteni tőlük.

– *Néhány zenészt, mint Hodorog Andrást és Legedi László Istvánt, viszonylag gyakran láthatjuk ideát. Ezeket az alkalmakat nem sikerül felhasználni gyűjtésre is?*

– Ez attól függ, mennyi időre jönnek, mennyi támogatást sikerül szereznünk az utazásuk, elszállásolásuk költségeinek fedezésére. Talán segítene, ha a különböző együttesek egyeztetnének, s együtt próbálnának megoldást találni a pénzügyi problémák megoldására. Lehetne az adatközlőket kézről-kézre adni, nem szükségszerű, hogy aki a nagy „bulit” szervezi, az gondoskodik minderről. Ezúttal ez sikerült is, mert úgy jöttek, hogy ne csak a mi rendezvényünkön, hanem a Tatros és a Sültű táncházán is részt tudjanak venni.

– *Az első Zurgó együttes meddig volt együtt, s miben látod a szétválás fő okát?*

– Négy évig. Más volt a zenei koncepciónk. Aki ismeri a Kárpátia lemezeit, az tudja, hogy ők inkább egy más, talán multikulturálisnak nevezhető irányba mentek el, játszanak román, bolgár stb. zenét is, mi meg úgy gondoltuk, hogy maradunk a moldvai csángó zenénél, s a feldolgozásoknál is inkább az eredeti hangzást kívánjuk az akusztikus hangszerekkel megszólaltatni.

– *Az egyik legfőbb kérdés, ami foglalkoztat az együttesrel kapcsolat-*

ban: a tudtommal mindig is nagy népszerűségnek örvendő táncházakon kívül miért csak egyetlen önálló lemezre tellett a tíz év alatt?

– Bár csak egy önálló lemezünk van, de az máig megállja a helyét, nem kevés munkát fektettünk bele. A lemezzel kapcsolatban fontos volt a múltban is a zenekar tagjai számára, hogy a lehető legkímáltabb anyagot jelentessük meg. A másik, prózaibb ok az, hogy mindannyiunknak van egy civil foglalkozása. Amikor a zenekar elindult, akkor még csak diákok voltunk, s az elmúlt 4-5 évben – civil foglalkozásunkat tekintve – pályakezdők. Egy pályakezdőtől általában nagyobb energia-befektetést várnak el. Be kellett dolgoznunk magunkat a szakterületünkbe, s csak a maradék energiánk jutott a zenélésre. Azonkívül mindent magunknak kellett megszervezni; fesztiválokat, táncházakat stb. Hét éve van táncházunk, s talán most a MOM-ban vannak először olyan körülmények, hogy nyugodtan, jóízűen lehet dolgozni. Ez a táncházak látogatóinak létszámában is megmutatkozik: 100-150 főnek muzsikálunk egy-egy alkalommal.

– *Azért erre a jubileumra reméltem egy újabb lemez megjelenését!*

– Tavasszal fog megjelenni. De ennek a jubileumi estnek a megszervezése is hat hónapba tellett, s előtte hasonló hosszúságú időszakot vett igénybe a nyári spanyolországi koncerteké. Ez a nehézsége az amatőr mozgalomnak, hogy mindent magadnak kell csinálni.

– *Más tényezők hátráltattak-e titeket? Például a régi Zurgó felbomlása és az új megalakulása között telt-e el hosszabb időszak? Gondolom, Lídia szülei is akadályozták a folyamatos munkát.*

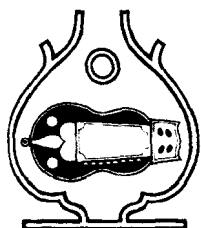
– Volt egy átmeneti időszak, amikor nehézségekkel küszködtünk, például nem volt kobzosunk. Unger Balázs most részben annak felidézésére muzsikált velünk, hogy ebben az időszakban ő helyettesítette cimbalommal a kobozt. Nem volt egyszerű az új embereket megtalálni. Lídia szülei is adtak egyfajta „ritmust” a munkánknak.

– *Akkor mondjuk már el, hogy jelenleg kikből áll a Zurgó együttes. Úgy tudom, az eredeti társaságból rajtad kívül csak Draskóczy Lídia prímás maradt.*

– Így van. Lídia brácsa szakon végzett a Zeneakadémián, népzene-tanár, jelenleg főállású anyuka két kicsi gyerekkel. Navratil Andrea az énekesünk, idén diplomázott biológusként. Demeter László a kobzosunk, ő építőmérnök, egy tervezőirodában dolgozik. A másik furulyás Sófalvi Kiss Csaba, rendező-asszisztens a Magyar Televíziónál, emellett egyetemre is jár. A dobosunk somoskai születésű moldvai csángó: Benke Félix Augustin, Grátzy öccse.

– *Hogy történik az adatközlők kiválasztása? Úgy érzitek, hogy az elmúlt 10-12 évben sikerült a legjobbakat felkutatni? Vagy esetleg még lehetnek rejtett tartalékok?*

– Nem egyszerű dolog ez, sokkal több idő kellene hozzá. A nyári kiutazások már az időpontjuknál fogva sem igazán alkalmasak, ahogy már említettem. A fő probléma Moldvában az, hogy – legalábbis akusztikus hangszereket tekintve – nincsenek teljes zene-

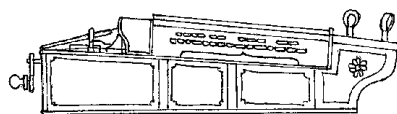
KIVÁLÓ MINŐSÉGŰ TEKERŐK RÖVID HATÁRIDŐRE!

1039 Budapest, Barátpatak u. 6/B.
T: 06-20/ 438-9145; T/F: 250-7988

SZERÉNYI BÉLA

hangszerkészítő népi iparművész, a Népművészet Ifjú Mestere,
a Magyar Hangszerész Szövetség elnöke

MINŐSÉGI TEKERŐLANTOK NÉPI TEKERŐK, TÖRTÉNETI HANGSZEREK GARANCIÁVAL

NAGY BALÁZS

Tekerőlantkészítő · Hurdy-Gurdy Maker
Tel.: 319-8459, 06-30/ 398-0530
nb@musicart.hu · www.musicart.hu

karok. Csak szólistákat ismerünk általában, s esetleg a falubeliek se tudják, ki tud a közösségükben muzsikálni. A hagyományos zenés-táncos alkalmakkor már nem ők, hanem a városból jövő, elektronikus hangszereken játszó, tanult cigányzenészek muzsikálnak.

– *De a falu emlékezetében csak megmaradt talán, hogy valamikor kik muzsikáltak.*

– Igen, de az is probléma, hogy Moldvában sokkal zárkózottabbak az emberek. Ebbe belejátszik a Ceaușescu-diktatúra és a középkeleti mentalitás is. Mivel a tömegkommunikációs eszközök működnek, érzik, hogy több évszázaddal le vannak maradva, akár még az ottani városi civilizációhoz képest is. Nagyon erős a szégyenérzet bennük, sokan egyszerűen titkolják, hogy mit tudnak, és főleg egy idegennek nehezen nyílnak meg. Újra és újra kerülnek elő énekesek és zenészek. Pálinkás Erzse néninek három éve rimáncodunk, hogy jöjjön ki Magyarországra. Most sikerült kihozni. De vannak még bizonyára lappangó zenészek, énekesek.

– *Nincs olyan veszély, hogy bizonyos zenészek már beváltak, s nem kutattok továbbiak után, ha mondjuk egy koncertre kellenek? Például Legedi és Hodorog sikere borítékolható. De biztos, hogy nem lehetnek még hasonló kvalitású furulyások?*

– Bár vannak még más furulyások is Moldvában, de azt a zenei színvonalat, amit Legedi és Hodorog képvisel, még nem ütötte meg senki más.

– *A jubileumi koncerten ezúttal a hagyományörzők közül a hegedűs Mandache Aurél aratta a legnagyobb sikert. Már a szám közben lehetett érezni, hogy óriási taps lesz. Rá hogyan akadtatok?*

– '98-ban találkoztunk először vele, ráadásul egy véletlen folytán, mert Fehér Márton a betegsége miatt kénytelen volt lemondani a Csángó Bálon való zenélést. A rekecsiniek ajánlották a szomszéd faluban élő Mandache Aurélt. Azóta, amikor csak tehetjük, meghívjuk, mert meggyőződésünk, hogy nagyon jó muzsikus. Mi is úgy éreztük, hogy most kiemelkedő formát nyújtott.

– *Az ő száma volt a vert kezes. Aki nem ismeri a moldvai táncokat, az igencsak félreértheti ezeket az elnevezéseket. Mit is jelent ez?*

– A kezes olyan körtánc, ahol a felemelt kezek is lendületes mozgásban vannak. A vert meg a lábak dobogtatására vonatkozik.

– *Moldvában a román hatás nyilván még az erdélyinél is sokkal erősebb. Egy korábbi interjúalanyom a moldvai táncházak kapcsán a magyarországi táncházmozgalom balkanizálódásáról beszélt. Mennyire lehet szétválasztani a román és a magyar dallamokat?*

– Nagyon nehéz és bizony a tudomány is egy kicsit adósa. Én nem tudok arról, hogy lennének rendszeres kutatások, amelyek a moldvai népzene-, néptánc anyaggal foglalkoznának, legalábbis kevés adat jut el hozzánk. (Bár most hallottam, hogy Páva István lánya, aki most kint is tanít, ebből írja a szakdolgozatát.) Tény, hogy a csángó zenészek, táncosok viszonylag egyszerű és rövid formákat használnak, de ez nem balkáni sajátosság, hanem archaizmus. Mivel a Balkánon a török hódoltság miatt megállt az idő néhány évszázadra, ezért ez az archaizmus jellemző más balkáni területeken

is. Azonban a csángó kultúrában ez részben egy régi európai, részben ázsiai örökség. Azt mondják, akik eljutottak az Uralba, Altajba, Belső-Ázsiába, hogy az ottani finnugor népek hasonlóan egyszerű, kötött formájú kör- illetve párostáncokat használnak. Az alapvető probléma tehát, hogy hiányoznak az adatok. Korábban, helyesen, nagy hangsúly esett Erdélyre, s ehhez képest Moldva, a maga teljes zenei gazdagságában egy újabb terület. Az újjal szemben – különösen ha az népszerű – mindig van egyfajta elutasítás szakmai körökben.

– *Honnét lehet az ember biztos, hogy magyar anyagot vesz fel? Elég, ha tudom, hogy magyar az adatközlő? De hát ők is vesznek át románoktól!*

– Igen, magyar adatközlőktől próbálunk gyűjteni, meg segítenek az embernek a saját zenei ismeretei; azokat a dallamokat vá-

lasztjuk ki, amik a pentatóniához közelebb állnak vagy szűkebb hangterjedelműek stb. A moldvai zenének az egyik értéke a sokszínűség, sok új stílusú, vagy éppen szerb, bolgár, román, török elemet olvasztott magába. Ettől nem szabad megfosztani, csak tudni kell erről a sajátosságáról. És nagy segítség lenne, ha a kutatóknak köszönhetően valóban pontosan tudhatná az ember, hogy mi az, ami egyértelműen romános vagy magyaros.

– *Tapasztalatod szerint van-e valami visszahatása annak a moldvai csángómagyarokra, hogy Magyarországon járt társaik feltehetően otthon beszámolnak arról, milyen lelkesedéssel járják itt táncukat, játsszák zenéjüket, vagy hogy sokan oda mennek nyári táborokba hagyományos kultúrájukkal a helyszínen ismerkedni?*

– Úgy látom, vannak változások. Ebben szerepe lehet a magyarországi rendezvényeknek, fesztivá-

lokknak is, de a most hét faluban zajló iskolai, tizenegyben iskolán kívüli magyar oktatásnak még inkább. A Magyarországra kijáró hagyományörzők megerősödnek identitásukban, abban hogy a kultúrájuk, hagyományaik értéket képviselnek és ezt át kell adni. Másrészt persze emberi gyengeség, irigység miatt kicsit megosztódnak a falvak, hogy „ha ő kijutott, én miért nem?”. De a hatás összességében mégiscsak pozitív. A táboroknak is jó hatása van a falu életére, ha jól vannak megszervezve, mint a somoskai vagy pusztinai. De jellemző, hogy a tábort nem Klézsén lehetett megszervezni, ahonnan a legtöbb furulyás és énekes gyűjtés származik, hanem az eldugottabb és kevésbé megosztott Somoskán. Persze a fejlődést eddig hátráltatta, hogy a moldvai csángóknak nem volt értelmiségi rétegük, földműves társadalmat alkottak. Most van kialakulóban Erdélyben és Magyarországon tanult fiatalokból egy szűk moldvai értelmiségi réteg, de nagyon nagy teher van ennek a néhány embernek a vállán, miközben az önkormányzatiság és az egyház vonatkozásában a román nacionalizmus és asszimiláció erői érvényesülnek. Ezért minden moldvai csángóhoz eljutó kezdeményezés kevesebb eredménnyel jár, mint akár az erdélyi magyarokhoz, akár a gyimesi csángókhöz eljutó hasonló impulzus.

Abkarovits Endre

fotó: Figuli Judit

Szomorkás jubileum

„Csángó ünnep a 10 éves Zurgó együttessel”

A rendezvény címe sokat sejtet. Vajon hogyan jubilál a moldvai csángó revival mozgalom annak idején unikumnak számító csapata, akik a Tatros együttes után elsőként kötelezték el magukat a csángók zenéje és kultúrája mellett?

Azóta, mondhatni, reneszánszát éli a műfaj. Táncegyüttesek dolgozzák fel, gyerek-táncházakban, különböző színházi produkciókban találkozunk vele. Egymás után alakulnak a moldvai zenekarok, boldog-boldogtalan furulyát, kobzot ragad. A csángó zene és tánc véglegesen a táncházmozgalom fontos és meghatározó részévé vált. Mi a helyzet ma? A tömeges elterjedés magával hozza a kommerszé válást? Mivel kell Dunát rekeszteniük: lelkes közpíszersséggel vagy felnövő zenészegetiségekkel?

A folyamatosan érkező emberek láttán jól esően nyugtázzhatjuk magunkban, hogy a mozgalom ezen ága olyan erővé nőtte ki magát, mely képes tömeget megmozgatni, felrázni. Alkalmassá vált arra is, hogy a csángó kultúra népszerűsítésén túl a csángó fiatalokban tudatosítsa, hogy értékek örökösei. Ezek olyan jótékony, sokszor tudatalatti folyamatokat indítanak el, amelyeknek hatásait csak sok-sok év múlva érezhetjük majd itthon és Moldvában egyaránt.

Jubileum. Az idő halad, előbb vagy utóbb óhatatlanul eléri mindenki azt az évszámot, amelyben valahogy ott bujkál a közkedvelt tízes számrendszer alapszáma, és akkor bekövetkezik. Jó esetben ez nem időpontot, hanem időtartamot jelöl. Összegez. Előre mutat, és hátra tekint. Ez az este vajon mire utalt inkább? Mivel szinte az egész szakma készségesen ünnepelte együtt a 10 éves Zurgót, önkéntelenül is összegezték a mozgalom mai állapotát olyan jelenségek sorát bemutatva, melyek mind szakmailag, mind emberileg erősen megkérdőjelezhetőek, egyáltalán nem kívánatosak és nem követendőek. Vegyük sorra.

A színpadkép akaratlanul is nagyon szimbolikusra sikerült. A két szélre száműzött előadók szépen keretezték a közepén tatóngó ürt. Kitöltésére bő két órát kellett várni, amikor is záró számként a Válaszút táncegyüttes előadta Diószegi László koreográfiáját, melynek a „Csángó akrobaták” cím alkalmasabb lett volna. Csak a közepe hiányzott a műsornak.

A koncepció, amelyet az „egy autentikus, egy hazai” rendezőelvvél vázolhatunk, könnyörtelen kiszámíthatósággal morzsolta fel az amúgy is túl hosszú ideig igénybevett figyelmünket. A számok között rövid tudományos értekezések zökentették ki az embert. A rengeteg szereplőt felvonultató műsort nézve lassan, úgy a hetvenedik perc tájékán gyanú támad, kérdés körvonalazódik. Itt nem a Zurgónak kellene jubilálnia? Vagy csupán a Csángó

Bál gépezete indult be újra? Az egész koncert hangulatát olyan szomorkás borongósság jellemezte, amely nem volt éppen ünnepi. Csángó búsongó, pókerarcú zenészekkel, otthonfelejtett fellépőruhákkal, hamis hangszerekkel. Hiányoztak viszont a zenei ötletek, egységes koncepciók, zenekari sajátosságok.

És még valami. Az a humor, amely oly önfelédtt és végtelenül emberi, és amely általában a nehéz sorsú kisebbségek sajátja. A csángók kifogyhatatlan játékosága amely még a legnehezebb időt is tréfában oldja fel, és amely túlélési stratégia is egyben. Ezt nem sikerült idevarázsolni. Hiányzott. Elvértett a városi elemző bemutatáson. Így mindez csak tárlat. Porosodó.

A felbukkanó itthoni formációkat nézve az az érzésünk támadt, valaki gonosz tréfát űz velünk. Ugyanazok az emberek jelennek meg különböző sorrendben különböző zenekarnak nevezve, saját íz nélkül. Mintha azonos alapanyagokból szeretnénk ünnepi menüt készíteni. Se nem szép, se nem ízlik. Magát felvállaló zenészegetiség pedig igencsak ritkán jelent meg a színpadon.

Összességében nem zenei élményt, hanem tudományos kalauzolást kaptunk. A zenekarok nem muzsikáltak, hanem szemléltettek. Elég az azt tudnunk, hogy a valaha egységes európai kultúrkinck maradványaival állunk szemben? Miért kelti fel az érdeklődésünket a csángók kultúrája? Csupán divatos archaizmus vagy emberek és sorsok? Zenetörténeti és néprajzi adalék vagy működő hagyomány? Örzés vagy érzés? Most nevesítsük az általánosságokat.

A koncert szép felütéssel, egy eredeti csángó imádsággal kezdődött. A téma további, végeláthatatlannak tűnő ragozása azonban felélte a hatást. A csángó vendégek közül Mandache Aurél aratta a legnagyobb sikert. Olyan szünni nem akaró vastappsal jutalmazta a közönség, amelyet csak ő kapott az egész koncert során. Sajnos, ráadást már nem játszhatott, mert a túl fürge műszak idejekorán felszámolta a mikrofonerdőt.

A két nagy veterán, Juhász Zoltán az Egy szólam élén és Kerényi Róbert a Somossal, a tőlük megszokott profizmussal tolmácsolták a csángó muzsikát. Magabiztos produkcióik nyugvópontot jelentettek. Felvállalt zenészegetiségek, követendő példa. A Fanfara Complexa az új időket kívánta bemutatni. Hangszerelés fiktív, Boban jogvédett, koncepció tokbanmaradt. A néhány egyszerű kiállást illetet volna megvalósítani. A kobzosok pedig el-

merülhetnének az összhangzattan mindhárom szükséges akkordjának ismeretében. A téveszmét pedig, miszerint a kobz csupán ritmus-hangszer, nem kellene életben tartani. Miért maradt eredménytelen a több hosszú hangolási ceremónia, melyet a közönség is végignézhett? A csapat, amely most a Tatros nevet viseli, mintha a pártszakadás óta képtelen lenne mosolyogni. Valaha élvezték, amit csinálnak.

Itt kérdés merül fel. A konferansz szerint a fellépő zenekarok évekre visszanyúló szakmai viszonya indokolja a sok szereplőt. Vajon lehet-e esetünkben valós szakmai egymásra hatásról beszélni? Van-e szakmai és emberi kommunikáció? A koncert, a táncház, a stúdiómunka és a tanítás együttes szövvénye az, ami előadó-művészé érlel. Minden utat megjártunk? Van még tudásszomj, mely csillapításra vár?

Hivatásos táncosoktól már évek óta hiába várt, őszinte és gyönyörű pillanatokot varázsolt elénk a táncszínházi mesemondás stílusában eltáncolt-elmélet biedelem Fülöp Attila, Zoltán Eszter, Navratil Andrea és Bognár Szilvia előadásában, a Zurgó zenei és prózai kíséretével. Ez volt az egyetlen produkció, mely fel tudta rúgni a fentebb említett koncepciók korlátokat. Sikerült valamit megidézni. Élő szintézis, melyre oly nagy szükség volna, hogy megújulhasson a műfaj. Újra és újra.

Nehéz kimondanom, de az egész műsor mélypontja éppen a jubiláló zenekar volt. Az egyetlen, 1997-ben készült lemezről jól ismert zenei teljesítmény már a múlté. Igaz, szinte teljesen kicserélődött azóta a gárda. Hogyan engedhet meg magának egy magát ünneplő – vagy ünnepeletető? – zenekar hamis hangszereket, hibás akkordokat, tévesztéseket? Ezek szerint a zenei teljesítmény eltörpülhet a csángó kultúra szakadatlan istápolása mellett. Sőt, szinte lényegtelen. És mi tapsolunk. Úgy tűnik, a Zurgó inkább szervezőerő, mint zenekar.

Meg kell értenünk végre, hogy a színpadi műfaj felelősség és elvárás is egyben. A missziós tudat nem győz le zenei problémákat. A lelkes amatőr a szakma halála.

Tanítsuk vagy száműzzük őket. Ez mindannyiunk felelőssége! Nem jó kritika az, mely csak szapul, de nem kínál megoldást. A megoldás bennünk van. Ami hiányzik: szakmai, emberi kommunikáció és belső igény. Amit tehetünk: önképzés, példakeresés és példamutatás.

Ez a cikk íródhatott volna bármikor. Jobbitó szándékkal született, felhívva a figyelmet néhány nem kívánatos jelenségre. Lehet visszajelzés, kontroll, esetleg egy párbeszéd kezdete. Erre csupán ürügy volt a születésnap. A hangnem talán szokatlan, de a méltató cikkeket kövesse egy őszinte is. És még valami. Írhatta volna bárki. A nevet csak a végén olvassuk el. A személyesség olykor elszínezi a le sem irt gondolatokat.

Bolya Mátyás

Spectaculum – a látvány helye

Spectaculum – a szó eredeti jelentése a nézőtérre utal. Arra a Helyre, amely előtt minden rendezvény megmérettetik. De spectaculum a Látványosság is, amelyet emberi kíváncsiságunk örökkön keres. Az Előadás, amelyet egyszeri és meg nem ismételtető varázsa, a lelkeket érintő emberi találkozás élménye avat értékké.

Ezt a Helyet és Látványosságot kívánták a szervezők megosztani azon érdeklődőkkel, akik 2003. október 13. és 18. között Sepsiszentgyörgyön látogatták a Spectaculum Összművészeti Fesztivál programjait. A szervezők, a Lajtha László Alapítvány, a Háromszék Táncegyüttes és a Gyulai Fotóművészek Egyesülete számára kihívás és kitzűzött cél volt egy olyan rendezvény létrehozása, ahol a népművészetek hagyományos értékrendszerének bemutatása mellett a résztvevők válaszokat keresnek ezen értékrendszernek a mai társadalomban elfoglalt helyét és szerepét illetően is.

A fesztivál ezért egyrészt magába ölelte a XV. Népzene- és Néptáncfalalkozót, illetve az annak már jól ismert, a résztvevők által évről-évre igényelt eseményeit: a kézművesvásárt, a guzsalyas játszoházat kicsiknek és fiataloknak, a népzene és néptánc gyűjtésének és tanulásának alkalmát. Ez utóbbira idén a Sárpatakról, Elekről, Mezőpanitról, valamint Kalotaszegről, Hidegségről és a Gyimesekből érkező adatközlők nyújtottak lehetőséget. Szintén ők voltak a főszereplői a találkozó gálaműsorának is, amelyben külön színpontot jelentett Fodor Sándor Neti fellépése.

A népi hagyományokat, táncot és zenét bemutató programpontok mellett olyan eseményekre is sor került, amelyek a kortárs művészetek és a népi kultúra, illetve a hagyományos (népi) értékek és a modern társadalom viszonyát járták körül. Így a délelőtti táncműhelyek programja során a magyar néptánc-szakma olyan

fotó: Henning János

személyiségeinek előadásait láthatta a közönség, mint Novák Ferenc vagy Zsuráfszki Zoltán (sajnos Mucsi János nem tudott eleget tenni a meghívásnak, a BM Duna Művészegyüttest ért görögországi baleset következményei miatt).

A fesztivál minden estéjén telt háznyi közönség gyűlt össze a Honvéd Táncszínház, a Budapest és Háromszék Táncegyüttesek produkcióira, de számos látogatója akadt a fesztivál keretében megnyílt, azzal azonos nevet viselő fotókiállításnak is. Végül, de nem utolsósorban szintén nagy népszerűségnek örvendtek az adatközlők és a hivatásos táncegyüttesek tagjai által is látogatott táncházak és folk-kocsmák, amelyek nemcsak beszélgetésekre és tapasztalatcserékre adtak alkalmat, de hangulatos, méltó lezárásai is voltak a napi eseményeknek.

Imreh István

ADVENT A SZÉKELYEKKEL

A sepsiszentgyörgyi Háromszék Táncegyüttes a Magyar Kollégium és a Millenáris Kht. szervezésében 2003. december 12-én a Millenáris Teátrumban, december 13-án a Magyar Kultúra Alapítvány székházában karácsonyi programmal köszöntötte a néptánc iránt érdeklődő magyarországi közönséget. Az egész estét betöltő műsor első része a Bakkhosz testamentuma című előadás, melynek forgatókönyve az Occisio Gregorii in Moldavia Vodae Tragedice Expressa című első erdélyi román iskoladráma és Sebestyén Rita: Bacchus testamentuma című adaptációja alapján készült. Az emberi élet sorsfordító pillanatainak megjelenítésére rimel az előadás szünet utáni második része is: a Háromszék Táncegyüttes adventi népszokások füzérét ajánlja a nézők figyelmébe. A székegyföldi, moldovai, illetve a magyar nyelvterület más vidékeiről ismert hagyományos rítusok, álarcos-jelmezes alakoskodások és dramatikus-pantomimikus játékok végigvezetnek a boszorkányok Luca-napi meglesésének és elüldözésének szokásától a Szentcsaládjárás és aprószentekelés hagyományán keresztül a regölésig. Mindehhez moldvai, gyimesi, felcsiki magyar és örköi cigány táncok biztosítanak sajátos keretet.

Szabad a tánc...

Kortárs Néptánc est a Pesti Magyar Színházban

Igazságos düh. Se csók, se bók, csak jönnek a látogatók. A nemkívánatos vendégek, akikből zsarnokaink lesznek. Érzéketlenségük az otromba zsáké. A küzdelem eleve reménytelen, de ha reménytelen a lehetetlen, elbukásunk is ünnepély. Este van, mosakodni készülünk, de a sárba merülünk alá. Átváltoztunk, testünkön a föld jele, igazunk az anyaföld igazsága. Dobog a föld a táncban, búcsúzunk a honvédtől. Fekete sírjába nemzetiszín szalag hull, festmény lesz belőle a falon, ahonnan prémesdíszes ruhájában lenéz ránk, utódokra. És eljön az idő, amikor már bájos stüzi vadászok és frajlák keringőznek az udvaron, ahol egykor a tánc járt. Ebben az EU-konform népballadában is van szerelem és halál, de a cím figyelmeztet: már ez is régen volt.

Mind Ezek Zsuráfszki Zoltán művei alapján jutottak eszembe (Zsuráfszki Zoltán: Visszatekintés; Budapest Táncegyüttes). Kortárs néptánc-est volt a Pesti Magyar Színházban, 2003. november 9-én. Nyolc alkotó, nyolc együttes, tíz alkotás. Széles a skála, változatosak az arányok: vannak művek, ahol sok a tánc és kevés a körítés, vannak, ahol épp fordítva, sőt olyan is, hogy a tánc már csak mozdulat, táncosok és érzelmek áramlása (Kricskovic Antal: Érzelmek áramlása; Fáklya Horvát Művészegyüttes). Persze, hogy nem az arányok, hanem a végeredmény a fontos. Ez az írás nem kritika, csak érzelmes reagálás a látottakra.

A színpadon a Nő, a leengedett szőke hajú, a szép testű. Vele vagyunk mindketten, életének két egyenrangú része, a két férfi. Csodálatos archaikus görög szoborcsoport. Nincs párharc, nincs vetélkedés, csak folyamatok, események, lassú mozgásból táncba és vissza, magunkat megmutatva és visszavonva, együtt, majd külön, mert mi ketten talán ugyanaz a személy vagyunk, csak két lélekben, két émben, amelyek közül az egyik eltávozik, a másik marad

és beteljesül (Túri Endre: Én, meg én, meg Te; Somogy Táncegyüttes).

Mindannyian rajta voltunk azon a vonaton. Hátizsákkal vagy anélkül, kézről-kézre adott illegális térképekkel, fényképezőgéppel, kazettás magnóval indultunk Erdélybe, a tűnt időt meglátogatni. A vasúti kocsiperonján álltunk órákat, a lehúzott ablakra könyökölve, olvastuk és fordítottuk magunkban az állomásneveket (Oradea, Huedin, Cimpia Turzi, Braşov...). A megállóban másfajta nép szállt föl mellénk, divatjamúlt, szegényes ruháiban, munkába indulva vagy onnan hazatérve vagy csak is-

hétynolcados sebességgel és sűrítve, de ötlethozdagon és könnyedén. Volt, de már elmúlt (Kiss Ferenc – Diószegi László: Jön a Balt-Orient; Válaszút Táncegyüttes).

Fárasztóan zseniális, majdnem neo-dada. A műsor utolsó száma sok tekintetben el-lenpontja mindannak, amit addig láttunk. Ez már színház, legalábbis a külsőségeit tekintve: van itt díszlet, dialógus, pantomim és táncbetét. És gegek és polgárpukasztások garmadája! És zseniális előadói színvonal. Filozofikus mélységű szövegek és szóviccek, felszínesen csacska kuplézene és korzikai népi himnusz, de katarzist ne keressünk! Szabad nevetni könnycsordulásig, aztán rájönni, hogy önmagunkon neveltünk. Sablonjainkon, korlátainkon, esendőségünkön. Torz önmagunktól megijedünk a tükörbe pillantva, de egy jó erős kávé helyrehoz! Orrszarvaink tűnőben (Rácz Attila: Különóra, avagy a fekete rinocéroszok tavaszi vonulása; Dunaújvárosi Táncszínháza).

Ki táncoltat kit? A bábjátékos életre kelti a rongykupacot, amiből leányka lesz, akinek nemsokára társa is akad. Mind többet és többet tudnak, a végén már táncra is perdülnek! De sajnos a szálak összekeverednek, s a két játékos döbbenetben áll: mit is tettünk? Akkor a Nagy Rendező (Omar Khajjam után szabadon) fentről közbeszól: ím, itt a játék vége nektek is... (Csurák Ildikó: Ők vagy mi; Figurás Táncegyüttes).

Valamikor a nyolcvanas években a Corvin téren volt Zsuráfszki Zoltán önálló estje, ahol a mostani műsor egyedüli retrospektív darabját láthatam (Zsuráfszki Zoltán: Vendégek jövetele). Este volt, az ember a színpadon mosakodni készült, aztán a víz sárrá változott kezében. Ne felejtjük a zsarnokságot. Most szabad a tánc...

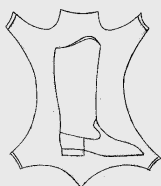
(Kortárs Néptánc, 2003. november 9., Pesti Magyar Színház, szerkesztő: Diószegi László.)

Szávai József

meretlen úti cél felé tartva a sötétnél is sötétebb akkori romániai éjszakában. Néha bizony kiforgatták zsebeinket is, néha vissza is fordítottak a határokról, és sokszor kerestük az utat, a házat, az embereket, akikért érdemes volt mindezt vállalni. Sokat vártunk, mert a Balt-Orient mindig késett. Ebben a táncban mindez benne van, igaz,

Néptáncosok, néptánc csoportok és bármely táncműfajt kedvelők!

Különbözőfajta táncokhoz készítünk méretre is:

NŐI ILLETVE FÉRFI PUHA- ÉS KEMÉNYSZÁRÚ CSIZMÁT

MENYECSKE CSIZMÁT • NÉPTÁNC BAKANCSOT • KARAKTERCIPŐT

Műhelyünk címe: 8300 Tapolca, Sümegi út 20. (a gimnázium mellett)

Telefon: 06 / 87-321-304; mobil: 06 / 30-286-9517, 06 / 30-224-2105

TANKA TAMÁS ÉS BÁRÁNY SZILVESZTER Népi Iparművészek, a Népművészet Ifjú Mesterei

Modelljeink megtekinthetők és megrendelhetők, árlistánk és méretlapunk letölthető a honlapunkról: www.tankabarany.hu

A Szóttos Néptáncgyűttes sikere a Budai Vigadóban

Pozsonyban a helyzet néptáncfronton változatlan. Legalábbis egy külső szemlélő számára, aki évente egyszer eljár a szokásos színházi bemutatóra, és megtekinti az együttesek új műsorait. Az előbbieket végett ugyan vonatra kell szállnia vagy kocsiba ülnie, ha a komáromi Jókai vagy kassai Thália Színház bemutatóira kíváncsi. A népi kultúra pozsonyi kedvelői szerencsésebb helyzetben vannak: az Ifjú Szívek vagy a Szóttos bemutatóira csak egy buszjegyet kell váltaniuk. Akik úgy gondolták, hogy október közepén nézik meg a Szóttos legújabb műsorát, azoknak a Párkány környéki turnén nyílt erre lehetőségük. A magyarországiak pedig október 10-én engedelmességek a címbe szereplő felszólításnak: „Jöjjenek a lagziba!”

Autentikus hagyományörzés

A lakodalom táncai bizonyították, hogy a Szóttos máig hű maradt alapfelfogásához: ugyanúgy az autentikus néptáncra építi előadásait, mint a rendszerváltás előtt. Fő támogatója, a régi, sok próbatételt megélt Csemadok ma is saját együttesének tekinti a Szóttost. Jóleső érzéssel nyugtázhattuk, hogy a táncosok között is felfedezhettünk régről ismerős arcokat. Úgy tíz évvel ezelőtt, egykori Szóttos-rajongóként magam is több éjszakát végigbeszélgettem a megszállott táncosokkal a késő estig tartó próbák után. Akkoron a Szóttos az összetartó közösség élő példáját jelentette, s nem volt könnyű bekerülni a „csapatba”. Bevallom, előfordult, hogy időnként ott is aludtunk a próbateremben. Elalvás előtt együtt néztük Héglit Dusánnal, a Szóttos volt koreográfusával a felvidéki és erdélyi gyűjtésekről készült videofelvételeket.

Dusán, az Ifjú Szívek jelenlegi művészeti vezetője már „csak” nézőként volt jelen a budapesti előadáson, a színpadon azonban még többen aktívan táncoltak a „régiek” közül. A keleti együttesekből (Bódva, Búzavirág, Ilosvai) származó táncosok ma is meghatározó személyiségei az együttesnek. Balta Aranka, Nagy Myrtil, Füzék György és Konkoly László mellett a dunaszerdahelyi Oláh Artilla és a pozsonypüspöki Reicher Richárd is kiveszik a részüket a próbák vezetéséből, a koreográfiák elkészítéséből.

Hagyományos dél-amerikai Magyar Néptáncfesztivál

2004. január 3. és 10. között rendezzük Montevideóban, Uruguayban a VII. Dél-Amerikai Magyar Néptáncfesztivált, amelyen részt vesznek az argentinai, brazil és persze az uruguayi magyar néptáncgyűttesek.

Ezt a rendezvényt a 80-as években kezdték el az argentinai magyarok, azzal a céllal, hogy összehozza a szétszórt dél-amerikai magyar néptáncgyűttesteket, lehetőleg két évente. Az utóbbi időben gazdasági problémák hátráltatják munkánkat, és igazán nehéz, sőt lehetetlenné válik két évente megszervezni egy ilyen szintű fesztivált. Utoljára 1997-ben került rá sor São Paulóban, Brazíliában. Akkor fesztiválunk nagy sikerrel végződött, és reméljük, hogy most nyáron, vagyis januárban még nagyobb sikerrel fejezhetjük be ezt a csodálatos és felejthetetlen élményt.

Montevideóban az első két este, egy előkelő színházban szerepelnek majd az együttesek, a szervező ország magyar kolóniája és az érdeklődő nem magyar közönség előtt. Ezután egy egyhetes szimpózium következik az együttesek számára, ahol egy magyar „profi” táncos pár megtanítja őket néhány táncra.

Mindezzel mi a célunk nekünk, dél-amerikai magyaroknak? Jobban megtartani magyar kultúránkat, néptánc tudásunkat, és főképp még erősebb kapcsolatot kialakítani a Dél-Amerikában élő magyarok között. Így próbáljuk tovább vinni azt a nehéz feladatot, amit a magyarság fenntartása jelent egy távoli kontinensen.

Bonapartian Edi

*argentinai magyar, a Regös Néptáncgyűttes vezetője
e-mail: edibon1@yahoo.com*

Magas szintű énektudás és zenei kíséret

A Szóttos erőssége továbbra is a kiváló énektudás. A hivatásos együttesek is megirigyelhetnék, ahogy a lányok és a fiúk szólóéneke megszólal. A zenekari kíséret pedig remekül illeszkedik az együttes „érzéből”, s nemcsak betanulásból táncoló egyéniségekhez. A Cseh-testvérek zenekara, kiegészülve Halmos Attilával, a szatmári és gömöri dallamok specialistájával ezen az estén igazi lakodalmi hangulatot teremtett. A műsor összeállítói egyedül a zenekari számokban engedtek valamennyit az autentikából. A közönség tapsa igazolja, hogy nem tették rosszul: a cimbalomszólo és a cigányprímásokra jellemző felgyorsított ütem, valamint virtuóz díszítések jobban lekötik a közönség figyelmét, mint a tiszta forrásból származó dallammenetek, ha csak passzívan, a nézőtérrel ülve van módunk hallgatni azokat.

A zenénél maradvá érdemes megjegyezni, hogy a koreográfusok – Nagy Myrtil és Konkoly László – különleges hangulatot adtak a műsornak az alsóbodoki fúvószenekar meghívásával. A tíz „trombitás” és a dobos a zoborálji táncok zenei kíséretét biztosította, méghozzá olyan hangerővel, hogy közben az erősítőkre sem volt igazán szükség.

A lagzi

A természettel mindennapi kapcsolatban álló falusi emberek őszinte szókimondását nemcsak a hangfelvételtől bejásztott kommentár, hanem a násznagy ízes beszéde is remekül szemléltette, amikor a lakodalomba készülőknek megjegyezte: „Ha gyűnnek, lesznek, ha hoznak, esznek!”

A menyasszony-búcsúztató után a lagzi a vőlegény házában folytatódott, ahol már rendszerint „vígabb” a hangulat. Ipolymenti és tardoskeddi (mátyusföldi) táncok jelenítették meg a menyasszonyos házhoz vonulást, valamint a menyasszony kikérését. A stációtáncra kíváncsiak ilyenkor kiszaladnak a kapuba „csudálkozni”. A csallóközi polgári táncok, a rábaközi dus és csárdás is jól szemléltették a lakodalmi menet hangulatát. A rimóci sarkantyús eszünkbe juttatta, hogy a hagyományok nem érnek véget a mesterségesen kialakított határoknál. A régiók (Csallóköz-Szigetköz, Gömör) igazán földrajzi egységekben tudnak jól működni – mindegy, hogy a gazdaságra vagy a kultúrára gondolunk.

A menyasszonyfektetést a Dunaszerdahelyhez közeli Vásárút, a kontyolás előtti pártaköszöntést pedig Ipolyvarbó szokásrendjéből ismerhettük meg. A menyasszonytánc után „kivilágos kivirradtig” járja a nép a csárdást. Persze minden jónak vége szakad egyszer. A kartaliaknál a takarodóleves – no meg az asszonyok döfködése a kásás kanalakkal – meggyőzően jelzi, „megdöglött a lagzi”, ideje hazaindulni. Az együttes vezetőinek, Németh Ildikónak és Szabó Szilárdnak ez a nagyszerű záró képe nemcsak a lagzi, hanem egyben a Szóttos műsorának végét is jelentette.

Reméljük, hogy jövőre, egy új műsor keretében ismét találkozhatunk majd a Szóttos Együttessel – mind Pozsonyban, mind Budapesten!

(Záhó)

EGY RENDHAGYÓ EDZŐTÁBOR

„Hargítások” Válaszúton

A választúti Kallós-kúriában zajlott 2003. augusztus 10-17. között a XII. Mezőségi Nemzetközi Népzene- és Néptánc tábor, amely nekünk „hargításoknak” a második közös edzőtáborunkat jelentette.

A résztvevők többsége külföldről érkezett, közülük sokan több éve visszajárnak a választúti táborba. A magyar, román, német, angol, svéd, amerikai, holland stb. táncszeretők mellett eljöttek a Hargita Nemzeti Székely Népi Együttes táncosai, zenészei valamint a hargítások utánpótlás-csoportjainak legtehetségesebb gyerekei. Ők voltak a tábor legfiatalabb résztvevői.

A résztvevők többsége nem gyakorló táncos, így az oktatás több szinten folyt. A kezdők mezőségi, palatkai táncokat sajátíthattak el, a haladók pedig a bonchidai románok táncrendjét – az együttes táncosai ehhez a csoporthoz csatlakoztak. A táncoktatás mellett a táborban hangszeroktatás, magyar nyelvtanítás is folyt, a magyar népi kultúráról pedig tudományos előadásokat tartottak az érdeklődőknek.

A hangszeroktatást Sinkó András és Kostyák Alpár vezették, a bonchidai forgatóst tanító György Károly és párja Magyarországról érkeztek, a választúti táncokat oktató Both József és felesége, Zsuzsa pedig Kolozsvárról. A mezőségi táncokat András Mihálytól és Mihály Pirostól lehetett ellesni.

Az oktatók mellett a bonchidai, feketelaki, ördögösfüzesi, magyarszováti, szépkenyerüszentmártoni, széki, magyarpalatkai és választúti magyar, cigány és román adatközlőktől is tanulhattak a résztvevők.

A táborban több zenekar is húzta a talpalávalót. A megfogadottak között szerepelt a Téka, Palló, Szökös és a palatkai zenekar, mellettük azonban fiatal, kezdő együttesek is jelen voltak, akik tanulni jöttek a táborba. Az esti táncházakban ők is felálltak a hivatásos zenészek mellé, és velük együtt muzsikáltak.

Az igazi nagy mulatságot az esti táncházak jelentették, amelyekre a helybeliek is ellátogattak, és ahol akár hajnalig is együtt gyakorolhattuk a napközben tanultakat.

Kallós Zoltánt a Téka együttes énekesnője, Tárnoki Beatrix segítette a népdaltanításban, közel tizennyolc népdalra került sor a hét alatt. Amikor a nap delelőre ért, a nagy csűrben felhangzott a nótaszó. Helyet foglaltunk a padokon vagy a földön, körül-

véve a mikrofonnál álló Zoli bácsit és a Téka zenekart. Elkezdtük a Válaszúti csárdában... kezdetű dalt, amely, úgy tűnik, visszatérő himnusza a tábornak, hiszen mindenki tiszta szívből fújta. A nótázók hangja akkor kezdett akadozni, amikor Zoli bácsi rátért az új népdal tanítására. A nagy kartonlapokra írt szövegeket kiakasztották a csűr falára, mi, „diákok” pedig szorgalmasan másoltuk azokat a magunkkal hozott füzetekbe. Sokan közülünk hangszalagra rögzítették a dalokat. Zoli bácsi meg-megszakította a népdalsort, hogy néhány szót szóljon azokról a dolgokról, amelyeknek egész életét szentelte: a magyar népzeneről, és általában a magyar népi kultúráról.

A legnagyobb közönség a szombati záróünnepségre sereglett össze, amelyen a Hargita Nemzeti Székely Népi Együttes táncosai, zenészei nem tudtak részt venni, ugyanis magyarországi turnéra indultak. Az esten a résztvevők bemutatták mindazt, amit hétközben tanultak: a táborban rögtönzött szabadtéri színpadon felléptek a népdal- és a legényes verseny győztesei, a kezdő, középhaladó és haladó táncosok, külön-külön is. A meghívott adatközlők pedig bebizonyították, hogy őrzik még a helyi hagyományt.

A rendezvény házigazdája, Kallós Zoltán néprajzkutató a táborozókat körbevezette a Kallós-kúriában található néprajzi múze-

umban. Az érdeklődők itt Erdély különböző vidékeiről származó népművészeti tárgyakat tekinthettek meg. A magyar népviselet darabjai mellett román és szász tárgyakat is láthattunk. A kiállított darabok többsége Mezőségről és Kalotaszegről való, de vannak székely és csángó értékek is. A kiállított anyag nagy része Zoli bácsi saját gyűjtése, de vannak családi örökségből származó és ajándékba kapott tárgyak is. Hozzátette, hogy az ott láthatónál sokkal nagyobb mennyiségű népművészeti anyagot birtokol, jelenleg azonban nincs hely ennek kiállítására. Ha elkészül az új székház, a régi épület teljes egészében felszabadul, és megmarad múzeumnak.

Kodoba Márton, világhírű palatkai prímás tragikus balesete valamennyi táborlakót nagyon megviselt. Mindannyiunk szomorúságára nem élte túl a balesetet, a kolozsvári kórházban elhunyt. Emléke legyen áldott! Hazatérésünk után a „hargítás” tánckar és zenekar tovább gyakorolta a táborban tanultakat, ugyanis hamarosan bonchidai ko-reográfiát szeretnének színpadra vinni.

A Hargita Nemzeti Székely Népi Együttes táncosai, zenészei szeretnének köszönetet mondani Kallós Zoli bácsinak, hiszen ő a választúti tánc tábor lelke, a Kallós Alapítvány kuratóriumi tagjainak, akik a szervező csapat tagjai voltak, és nem utolsósorban köszönet a lelkes oktatóknak. A „hargítások” utánpótlás-csoportjainak gyerekei pedig köszönik az Oktatási Minisztériumnak, hogy ott lehettek a választúti táborban és megismerhették a mezőségi embereket, énekeiket, táncaikat.

Bodi Ildikó

fotó: Fuchs Lehel

Adatközlők?!

Már régóta összerendeznek e szó hallatán: adatközlő. Nem tudom, mire gondolhatott közben e szó kitalálója, az eredménye viszont ismert: egy eléggé bántó képzavart sikerült elültetnie nyelvünkben. Adatot, adatokat hallunk a pályaudvarokon, a napi vízállásjelentésnél, a személyi igazolványunkban is adatok szerepelnek, terhelő adatok merülhetnek fel némely vádolt esetében, egyéb mérési adatok is vannak ... ezeket közlik velünk, ha kíváncsiak vagyunk rá – esetleg ránk tartozik, – de azokat az embereket „leadatközlőzni”, akiknek annyi gyönyörű órát, annyi gyönyörű dallamot, mesét, éneket ... köszönhetünk? Tűrhetetlen még akkor is, ha ezt a jó szándék jegyében foglalmazták!

Tudom, nem vagyok egyedül ezzel a gondolattal. Nyilatkozatokban, beszélge-

tésekben gyakran el is hangzik kicsit zavartan, hogy sajnos nincs jobb szó meghatározni azokat, akiről beszélünk, mint az „adatközlő”. Hát ennyire azért ne legyünk kishitűek! Tisztelettel arra kérek minden olvasót, hogy változtassunk ezen, hiszen a különféle néprajzi területeken megőrzött kulturális örökség közös kincs. Sőt! Gyöngyszemei ezek az egyetemes kultúrának is. Nem hiszem, hogy különösebben kellene bizonygatni, hogy más ez, több ez, mint adat és közlője viszony.

Részben ugyan érthető a hajdani szóalkotó nehéz helyzete, hiszen a magyar nyelv bármennyire is gazdag jelzőkben, sokszor találunk benne csikorgó fogaske-rekeket. Addig, amíg egyértelműnek látszanak a jó-rossz, szép-csúnya, széles-keskeny, gyors-lassú stb. szavaink, tudjuk, hogy mindig valamire viszonyítva használjuk ezeket. Akkor kezdünk elbizonytalanodni, amikor a könnyűzene páriát próbáljuk megtalálni, hiszen nehézzene nincs (leszámítva egy-két kortársat). A nyelv a „másságot” komolyzeneként aposztrofálja, viszont komolytalan zene meg megint nincs. Egyre többen nagyvonalúak: csak jó vagy rossz lehet a zene, felesleges kategorizálni. Igen ám, de itt jön a mihez képest jó vagy rossz dilemmája. Egyszóval, nem tudunk mindent pontosan meghatározni, ám lehet, hogy ezért is szeretünk néha bele egy-egy területbe. Na de az „adatközlő” – drasztikus.

2003. november 24-én délután halt meg Bóné Sándor vajdaszentiványi muzsikus. Ez év augusztusában az abautószántói cimbalmos találkozón láttuk egymást utoljára. Amikor megérkezett, boldogan, örömmel öleltük meg egymást... – régóta volt ez így. Nekem Ő nem az „adatközlőt” jelentette, hanem sokkal inkább volt Kincshagyó, Értéktörző, Értékadó, Hagyományadó, Értékközlő, Kincstolmács, de talán egyszerűen Kincs-ér.

Tisztelt Olvasó!

Adatunk, azt hiszem, van bőven, mindenféle. Sajnos a Bóné Sanyi-féle Aranyemberek egyre kevesebben. Nekem Ő Kincshagyó marad, akkor is, ha az élete folyása elapadt, hiszen a muzsikája már örökké a fülünkben, s a lelkiünkben él.

Isten Veled, Kincshagyó.

Hollókői Lajos

20 éves az „Almássy Tér”

Budapest egyik legnagyobb művelődési háza, a főváros szívében elhelyezkedő Almássy Téri Szabadidőközpont két évtizede nyitotta meg kapuit.

A ház a VI. ötéves terv egyik legnagyobb beruházása volt, építését 1976. július 1-én hagyták jóvá. Az építés úgynevezett zsaluemeléses módszerrel történt, ennek lényege, hogy a tartópillérek megépítése után nem alulról fölfelé, hanem felülről lefelé haladtak. Amikor az alapozás megkezdődött, még úttörőházzal volt szó – egészen 1982 közepéig, amikor egy évvel az átadás előtt a kerületi tanács úgy döntött, hogy szabadidőközpont lesz az Almássy téren.

Az átadás után megkezdődtek az 1983-as Ki-Mit-Tud? televíziós selejtezői és döntői. Ez olyan sikeresnek bizonyult, hogy a tévé elnöksége a műsor történetében először adott nívódíjat a rendezvényt fogadó intézménynek. Itt működött Budapest egyik legnagyobb gyerekjátsháza a Kölyökvár, innen indult a Téka táncház, és itt tartotta első lemezbemutató koncertjét az Első Emelet is. A mentálhigiénés tevékenységnek otthont adó Menta Teaház – amely inkább volt közéleti, szociológiai, politikai (burkoltan ellenzéki) jellegű műhely, mint bármi más – 1988-ig tartó működése során nagy hatást gyakorolt az intézmény életére.

Az 1987-es év rendkívül mozgalmasan telt, főleg a rock szempontjából. Ekkor indult a Club 2000, amely fenekestül felforgatta a Házat, és itt alapította meg klubját a Bonanza Banzay is. 1988-ban az év botránya lett, amikor egy tíztagú holland társaság anyaszült meztelenül adta elő hangköltészeti remekművét.

A 90-es évek elején indult a Tánc házi Kamara rendezésében a Szezonnyitó Tánc házi Multság, 1993-tól erőteljes blues-vonulat jelent meg, másodvonalbeli zenekarok kaptak bemutatkozási lehetőséget. 1996-tól jelentősen megnövekedett a civil szervezetek tevékenysége. A kerületi közművelődés kibővült az Erzsébetvárosi Kulturális Napok sorozattal, ami 25 napon keresztül 40-50 kerületi eseményt fogott át. Ez a ház az elmúlt években egyedülállóan sok újdonsággal rukkolt elő, s ezek közül később nem egyből „trend” lett.

Az Almássy Téri Szabadidőközpont dolgozói köszönetet mondanak mindenkinek, aki hozzásegített ahhoz, hogy az elmúlt húsz évben a főváros egyik legnépszerűbb kulturális központjává alakulhattunk.

Utazás Kárpátalján

SZÓTTESEINK, HÍMZÉSEINK NYOMÁBAN

2003. szeptember 26-29. között Borbély Jolán etnográfus vezetésével, Gyulay Mária szervezővel és a Hagyományok Háza támogatásával egy szakmai tanulmányúton vettem részt Kárpátalján, melyet szövők, hímzők részére szerveztek.

Örömmel készültem az útra, hiszen az elmúlt évek erdélyi, vajdasági és szlovéniai tanulmányútja is maradandó élményt nyújtott, segítette szakkörvezetői munkámat. Vártam a csoporttal való találkozást, melyben baráti szálak szövődtek.

Utunk első napján remek szakmai vezetéssel megtekintettük az Észak-Tiszántúl népi építészetét, lakáskultúráját, mesterségeit bemutató 7 és fél hektáros Sóstói Múzeumfalut Nyíregyházán. Pihenőhelyünkön, Butyán a Szabolcs-Szatmári Népművész Egyesület nyíregyházi tagjainak vendégszeretettel élvezhettük.

Kárpátalján Prófus Marianna, Matúz Margó tanárnők és Biky Ottó, a Péterfalvi Művészeti iskola igazgatója igényes és baráti vezetésével folytattuk utunkat. Bepillanthattunk a 200.000 fős magyar ajkú lakosság életébe, hallhattunk az 53 magyar iskola teveiről, megoldandó gondjaikról. Gyönyörködtünk Ungvár és Munkács műemlékeiben, várában, termeik kiállításában. Emlékeztünk a hős várvédő Zrínyi Ilonára. Megtekinthettük a Petőfi emlékszobában látható személyes tárgyi emlékeket is.

Csetfálván a falu polgármesterének vezetésével meglátogattuk a XV. századi, 34 méter magas, fenyőszindelyes tornyával hívogató református templomot. Megcsodáltuk freskótöredékeit, gyönyörű kazettás mennyezetét. A falut már az 1289-es levéltári adatok is említik. Csetről, Árpád hű szolgájáról, a faluhoz kötődő irodalmi emlékekről hallhattunk ismertetőt. Megtudtuk, hogy itt volt lelkes Móricz Zsigmond nagyapja, s az író édesanyja is itt született. Betértünk az új római és görögkeleti katolikus templomba is, melyet Máté Péter faragó, festő, szobrászművész munkái díszítenek. A 750 lelkes falu új temploma szép példája egy közösség összefogásának, építő erejének.

Tiszaújlakon, a Batár folyó partján a történelmünk 1703. évi július 14-i nevezetes napjára emlékeztető Turul emlékműnél pihentünk meg. Nagyszőlősen, Ugocsa megye központjában emlékezhettünk Bartók Bélára, aki itt adta első koncertjét gyermekkorában. Megcsodáltuk a Kárpátok hegyeit, láttuk a Fekete-hegyet, a hegykoszorú legmelegebb pontját. Itt található a híres Toplica melegvízű forrás.

Áthaladva a vesszőfonásáról híres Iza falun, Husztra értünk. Várának romjait zöld takaró rejtette szemünk elől. Huszton már csak az 1-4. osztályban tanulhatnak a magyar gyermekek. Láttuk a nárciszmezejéről híres Ökörmezőt, s Técsőn a Kossuth szobrot.

Átkelve a Tiszán, a magyarlakta Viskre értünk. Betértünk az 1270-ben épült és 1556 óta református templomba. A tatárjárás idején felgyújtott egykori templom ma szépen felújítva áll, orgonáját 1880-ban Országh Sándor építette. A csodálatosan szép, gondozott parókiakertben Balázs István faragó kopjafái, emlékoszlopai áldozatos hazaszeretetről tanúskodnak.

A beregi szóttéseket, vagdalásos hímzéseket, azok igényes tanítási módját a Nagyberegi Középiskolában, Prófus Marianna tanárnő műhelyében tanulmányozhattuk. Antárikné Polányi Katalin, Kató néni – Ukrajna Érdemes Népművésze – előadását hallgatva megelevenedett előttünk a beregi hímzés-, és szótteskultúra felgyűjtésének kezdete, Kató néni fáradtságot nem ismerő hagyománytisztelete, s az egykor általa irányított 54 hímzőasszony gyönyörű munkái. Személyesen is megismerkedhettünk Füzesi Ida,

Csetfálva, 2003.
fotó: Szokolárs Mariann

Máté Margit, Dencsné Tóth Ildikó, Mester Magda, Nagy Ida néni szövő- és hímzőasszonyokkal. Otthonukban mutatták be nekünk a legrégebb, megbecsült kincseiket és az általuk ma is készített szóttéseiket, hímzéseiket. Beavattak bennünket a mintakincsök születésébe, jelentésvilágába. Tapasztalhattuk, hogyan alkalmazzák, s fogalmazzák újjá az egykori mintavilágukat mai életükben. Megismerhettük mai munkáikat, terveiket. Szorgalmas, mindig megújulni tudó munkájukról példát vehettünk.

A hagyomány ápolásának, a régi viseletkultúra továbbélésének izgalmas példáját láttuk a Munkácsi Technológiai Főiskolán. Kopiczka Attila docens bemutatta, hogyan kelnek életre a hagyományra építő textilek, szabásvonalak a diákok, a leendő textil- és divattervezők munkáiban. Mindannyian reménykeltő folyamatnak lehettünk tanúi.

Utunk során fáradtságot nem kímélő, szeretetteljes vendéglátásban volt részünk Munkácson, Beregszászon, Tivadarfalván és Viskén. Hazafelé vezető utunkat daltanulás gazdagította.

Utolsó állomásunk Debrecenben a Déri Múzeumban volt. Szakvezetéssel egybekötve megcsodálhattuk Munkácsy Mihály Krisztus Pilátus előtt, Ecce Homo és Golgota című alkotását.

Maradandó élményeket nyújtó tanulmányutunkat köszönöm vezetőinknek, s minden kedves segítőjünknek, szervezőknek, vendéglátóinknak, megbízható és segítőkész autóbusszvezetőinknek. Kívánom, hogy még több ilyen csodálatos úti élményben lehessen részünk útítársaimmal együtt.

Gömbös Katalin tanár,
szövő népi iparművész

LEMEZKIADÓ A PERIFÉRIÁN

Beszélgetés Böszörményi Gergellyel, a Periferic Records alapító-tulajdonosával (II. rész)

– 1993-ban nyitottatok meg a Bartók Béla úton az ország első zenei szakáruházát, jelentős médiatámogatással...

– Ezt főként az általunk szervezett ingyen koncerteknek köszönhetjük, amelyeken a klasszikus zenétől a dzsesszen és a rockon át a folkzenéig a legkülönbözőbb műfajok képviselői muzsikáltak, s egy fillért sem kértek érte. A nyitásra Hidas Frigyes komponált négy fúvósra egy darabot, s egy másikat is vadászkürtre és hegedűre – Magyar Imre játszotta a kürtszólamot. Akusztikus koncerteket is tartottunk, s Török Ádám vagy a P. Mobil is gyakran fellépett nálunk. A BBC és a Magyar Rádió riportot készített velünk, az utóbbi ráadásul a Szombat esti láz című műsora keretében két alkalommal két órás kihelyezett élő adást sugárzott tőlünk, amelyben beszélgetésekre is került a zenészekkel.

A koncerteken az volt a lényeg, hogy mindenki jól érezze magát, hoztunk egy láda sört, meg egy üveg whiskyt, kísérőként a zenéhez. Ám valamelyik hatás az azt találta ki, hogy fizetnünk kell neki, mire én azt mondtam, hogy azt nem. Így vége szakadt a sorozatnak. Addigra azonban elfutott az üzlet, hiszen a rádióműsorok komoly visszhangot váltottak ki.

– Aztán a lemezkiadásba is belefogtatok...

– Ennek is megvan a története. 1992-ben, amikor még a Liliom utcai üzletünkben voltunk, rábeszélte az egyik, műszaki egyetemet végzett alkalmazottunk, hogy menjek el az After Crying koncertjére. A srác egyébként úgy került hozzánk, hogy hallgató korában az öccsére akarta testálni a szombatonkénti nagytakarítást, s mivel amúgy is szerette a rockot, ilyenkor nálunk bujkált. A diploma után pedig nem talált megfelelő munkát, így végül beállt hozzánk.

Az Egyetemi Színpadon lezajlott koncert befejeztével el kellett telnie egy kis időnek, mire felocsúdtam a döbbenetemből, s fel tudtam állni a székemből. A magyarországi zenekarok közül nagy hatással volt rám a Sirius, az East, a Pantha Rei és a Kex, később pedig a Solaris. E zenék ismeretében nem is mertem gondolni arra, hogy létezik olyan hazai együttes, amelyik még ezt a szellemiséget is magasabb szintűre képes emelni, s továbbvinni. Amikor végre összeszedtem magam a bűvöletből, bementem hozzájuk az öltözőbe, és megkérdeztem, hogy van-e CD-jük. Mondták, hogy nincs, bár addigra már megjelent egy nagylemezük (Megaláztattak és megszorítottak...). No, akkor lesz, még pedig hamarosan – vágtam ki azonnal, miközben fogalmam sem volt, hogy ez miként valósul meg.

Mégis nekifogtunk, s elkészítettük az Overground Music című lemezt – az én emlékezetem szerint gyorsan, az övéké szerint lassan. A CD 1993 végén jelent meg, majd következett a Föld és ég. A kiadást tehát azért indítottam el, mert valami nagyon megtetszett, s ezen a téren is úgy gondoltam, hogy ami jó, annak az

utókor számára is nyomának kell maradnia. Így aztán következett a harmadik CD, egy népzenei felvétel, az Irish Rovers együttes Bridges & Rivers című hanghordozója (CD és MC). E formációt Patrick McMullen (a Dr Feelgood egykori gitárosa), Varga Mónika, s az After Crying két tagja, Torma Ferenc és Pejtsik Péter hozta létre, aki ezen a korongon nem csellón, hanem hegedűn játszik, de úgy, hogy a hangszert a térdére állítva tartja.

A kiadói ars poeticám is úgy szól, hogy csak olyan zenét jelentetek meg, ami tetszik nekem.

– Vagyis magadnak adsz ki lemezeket, aminek „csupán” annyi hátulütője lehet, hogy mindegyik korongból csak egyetlen példány fogy el. S ez nemigen tesz rentábilissá egy üzleti vállalkozást...

– Azért vélhetően nincs kifinomodott ízlésem, hiszen a Periferic Records kiadványainak legnagyobb része szerencsére nagy népszerűségnek örvend az ilyen típusú zenék hívei körében. A kiadói életünk első két-három esztendeje még lassan telt el, mert akkor még az import állt a cég fókuszában. Pedig engem már a kezdetektől foglalkoztatott, hogy a más országokban élőknek vajon mennyire tetszenek ezek az albumok.

1995 óta azonban egyre jobban felelősödött bennem ez a kíváncsiság. Ekkor ugyanis újra összeállt a Solaris, s kiutaztam velük Los Angelesbe, a Progfestre, azaz a progresszív zene fesztiváljára. A rendezvényen a műfaj számos képviselőjével és jó néhány újságíróval találkoztam, s ekkor tapasztaltam meg, hogy milyen jó magyarnak lenni. Meglepetésemre hazánk progresszív zenekarait igen jól ismerték ebben a városban. A japán King Records ugyanis fantáziát látott abban, hogy a Hungaroton-tól megvásárolja négy kiadvány licenzét, s e felvételeket megjelentesse CD-n. Nevezetesen az East Hűség és Játékok, a Sirius Az ördög álarcosbálja, s a Solaris Marsbéli krónikák című lemezeit, melyeket a kiadó nagy példányszámban dobott piacra, s népszerűsítésüket fantasztikus promócióval támogatta. 1995-ben a tengerentúlon tehát már nemcsak az Omegát és az LGT-t ismerték, hanem a Korált, a Karthagót, a King Records által kiadott együtteseket, sőt, az After Cryingot is.

A Progfest legnagyobb supersztárja ráadásul a Solaris volt: a magyar együttest nem csupán az egyes számok után ünnepezték álló ovációval, hanem muzsikálás közben is felpattant a helyéről a közönség, s ordított és tapsolt. Normál körülmények között ennyire csak egy-egy zenei blokkot vagy hosszabb lélegzetű kompozíciót követően ragadtatják el magukat az emberek. A Solaris esetében ez felborult, szinte végig állva ünnepeltek. Örömmel tértem haza, hiszen nem is álmodtam volna, hogy magyar együttes ekkora sikert arathat, ugyanakkor a fesztiválon tapasztaltak az én kiadói elképzeléseim helyességét is igazolták.

K. Tóth László

ÖRÖKSÉGÜNK

A népi kultúra egészében kell gondolkodni

2003 nyarán az ország nyolc különböző helyszínén találkozhattak a gyermekek „Örökség” táborokkal. Összesen mintegy 600 gyermek szerezhette így élményeket, s természetesen ismerkedhetett táncainkkal, a magyar népzenevel, tárgyi kultúrával, játékokkal, szokásokkal.

A táncok széles spektrumából választhattak azok, akiket egy-egy táncanyag tanulásának lehetősége vonzott a táborba. Abádszalókon madocsi, gömöri, székelyföldi, rábaközi és dél-alföldi, Káptalanfüreden szatmári és moldvai táncokból választhattak, Mezőhegyesen domaházi, Rösztén szatmári táncokat tanulhattak. Több olyan tábor is volt, amelyben annak a területnek a táncanyagát tanították, ahol a táborot megrendezték. Ilyen volt a kalocsai táncgyományokra épülő tábor a dombori üdülőtelepen, a hollókői tábor – amelyben a palóc lakodalmassal ismerkedtek a gyermekek –, valamint a Bodrogköz és Magyarböd táncit feldolgozó újhuti tábor. E kínálatban kicsit más a galgahévízi helyszín, ahol a pásztor- és betyárhagyományok, eszközös pászortáncok kaptak helyet.

Szinte minden táborban kiegészítették a programot a népi gyermekjátékok, kézműves hagyományok, s általában daltanulás is volt, hol a táncanyagokhoz kapcsolódóan a pedagógusok bevonásával, hol népdalénekes vagy zenekar segítségével. Mind-

ez mutatja, hogy ezek ugyan alapvetően néptánc-táborok – sokszor az elnevezésből, meghatározásból is ez derül ki –, de ma már a szervezők a hagyományos kultúra egészében gondolkodnak, s nem csupán mestersegesen kiemelt kultúrelemek elsajátításán. A kor követelménye, hogy nem létezhet néptánc-oktatás a népzene, viseletkultúra – sokszor egyéb tárgyi kultúra – megismertetése, gyermekjátékok, szokások, népdalok elsajátítása nélkül. Szükséges, hogy a kiindulási alap az adott tájegység meghatározása legyen, illetve az ott élő népek hagyományos kultúrájába való betekintés. A táborokban ezekhez az is hozzátartozik, hogy a helyi lehetőségek kihasználásával – természetjárás, fürdőzés, kirándulás – színesíteni lehet a népművészeti programokat.

Mindezekből kitűnik, hogy az ilyen tábor az évközben sokszor túlterhelt, a kissé hajszolt életmódba belekényszerült, sokszor nagyvárosi környezetben felnövő gyermekeknek kikapcsolódást, fontos ismeretek megszerzésének lehetőségét, s talán a gondolkodásmódnak a hagyományos értékek felé történő kinyílását is szolgálja. Itt nem megfelelni kell, nem beszámolni vagy rohanni a gyermekeknek, hanem játszani, ismerkedni, felfedezni a dalban, mozgásban vagy az alkotásban rejlő szépet. Az Örökség táborok ezt fogják kínálni 2004 nyarán is.

Darmos István

Közygyűlés 2004

Rendkívüli helyszín, rendkívüli program, rendkívüli vidámság! Az Örökség elnöksége – szakítva a korábbi évek hagyományával – Százhalombattán rendezi meg éves közgyűlését 2004. január 17-18-án. A hivatalos program mellett meglepetések is várnak a résztvevőkre. Ezek között kiemelt helyen áll az I. Örökség Bál, amelyre kizárólag jelmezben léphetnek be a vendégek, s természetesen tombola, bál szépe- és csúnyája választás, a legjobb csoportos és egyéni jelmezek értékelése, valamint a szabad szombat mintájára kiöltölt szabad színpad – mindenki azt mutat be, amit tud, és ami szokatlan – emelik majd a rendezvény színvonalát, s remélhetőleg a résztvevők hangulatát. A bál után fényképes beszámolóval is jelentkezünk. További információ és jelentkezési lap kapható Szigetvári Józseftől a 20 / 9752-816 vagy a 26 / 355-488-as számon.

Gyermek Néptánc Antológia

Időpont: 2004. II. 8. - 17.00 óra

Helyszín: Erkel Színház

Elkészült az egyesület új honlapja, melyen keresztül mindig friss értesítéseket szerezhetek a különféle gyermek- és felnőtt programokról.: www.oroksegyesulet.hu

A Hagyományok Háza meghirdette a hon- és népművészeti egyéni levelező versenyt 5. és 6. osztályosok részére. További felvilágosítást Sándor Ildikótól lehet kérni.

Tel.: 212-2883;

sandor.ildiko@hagyomanyokhaza.hu

Tánc-tábor – Kalotaszeg, 2003
Henics Tamás felvétele

CIGÁNYTÁNCOK A MAGYAR TÁNCUDOMÁNYBAN

A magyarországi táncudomány – a néprajztudomány eredményeinek megfelelően – viszonylag korán magáévá tette azt a gondolatot, amely szerint nem vizsgálhatja úgy a magyarság tánc-kultúráját, hogy figyelmen kívül hagyja a Kárpát-medencében élő más népek táncgyomárait. Az e gondolatmenet szerint végzett gyűjtő-, kutató- és feldolgozó munka eredménye az a mára teljesen egyértelmű tétel, hogy a magyar nyelvterületen létező mozgáskultúra minden itt élő nép közös kincse, s része az európai tánc-kultúrának, akkor is, ha vannak különbségek, sajátosságok, önálló színek benne, sőt ettől szép és gazdag.

A cigány tánc-kultúrára is korán felfigyeltek a kutatók, s a szakirodalomban jelentős helyet foglal el a különböző tánc-típusok elemzése, összehasonlító vizsgálata. Martin György és Pesovár Ernő a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei gyűjtések kapcsán 1958-ban publikálta az alábbi tapasztalatokat: „A férfi szóló motívumkincse, szerkezeti felépítése tekintetében feltűnő egyezéseket mutat az eddig ismert, közép-erdélyi magyaroknál és románoknál egyaránt megtalálható, általában legényes, pontozó, fecioreasca, nevet viselő tánc-típussal. A cigánytánc és az erdélyi legényes tempója, zenei kísérettípusa, s ezzel összefüggően a mozgások nyolcados alapritmusa, s motívumkincse megegyezik...”

Andrásfalvy Bertalan 1963-as publikációjában a cigány botlók elemzése mellett, azok európai párhuzamainak feltárásával is foglalkozott. Többek között albán kardtánc-családdal hasonlította össze a cigány botlót, párhuzamot vont formai és funkcionális szempontból, s egyezéseket talált a nő küzdelemben való beavatkozása, s a szerelmi funkcióban megjelenő szerepe tekintetében is.

Természetesen ennél sokkal korábban fordult a figyelem a cigánytáncok felé. Az első cigánytáncra vonatkozó adatot Medgyes Lajosnak tulajdonítjuk, akinek a Vasárnapi Újságban 1856-ban az

erdélyi sátoros cigányokról szóló írásában az alábbiakat olvashatjuk: „...Fütyülésben azonban páratlanok, s lábbelijüket lehányják, és ezt rendre a mint hevülni kezdenek a táncban a kalapon kezdve. S így rúgják meztláb s könnyű szerben a gyepen...”

Valóban ez az első cigánytáncra vonatkozó említés, de az is érdekes, hogy 1793-ban Mátyus István már használja a cigánytánc kifejezést, a magyarok által járt ugrós tánc megjelölésére. Ezek mellett a XIX. században számos leírás tanúskodik, a többnyire sajtósan cigány „rókatánc” meglétéről, amelyről – bár a táncfilm-zés időszakában készült néhány felvétel – a táncudomány egy kis-sé talán meglepedkezett. Sokkal inkább feldolgozott, ismert tánc-típus a botoló. Ez köszönhető annak is, hogy a cigányság körében olyan formája maradt meg a fegyvertáncoknak, amely a magyarság tánc-kultúrájában a XVII-XVIII. században még hasonlóan élhetett, a XX. századra viszont kikopott, átalakult, illetve a cigánybotlótól eltérő irányban fejlődött. Már az első táncfilmek felvétele idején – 1932-ben – rögzítették Porcsalmán Ötvös István botoló táncát, amelyről Luby Margit a következőképp írt: „...A mozdulat dinamikáját a zene adta meg. Néha az volt a benyomásom, hogy a férfi üldözi a nőt, de változott a tánc menete, és a nő csalogatta maga után a férfit. Ötvös István kezében boszorkányos gyorsasággal pörgött a bot, hol a saját feje felett, hol a nő feje felett zúgott el az. Majd le is tette a földre, és a nő áttáncolt a bot felett. Néha meg nem a nő feje felett vágott és pörgött a bot, hanem kardvágás-szerűen suhintott vele a nő egyik vagy másik oldalán...”

E publikációban a formai elemzés mellett a rituális tánckezddés és befejezés jelentőségét is kiemelte a szerző. Ekkor még kutatóink – mivel több adat nem állt rendelkezésre – egy elveszett tánc-típus utolsó töredékének tartották e botoló táncot, s közel 20 év kellett ahhoz, hogy a Szabolcs-Szatmár megyei szisztematikus tánc-kuta-

tó munka felszínre hozzon számos, bottal, kapával, baltával, párban szólóban, küzdelemszerűen táncolt formát a Felső-Tisza-vidékről. Ennek köszönhetjük azt, hogy Martin György A magyar tánc-típusok és dialektusok című, a tánc-kutatásban mér-földkőnek tartott tanulmányában részle-tesen elemzi a cigány botlót, s kiemeli annak jelentőségét. S gondolnánk-e azt, hogy cigány botlót a Bodroghközben két-három éve még láthatunk – természetesen kopott és egyszerűsödött formában –, s ta-lán a mai napig is él?

E tánc-típus mellett a páros cigánytánc is fontos része a Kárpát-medencei tánc-kultúrájának, hiszen párhuzamait tánc-történeti kutatómunka tárta fel. E tánc-típus vizsgálata is jelentősen hozzájárult az egyik legrégebbi párostánc forma, a küzdő ka-rakterű páros meghatározásához, amely Pesovár Ernő nevéhez fűződik, aki a kö-vetkezőképp írt e témáról: „...az eszköz nélküli, de küzdő karakterű páros cigány-tánc stílusjegyei alapján ugyancsak tánc-történetünk régi rétegébe sorolható. For-mai sajátosságai alapján ugyanis a szóló és páros cigánytánc egyaránt abba a stílusré-tegbe tartozik, amelynek történeti gyöke-rei a körvonalazott hajdútánc periódusba

*Botoló (vágás).
Tiszaadony (Bereg),
Rózsa Imre (67).
Borbély Jolán, 1957.
Tf. 2751 MTA ZTI*

nyúlnak. S ezt a feltehető történeti múltat igazolják csalogatós formulái, ezek agresszív vonásai is...”

A tánc típusoknak ilyen irányú vizsgálatai mellett más oldalról is foglalkoztak kutatóink a cigány tánc kultúrával. Felföldi László a magyar tánc hagyományban megjelenő rituális táncokról ír az Ethnographia hasábjain, ide sorolva például a porcsalmi botoló rituális mozzanatait, míg Martin György részletesen foglalkozik a botoló zenei kíséretével. Béres András a hortobágyi eszközos pásztortáncokat és a cigányok botoló táncát hasonlítja össze a fegyveres hajdú táncokkal, Ratkó Lujza pedig a nyírségi paraszti tánc kultúráról írott könyvében közli a paraszttáncosokban kialakult képet a cigányok táncairól, s ezzel olyan kutatási területet érint – milyen vélemény alakul ki más etnikum tánc kultúrájáról egy adott közösségben –, amelyet a tudomány még nem fedezett igazán fel. E kutatók mellett szólnunk kell Balázs Gusztáv munkásságáról is. Nem csak azért, mert roma ember, lévén az összes többi kutatótól eltérő szemszögből vizsgálja a cigány tánc kultúrát, hanem azért is, mert publikációi új, hiánypótló fejezetekkel bővítették a tánc kutatás irodalmát. Jelentős a milotai és nyírvasvári botolókat összehasonlító írása, a kelet-magyarországi cigányok tánc kultúrájáról írott összegzése, de talán ezeknél is fontosabbak a nagyecsedői oláh cigányok lakodalmi szokásait és tánc hagyományait bemutató tanulmányai. Fontosságukat az alapos megfigyelésre épülő részletes közlés mellett abban ismerhetjük fel, hogy használja és magyarázza a roma terminológiát, leírja és megvilágítja a magyar tánc hagyománytól jelentősen eltérő magatartásformákat, tánc illemet, szokásjogot.

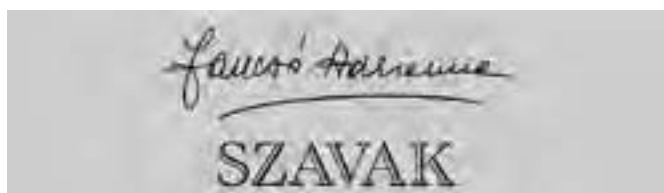
Az említett kutatások, s mellettük számos fontos adatot tartalmazó tanulmány bemutatja a néptánc kutatásnak a cigánytáncok feltárásában elért eredményeit, de egy fontos dologgal még adósok vagyunk: bár Martin György körvonalazott bizonyos cigány tánc- és zenei dialektusokat, s Balázs Gusztáv is készített átfogó tanulmányokat, a nagy összefoglalás még várat magára. Ehhez szükséges az összes meglévő cigánytánc-adat feldolgozása, s a ma is – főleg Erdélyben – élő, alakuló tánc kultúra minél pontosabb feltérképezése.

Mindemellett meg kell állapítanunk, hogy a tánc kutatás ezen fontos eredményei katalizátorként hatottak az elmúlt évtizedekben a népzenei műhelyek, hagyományörző cigány tánc csoportok és a magyar néptánc csoportok munkájára, hiszen számos alkotás, koreográfia, színpadi mű mutatta, és mutatja be ma is a színes, érdekes, sokszor virtuóz cigány táncokat. Nem csak egy-egy település tánc kincsének bemutató-szerű interpretálása a jellemző, hanem a tánc szokás-feldolgozások, magyar-cigány párhuzamok, tánc történeti összefoglalások formájában, egy-egy táncos egyéniség mozgásvilágának feldolgozásában, sőt tematikus művekben is, érzések, gondolatok, belső mondanivaló kifejezésének eszközeként is megjelenik. S ami talán ennél is fontosabb, hogy a cigánytánc él, alakul, formálódik, a XX. század végén is képes új tánc típusokat magába olvasztani, s képes arra, hogy a populáris zenei és tánc divatok mellett fennmaradjon. Talán éppen azért lehet ez sikeres, mert formailag és funkcionálisan is folyamatosan alakul, alkalmazkodik, s ezt nem szabad szegényedésként vagy elszürkülésként értékelnünk, hiszen bizonyos tánc típusok és tánc formák ugyan eltűnnek, de újak keletkeznek helyettük.

A tudomány és a színpadi tánc művészet dolga az, hogy a botoló és a páros vagy szóló cigánytánc hagyományos motívumvilága és jelentéstartama ne menjen feledésbe, az örökség hordozói pedig, hogy tovább éltsék a cigány tánc kultúrát.

Darmos István

(Elhangzott 2003. október 13-án a Hagyományok Házában, „A cigány zene- és tánc folklor felfedezése a Kárpát-medencében” c. kiállítás megnyitóján.)

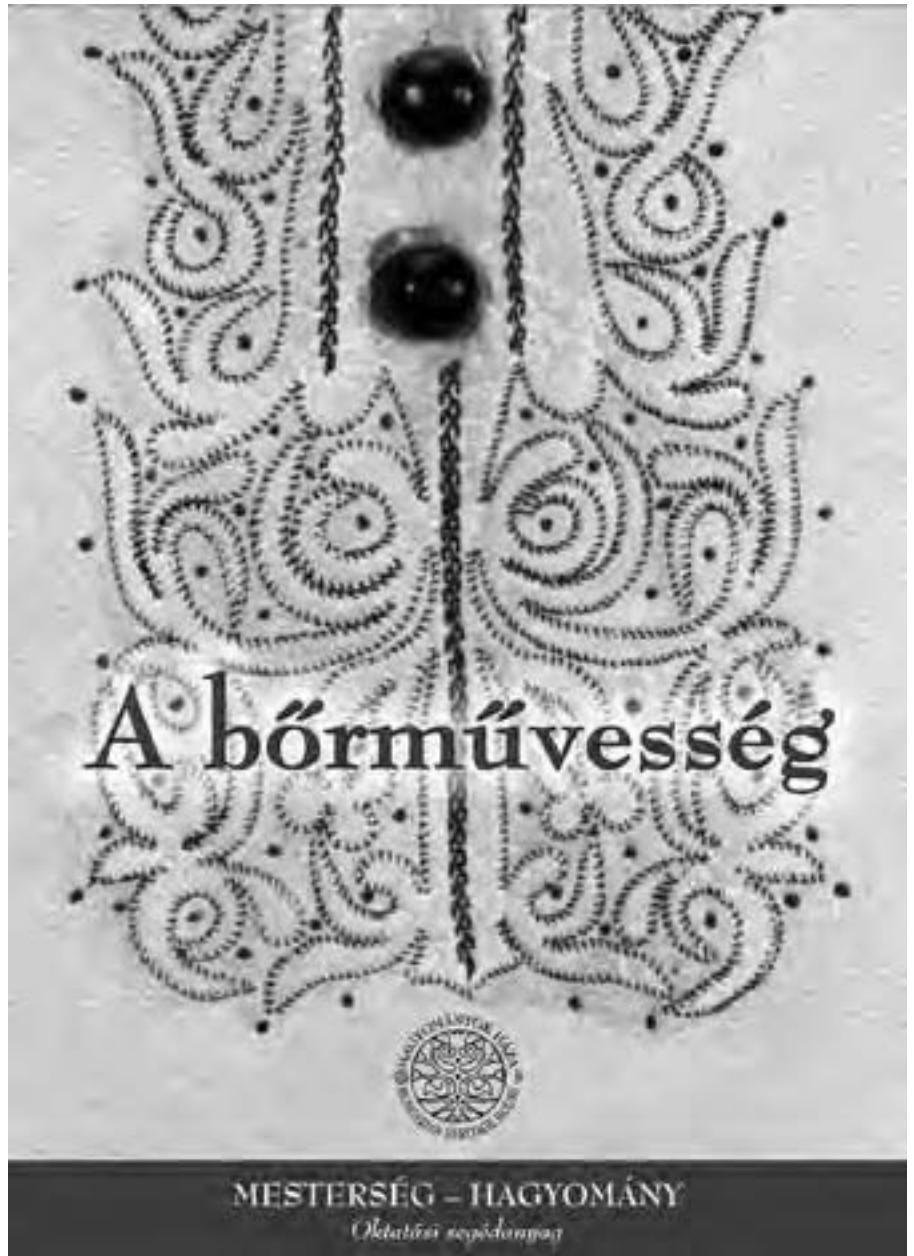
A két video-kazettát és három CD-t tartalmazó összeállítás
200 példányban készült, ebből 25 valódi bőrkötésben,
számozva, Jancsó Adrienne aláírásával.

Tipográfia: BERÁN ISTVÁN
Kötéstervezés és kivitelezés: MOLNÁR IMRE
Hangfelvételek: ZA-KI HANGSTÚDIÓ
Hangmérnök: PÉTERDI PÉTER
Archív hangrestaurálás: KISS FERENC
Video-felvételek és archív digitalizálás: KONKAM STÚDIÓ
A megjelenést támogatta: CSÓGÖR ANDRÁS
A kiadványt gondozta: ETNOFON RECORDS – HUNGARY, 2003

levél cím: H-1055 Budapest, Falk M. u. 16. • telefon: (36.1) 266-5091
fax: (36.1) 429-0324 • e-mail: info@etnofon.hu • honlap: www.etnofon.hu

A BŐRMŰVESSÉG CD-ROM-ON

„Kultúrát nem lehet örökölni. Az elődök kultúrája egy-kettőre elpárolog, ha minden nemzedék újra meg újra meg nem szerzi magának.”
(Kodály Zoltán)

Napjainkra megszűnt a hagyományok átadásának az a módja, amely apáról-fiúra, anyáról-lányára öröklődött, amelyet közösségi szabályok és ízlés határozott meg, s kötelező érvényű volt a kisebb-nagyobb közösség minden tagja számára.

Ugyanakkor nem szűnt meg az érdeklődés a hagyományos paraszti és kézműves kultúrák iránt. Mindez nem csupán egy leűt kor utáni nosztalgia, hanem ennél sokkal több. Életforma, életmód, hitvallás arról, hogy tudjuk, hol vannak a gyökereink, hova kell visszanyúlnunk ahhoz, hogy a tradicionális kultúrát továbbörökítsük oly módon, hogy a mai életben használható, korszerű, szép tár-

gyak mégiscsak magukon viseljék a régi tárgyak üzenetét.

A népi kultúra és annak szerves részeként a népművészet is állandó változásban és mozgásban volt.

Ma sem lehet végső cél a régi tárgyak másolása. Ugyanakkor sokat kell másolni, rajzolni, régi tárgyakat szemlélni ahhoz, hogy jó mesterré váljon a tanuló, az alkotó, hogy kezükben, fejükben, szemükben egységgé álljon össze a forma, díszítmény, funkció hármasa, s így ízig-vérig mai, korszerű, szép tárgyakat tudjanak létrehozni.

A hagyomány az ember műve, ezért azt szüntelenül újra kell értékelni, ragaszkodni hozzá, vagy feladni a jelen kihívásai alapján. A hagyomány megközelítésének dinamikusnak kell lennie. A fejlődés törvénye benne rejlik a hagyományban, ám azt csak megfelelő szemlélettel lehet átvenni.

Ehhez szeretnénk segítséget adni CD-ROM sorozatunkkal, mind a kézműves iskolák hallgatóinak, oktatóinak, mind a gyakorló alkotóknak, mestereknek. Legyen a sorozat mottója a következő idézet, mely 1919-ben íródott, a Bauhaus szemléletét tükrözi, de mondanivalója napjainkig érvényes: „*Ha az alkotótevékenység iránt vonzalmat érző ifjúság megint azzal kezdheti pályáját, hogy kézműves szakmát tanul, mint régen, a jövőben a terméketlen művész nem ítélteik többé tökéletlen művészkedésre; készségei megnyitják előtte a kézművesség útját, ahol jeleset alkothat. Nincs lényegi különbség művész és kézműves között. A művész a kézműves magasabb szintje [...], elengedhetetlen valamennyi művész számára, hogy a művesség alapjaival tisztában legyen. Az elkülönülés gögje ne emeljen falat a művészek és kézművesek közé...*”

Beszprémy Katalin

Egy évszázad Gombos ünneplő népviselete tükrében

Pásti (Sörfőző) Zsuzsanna – szül.: 1899.

Dédnagyanyám dísztelen, fekete öltözékben, fejdísz nélkül várja vőlegénye, dédapám szibériai hadifogságból való szabadulását. Ruhájának egyetlen díszje a nyaka körüli slingelt szélű pánt (smizli).

Nárai (Pásti) Mária – szül.: 1920.

Nagyanyám talpig selyemben és bársonyban. Hajfonatát főkötő fogja, halántéka körül a haja lelapítva (szappanyhabos kicsinállás).

Gál (Nárai) Piroska – szül.: 1939.

A II. világháború után az igényes kelméket (selyem, bársony) hímzett vászon és kasmír pótolja. Takarékoságból rövidülnek a szoknyák. A viselet ennek ellenére egyre kézimunka-igényesebb. Az alszoknyák mindegyikét slingelt vagy cakkos (likba cakni) szegély díszíti. A blúzt (üng) is kihimezik, ujját felbuggyozzák és slingelik.

Hóza (Gál) Gizella – szül.: 1962.

Kimondhatatlan szeretettel és örömmel viselem alkalmanként édesanyám zöld bársony szoknyáját a felső blúzzal (micivel). Ez alatt hímzett, gyöngyözött mellényt (pruszlikot) és sima ujjú alsóblúzt (üngöt) viselek. Fejemen fityula, a menyecskék díszje. Ha megöregszem, fejkendőt is kötök rá. Elöttem sárga selyemkötény.

Hóza Zsófia – szül.: 1993.

Lányom részére féltve őrzök minden megmaradt ruhadarabot. Büszkén viseli őket.

GOMBOS:

Vajdasági, nyugat-bácskai falu, másfél kilométerre a Duna bal partjától. Előde a középkori Boldogasszony-Teleke volt a török dúlásig. Ezt követően 1750 körül Tolna, Fejér, Vas és Somogy megyékből telepítették újra. Legnagyobb lélekszáma 4000 fő volt. Mái a magyarság létszáma 700 főre csökkent. Kiveszünk. (Hóza-Gál Gizella)

A VAGABOND MIRÓLUNK

*Búsulni sohase tudtam
Amíg szeretni nem tudtam
Mikor szeretni tanultam
A búval megtalálkoztam*

Sok gondolat kavarg bennem. Nehezen fogok neki az írásnak, mert félek, hogy nem tudom szép sorjában húzni elő őket, úgy, hogy minden fontosat megszólaltassak, mégis valamennyien azt az egyet adják ki egymásra építve végül, ami engem szólni készített.

Haad fogódzkodjak meg Margittai Gábor cikkében. [Gyere vélem a kocsmába. Magyar Nemzet, 2003. november 8. – a szerk.] Egyfelől azért, mert nőként, és ráadásul néptáncosként (társas műfaj) a viszonyulás közel áll hozzám. Másrészt azért, mert bizonyára sok érintett gondolatait, érzéseit tükrözi az a vélemény, amit a Vagabondról – Szomjas György táncházak ihlette filmjéről – megfogalmazott (míserint propaganda filmnek indult, de lejárta a mozgalmat).

Margittai kritikáinak lelkes olvasója vagyok. Amellett, hogy frappáns, eredeti stílusa, érdekes metaforái szórakoztatóak, kíméletlen szókimondása elhivatottságról, bizalomról tanúskodik. Az általa megragadott, tetten ért pillanatok figyelemről, szeretetről adnak bizonyosságot számomra.

Írásaiból éppen azt olvasom ki, hogy szeretné, ha túl lépnének a néptánc idealizáló megfogalmazásain. Hogy arra buzdít minket, alkotókat és előadókat, hogy szálljunk ki a „mozgalmista” és az „el nem fogadott” attitűdből, mely „felvonultatásokat” és „megmutatásokat” szül. Ne keressük az öniszólásokat a színpadon, mint a rendezett sorokban tribün előtt felvonuló, jól betanított, vidám dolgozók. Hozzáteszem, úgy se, mint a saját farkát kergető kutya (önmagáért való virtuozitás, eszeveszett tempó). Mert van olyan szép és igaz ez a zene és a tánc, hogy mi magunk is újra elcsodálkozunk, s mindig egy picibe beleszeretve megosszuk ezt az örömet.

Ezért lepődtem meg, hogy éppen ő az, aki most – úgy érzem – feladta nyitottságát és szabadságát. Érvei, megfigyelései találóak és ezért igencsak megemmisítőek. Am mivel egész más síkon álltak a témához, szertefoszlottak bennem, amikor önkéntelenül is egymás mellé tettem a látottakat és a fülemben kopogó olvasottakat. Úgy érzem, hogy most elvárásokkal ült be a filmre, és így bizony nehéz meglátni a rendező, a film mondanóját, annál könnyebb azonban érveket felsorakoztatni csalódásaink megtámasztására. Mint amikor kedvenc könyvünket filmesíti meg valaki.

Igen, régóta vártuk már, hogy ez megtörténjen. Valaki fogalmazza meg élményeinket, és segítsen lefordítani a tartózkodók és kívülrőlők számára mindazt, amiért fontosnak és annyira jónak érezzük ezt az egészet. Nem vagyunk sem különzők, sem begyöpösödtek, ott a helyünk a klasszikus műveltséget tisztelő és a modern világ kihívásaival élők mellett. Nagyon fontosak, természetesen ezek a vágyak és igények.

A kamasz fiú mohón nyúl a lány felé, és nem kapja meg, amit akar. A jó szerető vágyai tudatában a partnerére is kíváncsi, így tálcán kapja, amit kér. Nekünk is kíváncsiaknak kell lennünk, hogy miként látnak minket, ha szeretnénk megélni, hogy összetartozunk.

Akárhogy is szeretnénk csak azt hallani attól, aki a táncházról beszél, hogy jó, művészfilm esetében nem ez a nyelvezet. A számítógép 0-val és 1-gyel dolgozik, le lehet így is írni a világot. A művészet azonban színekkel, hangokkal, asszociációkkal él. Sőt, tovább mutat: rólunk olyat, ami nekünk is új.

El lehet mondani egy filmet elemeire danabolva, hogy jók a táncosok, rossz a színészi munka, rosszak a dialógusok vagy az operatőri munka, ha az a célunk, hogy megítéljük, igen, vagy nem. Kell-e nekünk, vagy nem. De ha tudomásul vesszük, hogy van, hogy valaki egy filmen összeszedte az érzéseit, gondolatait, akkor én azt nézem, hogyan lát. Színeket látok, és akaratlanul is összekötök dolgokat: zöldet, mint a legelők, és zöldet, mint az üres sörös üvegek. Barnát, mint az avar, amiben valaki elbújik mások elől, és vörösésbarnát, mint a rozsdát, ami kilátszik a vasrács fehér máza alól. És rózsaszínt, mint a hús vagy a vakolatlan ház. Hogy kit mi mire emlékeztet, milyen képeket, hangokat tud összekapcsolni, az attól

is függ, hogy miket élt már meg, és attól is, hogy mivel kész azonosulni, mit képes meglátni. Az elvárásaink azonban elzárnak ettől a játéktól, az idegenre, az újra való ráismerés örömetől.

Szomjas filmjében igenis látom a hidat, az összekötést. Az én számomra ez az egész film magáról az összekötésről szól. Éppen azt mondja el, hogy a táncházak drámája a kettőszakadtság, a kettős élet, amikor éppen ők összekötők! Milyen kiábrándító és magára hagyatott érzés egy fergeteges buli után a hajnali kókadózás, az éjszakai hangulat maradványai közt. Am ez az a légkör és energiaszint is, amelyben letisztulva, érthetővé válhatunk egymás számára, megérthetjük egymás helyzetét! „Kisebbség? Szerbiában magyar, Magyarországon szerb, és ha te így érted meg, cigány vagyok.” Az egész film történetével, kifejezőmódjával, szerepével együtt az, amit vártunk tőle! Találkozás!

Magam is hány ilyen bulit és hány ilyen hajnalt éltem már meg. Volt egy fiú, akivel mindig szerettem volna „mezőségit” táncolni, de sosem kért fel, mindig a párjával táncolt. Aztán összeveszték, és egy alkalommal végre elhívtam táncolni. Annyira vártam már, hogy nagyon feszült voltam, ő pedig nagyon hozzá volt szokva a párjához, így az eredmény katasztrofális lett. Nem is próbálkoztam újra. Aztán egy bálon, ahol egész álló éjjel táncoltunk, hajnal felé ő is felkért. Olyan fáradt voltam, hogy nekem akkor már minden mindegy volt, és valószínű, ő sem várta már tőlem, hogy úgy táncoljak, mint a volt felesége. Színté istszunk, nagyon jól esett. Öröm és találkozás volt minden mozdulat.

Igen, a kimerültségben lenni, a határán lenni valaminek, ami elmúlt, és annak, ami van helyette, a senkiföldjén megélni a kettő egymáshoz való viszonyát, nagyon nehéz állapot. De aki itt éber, az akarata szerint léphet. És hát nem itt vannak a népi kultúra rajongói? Egy elmúlt és egy új világ közös területén?

Menekülnek a múltba, a falu hagyományaihoz, ahol valódi közösség és rend lehetett, és ahol a természetet, az emberi munkát tisztelték és szerették. Ez a 'ház' számunkra, a jelen világban megélt figyelmetlenség, erőszakosság és hazugságok hajszájában. Ez nem csak akkor van így, ha olyan mélypontra érezzük vagy találjuk magunkat, mint a filmbeli fiú – akkor is így van, ha még „működünk”.

Ez elől a világ elől menekül Szerb is, Gráci is, Gézáék is, és azok a fejek is, akik isznak, drogoznak, lopnak és közben „jót buliznak” a kocsiában, meg az aluljáróban, amikor a „haverjuk a feketék dobolására csörög, valami kalotaszegi legényest”.

Ha megnézzük, maga a történet erről a menekülésről és megmenekülésről szól. Egy fiú menekül a valóságtól. Az életből, amibe beleszületett, és ami szövődéseivel behálózta. Elszökik az intézetből, az anyjától, a haverjaitól, a táncházig. Addig megy, amíg talál egy helyet, ahol együtt lehet lenni. A ritmussal, a szöveggel, a dallammal, a lánnyal, a többi övannel, és saját magával...

Felmerül a kérdés, hogy aki megtalálta a táncházat, az menekül a valóságtól, vagy talált valami igazabbat. Szomjas filmje erről szól számomra: hogy szakadék van a bennünk élő motivációk, a szépség, a jóság és az igazság keresése és megtalálgatása, illetve a „vinnivaló” életvitelünk között. (Milyen nagy a megdöbbenés és az értetlenség, amikor a mulatság, az ünneplés közepette bejönnek rendőrök – már annak, aki ezt észreveszi a táncházban.) Arról szól, hogy drámai pont a felfedezés, a kettő összetalálkozása. Aki megérezte, hogy a benne élő öröm és érzékenység másokkal harmóniában van, az nem kerülheti el, hogy ezt kiterjessze, hogy bevilágítsa oda is, ahol eddig csak működött. (Géza, a mozigépész a fal mögött kedvére muzsikálgat Grácival, az emberek meg kijönnek a filmről, hogy bekukucskáljanak hozzájuk.) Hiszen érdekes az is, amit levetítenek nekünk, de még érdekesebb, amit élőben, maga kedvére tesz valaki.

Nem lehet elmenekülni, utolér a rideg valóság. A szálak összetalálkoznak, és főleg annak, aki rátalál a táncházra. Mert az ilyen ember már az utcán lébecolva is az előtt a bolt előtt tanyázik le szélvédőket mosni, ahol egy szent család kép van kirakva. Az ilyennek pont az a lány tetszik meg, akinek a szülei épp ezt a képet választják lakásuk otthonosabbá, szebbé tételéhez. Az ilyen pont ezt a képet veszi magához, amikor valamit ellop, mert az ilyennek ez a szép, ez a fontos, ez hiányzik. Még ha eleinte észre sem veszi, később semmibe veszi, visszadobja.

Nem lehet sem elmenekülni, sem megtagadni, visszadobni, amivel kapcsolatba kerülünk, nem lehet kettéválasztani a világot jóra és szükséges rosszra. Néha a fényben és a megértésben fürdeni, de vissza kell menni, vagy visszarántanak a megismerhetetlenbe, az egymás mellett elbeszélésbe. Nem lehet kettős életet élni, mert az igazság az, hogy egy világ létezik; csak van, amikor látok, s van, amikor nem. Az igazság létszükségletünk, és előbb utóbb döntenünk kell, hogy minek hiszünk, minek a megélésére és éltetésére fordítjuk energiánkat. Igaz, hogy mindenki keresi a közösséget, az örömet. Az is, aki úgy tűnik, feladta, és az is, aki úgy tesz, mintha már megtalálta volna, de aki kábítja magát, az nem kap elég bizonyosságot ahhoz, hogy végigvigye, hogy „átvigye a szerelmet a túlsó partra”.

A megoldás? Minél többet felfogunk abból, ami körülöttünk történik az extatikus állapotban, minél jobban meg tudjuk osztani, kapcsolatban tudunk lenni, annál több meggyőződést kapunk a változtatáshoz az élet sodrásában, amikor éppen csak magunkra számíthatunk. A táncházban szembe lehet nézni egymással zenésznek és táncosnak, meg lehet nézni egymást, amikor felszabadultan táncolunk, és érezni lehet, hogy mit akarhat tőlem a másik, amikor velem mozdul.

A Vagabond hőse megértette a két világ találkozását, még ha szerencsétlennek is tűnik ez a találkozás. Nem olyan rossz az, mintha meg sem történt volna, mert ez a valóság, innen lehet elindulni. Ezért tette ki a végén a festmény fotóját a falra. „Ez a Marci hegedűje veszett volna az erdőre, ha az erdőn veszett volna, betyár sose lettem volna.” Hogy közhelyszerű vagy bagatell a vége? Ilyen az élet. Sokszor a legnagyobb változásokat, hosszú vívódás után, nagyon egyszerű lépés, cinikus szemmel neveléses hozzáállás hozza meg.

„– Pfiú öregem, ez pátoasz! – Az! Az eltitkolt, a leköpdösött, a szülő anyáá, te bohóc!” (Karinthy Frigyes: Utazás a koponyám körül; Révész György filmje.)

Ott volt azonban a falon a festmény fotójával egy keretben a lány képe is. Zsófi, az élő és valóságos megtestesítője annak a kiegyensúlyozott bizalomnak és hívásnak, amit Karesz egy családias közösségről, melegről és figyelemről el tud képzelni. Ez a tekintet tudta megmutatni neki, hogy mi várja a táncházban – és a börtön után is. Nem érdekes tehát az én olvasatomban, hogy milyen színészi bravúrokat lehetett volna még megtenni egy ilyen hősnő szerepben. Számomra elég volt éppen az „örök mosoly”, a békességet, és ahogy a neve is mondta, a bölcsességet látni Zsófi visszafogottságában.

A történettel összefüggésben tehát egész másként látom a filmnek a kifejezőmódját is. Nagyon fontos, hogy az adott témát valóságos helyszínen, a téma igazi szereplőivel játsszátja el. Olyasmí lesz ettől a film, mint egy gyerekrajz: emlékeztet önmagunkra és a vágyainkra. Hiszen ha művés és kicsiszolt lenne a kifejezés, akkor túl konkrét lenne, túl készen kapott, túl interpretált. Az az alkotás már új életre kel, és nem kapcsolódik az emberhez, aki megalkotta. Márpedig Szomjas a vágyakat, álmokat és a motivációkat akarja előtérbe helyezni. Ez az, ami számára a legvalóságosabb, a kulcsfontosságú, a sok félrecsúszott, ügyetlen megvalósulásból. A suta és torz mozdulatokban, a hanglejtésben, vonalakban a törekvés, a vágy, az el nem ért cél is ott van, nem csak a téma, amiben mindez megfogalmazódik. Mindemellett a saját életünk eljátszása tudatosodást, teljesebb látást, önmagunk felismerését hozza – a szereplőknek nagyon konkrétan, de természetesen ezt látva a nézőknek is.

Táncházban nőtem föl. Hét éves korom óta, vagyis huszonnyolc éve járok táncházba. Biztos vagyok benne, hogy ezt a filmet lehet másképp is látni, hiszen ettől jó egy film. Tudom, hogy sokan azt várták, hogy a mulatság jelenetei is vissza tudják adni a valóságot. Ez nekem is hiányzott. Talán majd egy másik filmben. Nagyon hálás vagyok azonban, hogy szinte hibetelen ráérzéssel ragadta meg az én életem részleteit, történéseit, s ezáltal megfogva éreztem magam, hogy átgondoljam: mit jelentett számomra a film egészében. Hogy mindezt meg is fogalmaztam és leírtam Nektek / Önöknek, ajándék a számomra. Ajándék, amit azért szereztem magamnak, hogy olvasóimnak is az lehessen.

Végezetül: szeretettel ajánlom figyelmükbe Karinthy Frigyes Anyám című írását.

Redő Juli

ORP003BEA1 • WWW.ORPHEIA.HU

FECD 009 • WWW.FOLKEUROPA.COM

Néptáncsoportok figyelem!

Megkezdjük a női táncpők (karaktercipők) gyártását és forgalmazását!

Felsőbőr anyaga: kecske sevró

Talp: bőrtalp varrottan

Sarok: rakott bőr sarok

Bélés anyaga: bőr

Korrekt árakkal várjuk megrendeléseiket!

Cím: Dunai Lajos

2700 Cegléd, Szárca u. 14. • Tel.: 06-20 / 367-8253

Csak egy helyen lehet hazája az embernek

Beszélgetés Kostyák Alpárral

– Mit jelent számodra Válaszút?

– Válaszút és Kallós Zoltán neve elválaszthatatlan. Zoli bácsi itt született, a szülei itt kerültek kuláklistára.

– Mikor találoztál vele először?

– Kallós Zoltánnal a kapcsolatom nagyon régi, gyerekkorom óta ismerjük egymást. Családi ismerős, szüleimnek egyetemista társa volt. Annak idején, amikor huszónhét évvel ezelőtt, a '70-es évek végén elkezdtünk muzsikálni, az tulajdonképpen az erdélyi táncmozgalom kezdete is, rengeteg anyagot, hangzóanyagot bocsátott rendelkezésünkre, sőt azt a brácsát, amin játszom azóta is, tőle kaptam ajándékba.

Akkor a komolyzenei tanárainkon kívül a nagymestereink azok a népzeneészek voltak, akik adatközlő szinten muzsikáltak. Beültünk közéjük, ellestük a szakmát, természetesen menet közben egyesek szakosodtak, és ezzel foglalkoznak tudományos szinten is. Most oktatóként vagyok itt, hangszeroktatással foglalkozom.

– A tábor működési feltételeit nyilván komolyan befolyásolta az, hogy Zoli bácsi visszakaphatta a kúriát és a hozzá kapcsolódó területet. Mik voltak az előzmények?

– Annak idején a kommunisták által elkobzott javakat, ahogy a jogrend javult itt Romániában is, kezdték visszaszolgáltatni, Zoli bácsi is követelte a magáét, s hála istennek '90-ben visszakapta. Ezzel végre méltó helyét is elnyerte a mezőségi néptánc-tábor. Az első Széken tartották, én azon nem vettem részt, utána Visában volt vagy két tábor, majd idekerült Válaszútra.

– Ez mikor volt?

– Úgy tíz-tizenegy éve talán. Itt jobbak a körülmények, lehet tábo-

Válaszút. Még sincs a merre kérdés mögötte. Akik ott jártak, tudják. Egyenes irány. Az út nem volt mindig az. Az alábbi beszélgetés Kostyák Alpárral talán erről az útról is szól. S hogy a hagyomány kitarthat még. Wass Albert szülőfalujában ma újra összeérnek az utak Mezőségtől Amerikáig.

rozni, sátorozni a kertben. Volt egy régi csűr, a padlásán széna, aki szénával akart aludni, ott alhatott. Az már nincs meg. Helyette építenek most egy olyan bentlakásos szóránypontot a környék magyarul tanuló gyerekei számára, ami a vendégeknek szállodaként is működhet.

– Milyen az érdeklődés az itteni fiatalok részéről a zenei hagyományok iránt?

– Nagy örömünkre szolgál, hogy újabb nemzedékváltás történt. A mi gyerekeink már oda nőttek, hogy mellénk állhatnak muzsikálni, sőt már önállóan is játszanak. A fiam húszéves, ő az osztálytársaival külön bandát alakított. Az én nemzedékemhez tartozók gyerekei itt vannak a táborban, zenészként vagy táncosként, és azt hiszem, hogy az érdeklődés nem hanyatlott, hanem éppen nőtt. Évről-évre többen jönnek hangszert és néptáncot tanulni, amihez valószínűleg az oktatás minősége és a környezet is hozzájárul. Ennél jobb nem lehet, mint valahol bent Mezőség közepén. Ha kilépsz a táborból, belépsz egy adatközlő ajtaján, este jönnek a tehenek és a bivalyok, aki az ilyen fajta egzotikumot kívánja látni, megkaphatja, plusz mellette tényleg a tartalmas foglalkozás, a reggeli tartó táncszak – ez az ilyen irányú érdeklődő számára egy paradicsom. A táborba különböző típusú zenészek érkeznek. Van olyanok, akik elhosszúak a hangszerüket, nagyon szeretik ezt a műfajt, valamilyen kicsi zenei előképzettséggel rendelkeznek, beülnek az oktatásra, és egyszerűen megfertőződnek annyira, hogy e nélkül már nem tudnak élni. Megkeresik a lehetőséget arra, hogy bandákba szerveződjenek, és talán zenészként majd kamatoztatni tudják az itt szerzett tudást.

– *Mit lehet egy hét alatt tanítani?*

– A teljesen kezdők elsajátítják az alapfogásokat, és néhány dal-
lam kíséretét is megtanulják. Aki többre érdemes, többet képes
felfogni ebből, az megtanulja a dallamvilág sajátosságait, fordul-
latokat, díszítéseket, a hegedűnél kíséreti, harmonizálási módot
– bár ez egy rossz kifejezés, mert a mezősegi parasztenész vagy ci-
gányzenész nem harmonizál, ő az énekdallam bizonyos pontjára a
megfelelő hangot teszi rá. Vagyis megtanulják, hogyan kell végül
is boldogulni ebben a harmóniavilágban, és továbbmennek. Má-
sok, akik képzetebbek, akik a népzenehez sokkal közelebb állnak,
már muzsikáltak bandákban, saját bandájuk van, azok beállnak a
zenészek mellé, és tovább tökéletesítik a tudásukat, természetesen
a mi irányításunkkal. Amikor a cigányok rossz anyagot játszanak,
akkor lebeszéljük róla, még ha népszerű is az a darab, s igyekszünk
inkább minél eredetibb vagy minél magyarabb hangszeres népzene-
t tanítani.

– *Jellegzetes az, ahogy ők mindig is tanultak egymástól, és ahonnan
csak lehetett. Így megtanulhatják azt is, amit itt hallanak, mondjuk
a pesti zenészektől. Ebben te mennyire látod a veszélyt, hogyan működik
ez itt?*

– Hát, ez gond. Általában a folklór alakulásával kapcsolatban azt
mondják a folkloristák, hogy ez egy folyamat – még ha mi, konz-
ervatívabb zenészek úgy tekintjük is, hogy az a folklór romlása –,
amikor egy csomó idegen elem belekerül az addigi zenébe. (Nagy-
on sok cigányos elemet is hord természetesen a magyar nép-
zene, hiszen a cigányok közvetítői ennek a műfajnak.) Sok olyan
bajt tapasztaltunk, hogy hiányos dallamot rögzítettek videó- vagy
hangfelvételre, és azt később eredetként terjesztették, kiadványok-
ban is megjelentek. Tehát nagyon-nagyon hiányzik az a szaksze-
rű szűrés, amit mi itt a táborban az oktatás
során meg is teszünk, sőt, szigorúan is ve-
szünk. Sajnos máshol erre nem törekednek.
Egy csomó félig képzett vagy képzetlen em-
ber azt hiszi magáról, hogy ő hiteles adato-
kat közvetít, holott egy csomó kárt tesz.

– *Érzel-e problémát abban, hogy többféle fel-
készültségű ember érkezik a táborba?*

– Egyrészt különböző ideig jönnek az em-
berek. Van, aki felkészült és tudja azt, hogy
augusztus második hetében, hétfőn reggel
9-kor kezdődik az oktatás, tart szombat dé-
lig, és akkor mi ezt az időt szorosban be fo-
guk osztani, s a tanrendet betartjuk. Van-
nak, akik megérkeztek csütörtökön este 6
előtt 10 perccel. Hát másfél nap alatt nem
lehet megtanulni azt, amit más egy teljes
héten át gyakorolt. Egyébként az embereket
általában a felkészültségük, hangszerudá-
suk szintje szerint különböző csoportokba
osztjuk. Ez minden évben változik. Ha sike-
rül összehozni különböző bandákat, akkor
velük így foglalkozunk, külön. Ha olyan
emberek érkeznek, akik teljesen kezdők,
akkor állunk be az egyik telepre, bevonu-
lunk, felírjuk az egyik táblára az akkordo-
kat. Megtörtént az is, hogy egyszerűen a fo-
gástáblázattal és kezdő vonóhúzással kellett
kezdeni, mert ők azt gondolták, mi itt azzal
foglalkozunk, hogy megtaníttuk muzsikálni
őket. Ezeket az igényeket is megpróbáltuk
kielégíteni, de jobban örvendünk annak, ha
már valamelyest ismerik a hangszeret, tehát

hangszertudással jönnek ide, és akkor a népzeneire tanítjuk őket,
nem pedig a hangszerre.

– *Kik vannak most a táborban, adatközlők, zenészek?*

– A tábor egyik jellegzetessége, hogy minden estére adatközlő ven-
dégeket hívunk meg. Visából, Vajdakamarásról, Palatkáról, Ma-
gyarszovátáról, Feketelakról érkeznek énekesek. Rendszeres meghí-
vott előadóink vannak. Andrásfalvy Bertalan tanár úr tartott egy
nagyon jó előadást az elmúlt napokban, ezen kívül pedig a még élő
és hasznos értéket képviselő népzeneészeket hívjuk. Az évek során
itt volt mindig a Palatkai zenekar. Sajnos, egyre foghíjasabb, tavaly
Bélát vesztítettük el, Kodoba Bélát. Most a tábor alatt egy sajnálatos
baleset következtében kimaradt Kodoba Marci, helyettük a Kicsi
Nácit és bandáját hívtuk meg. Tavalyig vendégünk volt a magyar-
szováti Marci bácsi, aki egészségi okok miatt az idén nem tudott
jönni, hátha jövőre annyira felépül, hogy ismét köztünk lesz. A
bonchidai Kolbász Béla is itt játszott egy napot velünk, kendilő-
nai zenészek is megfordulnak a táborban, tehát a java.

– *Kell még reklámozni, vagy nagyon tudják már, akiket ez érdekel?*

– Alapvetően szájhagyomány útján terjed a tábor híre, sokan visz-
szajárnak, s gyakran nem is egyedül, de természetesen interneten is
elérhető a táborok rendje, ahol közlik a programot, az oktatási tí-
pust, az oktatók nevét, tehát lehet válogatni. Ez olyan tábor, ahol a
legjobb adatközlők naponta fellépnek, tánc alá muzsikálnak, részt
vesznek a zene- és táncoktatáson, ez önmagában is vonzó.

– *Említetted, hogy több táborban is tanítasz. Milyen különbségeket
látasz, mi az, amiben ez a tábor több vagy más?*

– Szerintem minden tábor más és más. Itt az oktatás különböző
helyeken történik, hiszen nem is férnének el mindannyian Zoli bá-
csi területén. Mi itt a Bánffy-kastély mellett működő kiegészítő isko-

la termeiben végezzük a hangszeroktatást, a tánctanítás egy része pedig lent a kultúrházban történik. Ahogy vége az óráknak, felmegyünk a táborba, csatlakozunk az ottaniakhoz, és akkor megint egy nagy közösséggé kovácsolódik a csapat, másnap reggelig. Együtt étkezünk, együtt sörözünk, két-három helyen is lehet táncolni, különböző bandák muzsikálnak, egyik sem zavarja a másikat. Elég távol vannak egymástól, és akinek kedve van és energiája, az reggelig tud mulatni. Aki úgy gondolja, hogy az oktatáson ott szeretne lenni, az lefekszik, és másnap reggel pontosan megjelenik. A kalotaszentkirályi tábornak – most csak erről a kettőről beszélek, mert az idén is, tavaly is ezekben oktattam – pedig az a vonzereje, hogy megmozgatja az egész falut. Sokkal nagyobb területen zajlik az egész, az oktatás is különböző helyeken folyik, vannak, akik házaknál rendelték meg a szállást s az étkezést. Az oktatás első fele 9-12-ig tart, 12-1-ig énektanítás, 1-3-ig ebéd, 3-4-ig pihenés, 4-6-ig megint táncoktatás, 6-7-ig énektanítás, 7-9-ig vacsora, pihenés, 9-től táncház.

– *Ez nagyon hasonlít az itteni programhoz.*

– Igen, csak ott szét van szórva. Az oktatási program ugyanaz, mert ez bevált, s megvan a rendje. Van, aki ezt betartja, és részt vesz minden foglalkozáson, másoknak csak egy része kell ebből. Választhat belőle szabadon, minket mindig a helyünkön talál.

– *Említetted már a fiad, s hogy a nyomdoka-idban jár. Honnan érkeztetek a táborba, hol élsz egyébként?*

– Kolozsváron élek, régi zenész családból származom, édesapám, édesanyám zenetanárok voltak. Anyai ágon nagyapám kántortanító volt, és a gyerekeim is zeneiskolába járnak, zenészek. A fiam a legidősebb, ő bőgőzik, a két lány pedig a táborban táncosként vesz részt. De ahogy látom Juli nevű lányomat – aki egyébként hegedülni tanul –, előbb-utóbb kiköt a népzenenél.

– *Te a népzenelelésből élsz, vagy van civil foglalkozásod is?*

– Nem, ez egy hobbi számomra. Én a Román Televízió Kolozsvári Stúdiójának szerkesztője vagyok. Ez a főfoglalkozásom, mellette a Tarisznyás Együttesben muzsikálok Bardócz Sándorral, Szép Gyulával együtt, az énekesünk Bárdos Réka. Különböző rendezvényeken lépünk fel, és elég sűrű a programunk. Szeptember 5-én Gyergyószentmiklóson tartanak egy színházi kollokviumot, ott a Figura Stúdió szervezésében táncházat muzsikálunk. Nagykárolyban egy hét múlva a Károlyi Napokon szerepelünk. Tehát hobbiszinten zenélek, de elég sűrűn.

– *Magyarországgal milyen a kapcsolatod?*

– Magyarországra akkor megyünk, amikor dolgozunk van. Érdekes, sokkal többet szerepeltünk Nyugaton, mint Magyarországon. Ezzel kapcsolatban van egy fenntartásunk, ami inkább egy morfondírozás, nem a mi dolgunk. Csak bosszankodunk azon, hogy amikor külföldön, nyugaton, erdélyi muzsikára van szükség, akkor nem Erdélyből viszik a zenészeket, hanem Magyarországról. Az együttesek repertoárjának nyolcvan százalékát az erdélyi népzene teszi ki, és ak-

kor mit tudom én, egy jövőre Hollandiába szervezendő magyar néptánc-táborba a Dúvót akarják meghívni... Szeretjük és tiszteljük a zenész kollégákat, nagyon szépen, nagyon jól muzsikálnak. Inkább elvileg bosszankodunk azon, hogy amikor román zenére van szükség, akkor elviszik innen a románokat, amikor erdélyi magyar zenére van szükség, akkor nem bennünket hívnak, hanem a magyarországiakat.

– *Pedig ők is itt tanulták.*

– Hát pontosan. Persze, hogy itt tanulták. Szerintem ez olyan, ami az évek során alakult ki, nekünk egy időben nem lehetett vízum nélkül utazni nyugatra. Tehát valószínű, hogy az egyszerűség miatt alakult ki ez a gyakorlat, ugyanakkor a kapcsolatok is, és emiatt kerültünk mi a körből egy kicsit kifelé. De hát változott az idő, nem panaszkodhatunk, mi is körbejártuk Nyugat-Európát, és még fogunk menni, reméljük, a tengerentúlra is. A kapcsolataink megvannak, alakulnak, magyarországi táncház-zenész kollégákon keresztül is, csak éppen vannak ilyen döcögő pontok.

– *Nem fordult elő, hogy Magyarországra hívtak?*

– De, persze. Hívtak többször, annak idején a hetvenes évek végén, nyolcvanas évek elején divat volt, hogy az ember, ha nem is tisztán érdekből, de olyan házasságot kötött, ami során kiteleped-

hetett Magyarországra. Nekem három lehetőségem is lett volna, és nyilván egyiket sem választottam, mert engem itt érdekelt a népzene, innen szeretnék valahogy kirándulni és visszajönni, nem pedig máshol lakni, és csak látogatóba hazajárni. Ajánlottak '90 után is állásokat, csábítottak. Semmilyen formában sem vállaltam, meggyőződésből. Az embernek háza sok helyen lehet, de hazája csak egy helyen.

– *Találkozol-e valamilyen formában munkád eredményeivel? Tudsz-e azokról, akik itt a kezded alól kikerülnek?*

– Akkor inkább onnan kezdem, hogy életem legértelmesebb szakaszának a tanítást tekintetem. Én Csíkszeredában éltem tizenhárom évet. Annak idején, még az átkosban az volt a divat, hogy aki elvégezte a Zeneakadémiát vagy valamilyen egyetemet, azt kihelyezték. Így kerültem 1981-ben Csíkszeredára és 1994-ig ott éltem, dolgoztam. Ennek az időszaknak a nagy részét tanítással töltöttem. Ez volt az a pálya, amelyikben a legtöbb visszajelzést kaptam. Nagyon jó viszonyom alakult ki minden tanítványommal, még azaz is, akit például elvágtam az érettségim. Azok megértették, hogy azért kellett megbukniuk, mert ha én ezt nem teszem meg velük, akkor a következő héten jönnek, beiratkoznak, jelentkeznek helyettes tanárnak, és majd az én gyermekemet vagy a másikat vagy a harmadikát kevésbé képzettén fogják tanítani. És ezt hála istennek megértették. Az összes diákkal jó viszonyban voltam, és érkeznek a visszajelzések. Bárhol találkozunk, emlékszünk egymásra, és kellemes élményeink vannak. Ugyanez történik a tábori tanítványokkal is. Az évek során találkozunk, Magyarországon, külföldön, olyan helyeken futunk össze, ahol nem is hinnénk, és ezek a találkozások mindig azt jelzik, hogy végül is tartalmas volt az együtt töltött idő, akár oktatással, akár sörözéssel egybekötve, de mindenképpen a népzene körül.

Annak idején, amikor elkezdtünk muzsikálni, Zoli bácsin, a barátokon vagy az én személyes kapcsolataimon keresztül eljutottak hozzánk a magyarországi népzenezők, és együtt mentünk ki gyűjtőutakra. Lányi Gyurival, a Téka brácsásával és Kása Béla, akkor még Németországban élő, fényképezéssel foglalkozó barátunkkal '77-ben lementünk a tengerpartra, Dobrudzsába. A tatár és török cigányokat kerestük, azokról akart fényképeket készíteni Béla. Ott mindjárt le is tartóztattak bennünket. Egyszerűen bevitték, s egy teljesen ösztönszerű, erélyes fellépés mentett ki. Fogva tartottak vagy két-három órát, elkülönítettek, vallattak. „Interjú készítették velünk”, de nem találtak semmi egyebet azon kívül, mint hogy nem ott él és nem kívánatos személyeknek tartottak.

Bergics Lajos pécsi zenészbarátommal is többször jártunk együtt, az út Kolozsváron keresztül vezetett Mezősrege, Kalotaszegre, Székelyföldre is, mi itt laktunk, barátaink bejöttek, meglátogattak. Nagy élmény volt az is, amikor 1978-79-ben Székelyudvarhelyen táncszínházalkotót tartottak. Abban az időben vonattal közlekedtünk. Diákok voltunk vagy vékonyzsebű tanárok, autóra nem telt. A táncszínházalkotó után mentünk vissza, ki merre, én haza Kolozsvárra, a Muzsikás együttes ott lévő tagjai haza Budapestre, de Udvarhelytől Segesvárig egy vonaton utaztunk. Meg volt rendesen rakva emberrel a vonat. Akkor ott az egyik nyolcszemélyes kupéban 17-en ültünk, közülünk hárman bőgővel együtt. Nagyjából ilyen élmények tarkították az elmúlt huszonegy-néhány évet. Az akkor kialakított kapcsolatok mindmáig megvannak, megmaradtak, és hozzáadódnak azok a fiatal barátságok is, amik, gondolom, tovább fognak tartani.

– *Említetted a televíziót, a munkád. Mennyire tudod összekapcsolni azt a népzenevel? Van erre lehetőség?*

– Mielőtt Kodoba Marci balesete történt volna, azelőtt néhány órával beszélgettünk vele arról, hogy látta az én televíziós műsoraimat, amelyekben több zenei felvételt is lejátszottunk, és hogy

nekem, illetve a Kolozsvári Magyar Televízió szerkesztőségének valóban nagyon kevés a felvételünk róluk. Pontosabban önálló felvétellel, hogy most készítek a palatkai zenészekről filmet, így nem volt. Mindenféle, Duna, Tisza, Dráva, Száva televízióknak van, csak éppen nekünk nincs, a tőlünk 40 km-re lakó bandáról. Persze ennek sajnos anyagi okai vannak. Nagyon szegény a mi kincstári televízióink, és mi a vidéken lakó kistestvére vagyunk a bukarestinek. Önálló költségvetés nincs, csupán fizetést kapunk Bukarestből. Marcival tehát a balesete előtt beszélgettünk arról, hogy rendben van, a szabadságom után, ha visszamegyek dolgozni szeptember 1-től, az első nagy tervem lesz, hogy készítek velük egy műsort. Sajnos, a balesete miatt erre nem került sor. Remélem, felépül annyira, hogy ha nem is most, de majd a következő tavasszal-nyáron el tudjuk készíteni a filmet. *(Nem sokkal a beszélgetést követően tudtuk meg, hogy Kodoba Márton már soha többé nem muzsikálhat. Elment megint Valaki azon utolsóik közül, akik még az elsők voltak. F. L.)*

– *Van-e rendszeres rovata a népzenenek?*

– Nem úgy működik most. Azért nem lehet rendszeres rovata, mert ahhoz nekem sorozatosan új felvételeket kellene készíteni. Mivel erre nincs pénz, más jellegű műsoraink vannak. Olyanok, amikben azért a népzene is megjelenik. Például ha van egy falutalálkozó vagy egy Szent István-szoboravatás Vécén, akkor természetesen az esemény köré csoportosítjuk a többi. A csattanó idén mindenképpen a néptáncfalálkozó volt. Ott felléptek a palatkaiak, s egy részt tudtunk mutatni belőle, de hogy egy önálló filmet készítsünk róla, ahhoz elég sok pénz kéne.

– *Az adás milyen rendszerességgel jelentkezik?*

– Hétfőn, szerdán és csütörtökön. A területi szórásban másfél óra csütörtökön, egy-egy óra hétfőn-szerdán, ezen kívül országos sugárzásban szerda délután jelentkezik egy szórakoztató jellegű műsorunk, és van még egy rövid, fél órás jelenlétünk szintén szerdán, a másik, az egyes csatornán.

– *Ez mindig így volt? Mennyire alakult át a gyakorlat?*

– Ez változott. A nyolcvanas évek végén letiltották a kolozsvári televíziót, és egyáltalán a magyar rádiókat. A televízióadásokat annyira visszaszorították, hogy majdnem semmi sem maradt az én műsoraimból. 1990 után pedig tiszta kalandorságnak tűnt, ahogy újraindult egy VHS kamerával. Ugyanazzal a kamerával forgattak és sugározták az adást. Ami persze az első hónapokban volt ilyen nehéz, utána már érkeztek SVHS kamerák, sőt ma már digitális kamerákkal dolgozunk. Sajnos csak most hoztak egy nonlineáris vágót, de Beta-vágóink vannak, tehát közelítünk a valósághoz. Csak a szegénység itt is megmutatkozik, mert a kamerák szavatolt, ezer órájukat már körülbelül ötször túllépték, emiatt romlik a képminőség, a kazettákat nem tudjuk olyan sűrűn váltogatni, mert nem is kapunk másikat helyette, és hát még a szocializmus nyomát nyögjük.

– *Látszik lehetőség arra, hogy kicsit növekedjen az adásidő, vagy fejlődjenek a dolgok bármilyen más pozitív irányba?*

– Ennek politikai és anyagi háttere van, de az anyagi része a legnagyobb akadály. Ha van pénzem, akkor húzok egy tévétornyot, megveszem a felszerelést, és fizetem a legjobb szakembereket, és kész lesz a legjobb televízió.

– *A műsor tartalmáért már nem kell különösebben aggódnia?*

– Persze, persze. Azért vannak olyan meredek dolgok, amiket nem szeretnek. Megesik, hogy románok hírműsorában ugyanaz az esemény egy megközelítésben hangzik el, a miénkben pedig a magyar közönség szempontja szerint. Ütközések előfordulnak, azt hiszik még mindig, hogy úgy van, ahogy ők mondják, de hát ebből ki kell szokni.

Fuchs Lehel

(A szerző fotóival – Szellemkép, 2003/2.)

Gondolatok a kézműves foglalkozások szerepéről

Kapcsolódásaink megfoghatkoztak. Elvesztettük a teret és az időt, amelyben élnünk adhattott. Különösen a városi emberek.

A tér kezdetben, valaha a természetet jelentette. Az ember a modern korban a technikai civilizáció rabja és áldozata lett. Kikerült éltető közegéből. Az egyre nagyobb mértékű technikai fejlődéssel nem járt együtt a természetes térrel, a természettel való kapcsolat megőrzése.

Elfognak a „tereink”. S a természet és a természetes környezet elvesztésével nem tudjuk bejárni azt a teret, amely értelmet, tágaságot ad az emberi életnek: a földtől az égig. Gyakorlati és átvitt értelemben is. A városi emberek napokat hagynak maguk mögött úgy, hogy nem néznek az égre, nem látják a Napot, a csillagos eget. S életük is úgy átalakult, hogy a föld és az ég közti tér kiiktatózott. A föld és az ég kapcsolatán a hétköznapi és az ünnepi létet értem, a gyakorlati tevékenységeket és az e fölött álló szellemi, spirituális, lelki szintet. Ez a harmónia nemcsak hogy nincs jelen a mai életben, de helyette hamis utakat jelöl meg az emberek számára a fogyasztói társadalom: siker, népszerűség, háttat fordítani az időnek stb. S mindezt valamely csodaszor megvásárlásával lehet elérni.

Az idő is elveszett, mert elszakadtunk a természet órájától. A kozmikus tér és idő nem létezik számunkra, csak a munkaidő, a busz indulása, a tanév rendje, az idejekorán, sebtiben végzett, elsietett, határidőkre végzett dolgok. Versenyt futunk az idővel, holott időn kívül élünk, mikor időnk (születés és halál) behatárolt.

A modern kor sok – ugyancsak – megoldatlan problémája ered – úgy gondolom – a téren és időn kívüli életből.

A hagyományos paraszti társadalom és kultúra még őrizte szokásaiban, táncaiban, öltözeteiben, tárgyalgó kultúrájában azokat a kapcsolódásokat, amelyek az ember anyagi és szellemi léte közé hidat vertek, átjárást biztosítottak a lehétköznapi tevékenység során is a lét felsőbb rétegébe, megkönnyítve a végső átjárást, a halált.

A hagyományos paraszti kultúra megismerése segíthet feléptíteni, újragondolni a kapcsolódásokat a nagy egészhez ebben a technikai és fogyasztás diktálta életben.

Ennek egyik alapvető eszköze lehet – egészen óvodás kortól kezdve – a kézműves foglalkozás: agyagozás, gyöngyfüzés, vesszőfonás, szalma- és kukoricacsuhé tárgyak készítése.

Köztudott az oktatás szakemberei körében, hogy az agy bal és jobb féltekére osztható, s a két féltekéhez más-más funkciók kapcsolódnak. A bal agyfélteke a logika, a nyelvi

képességek, a matematika, az analízis központja, míg a jobb a képzelet, az intuíciónak, a zene, a kreativitás területe. A két féltekének, leegyszerűsítve az értelemnek és az értelemnek, a logikának és az intuíciónak harmonikusnak kell működnie. Azt is kimutatták, hogy a jobb félteke fejlesztésével tulajdonképpen a bal agyfélteke működését is erősítjük. Az oktatásnak ezt a harmóniát kell előmozdítani, kialakítani, erősíteni.

Mit látunk ehelyett? Iskoláink többségében a hangsúly az értelmi képzésen van. A gyermekeket arra kényszerítjük, hogy minél korábban pusztán értelmi, logikai síkon találkozzanak a dolgokkal, s a szerves tudásá érlelődő „cselekvés” tanulást, az élményt nyújtó és értelemgazdag találkozásokat képzetekbe, definíciókba tömörítjük. (Természetesen arra is szükség van a maga idejében.)

Az effajta tanítás felmérhetetlen pusztítást végez a nyelvi képességek fejlődésében is azáltal, hogy a nyelvi kreativitás, a mögötte álló asszociatív gondolkodás, metaforikus nyelvhasználat helyett a szaknyelvet részesíti előnyben. Hangsúlyozzuk, mindkettőre szükség van a maga idejében, s a megfelelő mértékben.

Nézzünk az elmondottakra egy példát! Milyen bonyolult dolgokat, modelleket, egy teljes kultúrát tartalmaznak meséink. Nem gügyögő, leegyszerűsített, magyarázattá silányított nyelven, hanem szóképekben, szimbólumokban gazdag nyelvi formákban, melyek a gyermek értelmi-érzelmi „felfogóképességét” egyformán igénybe veszik. Ha csak az értelemre akarnánk hatni, összefoglalhatnánk a mesék tartalmát 3-4 mondatban. A lényegyet hagynánk ki. Melyik gyermek akarna így mesét hallgatni? És találnánk olyan felnőttest, aki ily módon szívesen mondana, olvasna gyerekeknek mesét?

A kézműves foglalkozásoknak óriási szerepük van abban, hogy a dolgok a maguk komplexitásában kerüljenek a gyerekekhez, és segíthetnek a fentebb tárgyalt harmónia (tér-idő) visszacsempészésében is.

A kézműves foglalkozás nem pusztán technika óra, ahogy régen nevezték. Túlmutat a technikán. A technika csupán eljárás, eszköz, hogy létrehozzunk valamit. Alkotunk, létre hívunk, teremtünk, nemcsak eljárunk és technikát alkalmazunk. LÉTREhozunk valamit a teremtő gondolat és fantázia segítségével. A tanulás célja, végső stádiuma, értelme, LÉTREhozni. Magunkból valamit, szöveget, dalt, képet, szobrot. A kézműves órán különböző tárgyakat.

A kézműves foglalkozás – a kreativitás fejlesztése mellett – az írástanulás megalapozója,

motorikus előkészítője is. Sok, szerteágazó jelentéssel bíró formát vehetünk át a népművészetből, amelyeknek alapja általában valamilyen növényi ábrázolás. Nemrég szücsrajzok közül válogattam színezéshez, rajz kiegészítéshez képeket. Milyen tökéletes vonalvezetés, arányok meglátása kell egy ilyen minta megalkotásához, de még lemásolásához is.

A kézműves foglalkozásokon sokféle tárgy készíthető, így különböző anyagokkal találkoznak a gyerekek. Minél kisebb a gyermek, annál inkább törekedjünk arra, hogy természetes anyagokkal dolgozzon, hiszen a természet „anyagain” még száraz mivoltukban is ott dereng az élet, növényi rostok, évgyűrűk, a természet alkotta formák, arányok, illatok. Más-más az anyagok tapintása (fonal, fa, textil, papír stb.) is, ezért különböző fogást, ujjmunkát, kéztartást követelnek, ha velük dolgozunk. Az anyag természetén kívül a készíttendő tárgy is sokféle kéz- és ujjmozgást kíván. Papírból kell kivágni mintát, fát fűrészelni, gyöngyöt fűzni, hímezni, agyagozni, mind-mind különféle kezét ügyesítő mozgás.

A kézműves foglalkozásokon tehát a gyermekek különféle anyagokat, tárgyakat, technikai eljárásokat ismernek meg, emellett fejlődik a képzeletük, a kézműmozgásuk ügyesedik, s megismerkednek egy olyan tárgyalgó hágyománnyal, ahol a díszítések nem öncélúak, mindig az adott közösség kultúrájába kapcsolódnak be a tárgyakat; újrafogalmaznak a tárgy formája, díszítőmotívumai segítségével a közösség kultúrájának elemeit, pl. életfa, szerelmi jelképek. Ezáltal megteremtődik az a kettősség, amelyről már a bevezető sorokban beszéltünk: az anyagi, hétköznapi és a szellemi szint összekapcsolódása. A tárgyaknak így – gyakorlati funkciójuk mellett – többszörösen lelkük lesz.

Ennek a sajátos szemléletmódnak a megismerése a tárgyakhoz fűződő viszonyunk átértékelésében is segíthet, hiszen tárgyaink sokszor már uralnak bennünket, fölének nőnek, nem tudunk bizonyos tárgyak búvköréből szabadulni.

A kézműves foglalkozásokon be kell tartanunk a fokozatosság elvét, könnyebben megmunkálható anyagokon, könnyebb technikákon át a nehezebbekig jutunk el, illetve létezik egy másik sorrend is: a tárgy lerajzolása, makettkészítés, önálló tárgy készítése a megismert motívumok és technikák alapján. Különösen igaz ez a népművészetrel való foglalkozásra: megismerkedni az eredetivel, majd ezt áttenni saját tárgyainkra.

A kézműves foglalkozásokat az időhöz, évszakhoz, jeles napokhoz igazítjuk, hogy legyen kapcsolódásunk a térhez és időhöz, amelyben mindannyian élünk.

Csáfordi Magdolna
(Tani-tani; 2003 / 25-26. szám)

EGY KISVÁROS NÉPZENÉSZEI

Hat éves a Turai Népzenei Tagozat

A Galga-mente legnagyobb települése, a 2001-ben várossá vált Tura egyebek közt arról volt híres, hogy hajdan itt működött az egész vidék legtöbb cigány- és parasztbandája. Ők láták el a környék falvait (Zsámbok, Galgahévíz, Hévízgyörk, Bag, Vácszentlászló) bálók, lakodalmak, felvonulások alkalmával. Nagy híre volt a környéken Buzás Bertalan (Berci), Farkas Dezső (Márton), Rácz Jenő (Móric), Szénási Tibor (Toskó) turai cigányprímások bandáinak, nélkülük nem múlhatott el lakodalom vagy mulatság. Hat-hét taggal muzsikáltak: primás, segédprimás, terces, klarinétos, cimbalmos, brácsás, esetleg kontrás és nagybögös felállásban. Az egykor még faluként, illetve nagyközségként számon tartott Turán működött magyar banda is, Szaszko József primás vezetésével, aki citerásként 1960-ban lett A Népművészet Mestere. Zenekarának tagjai (tanáreberek, zenekedvelő civilek) nagyon jó muzsikusok voltak, és az öregek elmondása alapján felvették a „versenyt” a cigánybandákkal, ők is muzsikáltak lakodalmakat a hagyományos cigányzenekari felállásban.

A példaértékű múlt nyomdokain haladva, több évtizedes hallgatás után indult újra a hangszeres népzene oktatása a turai Bartók Béla Művelődési Házban 1997 szeptemberében, felkérve együtt-

működésre az aszói Podmaniczky Emil Zeneiskolát. A tanítványok hegedűn, brácsán, nagybögön és cimbalmon kezdték meg tanulmányaikat, Rónai Zoltán (a zeneiskola tanára) és Unger Balázs (a művelődési ház művészeti munkatársa) irányításával. Az induló létszám 11 fő volt, köztük 8 és 45 éves tanítványokkal. A tagozat létszáma évről-évre nőtt. Az első működő zenekar a Galábos volt, amely 18-20 éves fiatalokból verbuválódott, működésük azonban tiszavirág-életűnek bizonyult, a tanulmányok és egyéb elfoglaltságok miatt egy év után feloszlottak.

A második zenekar a Zagyva Banda lett, amelynek már komoly múltja és reményt keltő jövője van. 1999-ben alakultak Kuti József (hegedű), Mészáros Attila (hegedű), Boda Gellért (brácsa), Tóth Sebestyén (cimbalom) és Boda Márton (nagybögő) 11-12 éves tanítványokból. Egy évvel később – tanulmányai miatt – kivált a bandából Kuti József, helyét Boda Gellért vette át, aki „átnyergelt” brácsáról hegedűre. A csapathoz ekkor csatlakozott Szabó András brácsás. Ebben a felállásban indultak el 2000-ben a Felnőtt Táncegyüttesek és Zenekarok Pest Megyei Találkozásán Nagykőrösön, ahol a neves szakmai zsűri dicséretét nyerték el. 2001-ben Budakalászárol, a Zeneiskolák Országos Versenyének elődöntőjéből továbbjutottak a gödöllői döntőbe, ahol a „Nívódíjas Zenekar” címet nyerték el. Rendszeres látogatói a Galga zenekar nyári kárpát-

aljai táborainak Tiszapéterfalván, ahol minden évben rengeteg tudást szívnak magukba. Mára már ők muzsikálják a tábor esti táncházainak nyitó táncrendjét. A zenekarhoz 2002-ben csatlakozott a banda hatodik tagja, Kálna Natália hegedűs, akinek meglepően rövid idő, mindössze három hónap alatt sikerült felzárkóznia a többi zenészhez. A Zagyva Banda az évek során számos környékbeli gyermek-táncegyüttes (Gödöllő, Galgahévíz, Jászfényszaru, Vác) kísérő zenekarává vált, emellett koncerteket, rendhagyó népzenei énekórákat, táncházakat tartanak a szomszédos falvakban. Három tagjuk (Boda Gellért, Boda Márton, Szabó András) úgy határozott, hogy népzenei pályán folytatják középfokú tanulmányaikat, így ők idén már a Váci Zeneművészeti Szakközépiskola növendékei, Blaskó Csaba népzene-tanár kezei alatt.

A turai népzene-tagozat fiatalabb utánpótlása is igyekszik felőni az előttük álló feladatokhoz. 2002-ben általános iskolai alsó tagozatos gyerekekből megalakult az Emse zenekar, amely a Turán csordogáló, Galgába ömlő kispatak nevére utal. A nyolc tanítványból álló együttes már túl van első önálló fellépésén. Az idén is érdeklődés mutatkozott a népzeneoktatás iránt, így ismét hat alsóssal bővült a tanszak, jelenleg mintegy 27 növendéket számlálva. Reméljük, ők is ugyanúgy szeretik és őrzik majd a népzenei hagyományokat, mint az idősebb tanítványok vagy a régi nagy turai muzsikusok.

Jóllehet, a tanítás a művelődési ház leromlott állapota miatt szerény körülmények között zajlik, szakmai tudásunkkal és a népzene iránti elhivatottságunk átültetésével elsődleges célunk megvalósításán töretlenül fáradozunk: megismertetni a gyerekeket lakóhelyük és a Galga-mente hagyományaival, átadni nekik a muzsikus elődök zenei örökségét. Bízunk abban, hogy ismét lesznek Turán „Mártonok”, „Toskok”, „Szaszkók”, és nem hal ki a népi kultúra ezen nemes része.

Unger Balázs

„Édes hazám, mit vétettem?”

Bukovinai székelyek, 1764. január 6. – 2004. január 6.

Nemzeti kisebbségben született emberek gyermeke vagyok. Édesanyám bácskai magyar, édesapám bukovinai székely. 1941 novemberében kötött házasságuk „történelmi találkozásnak” is felfogható.

1941 májusában a Bukovinából Bácskába telepített székelyek egy csoportját a bajmoki vasútállomáson pártás, „magyarruhás” leányok fogadták. Ott pillantotta meg édesapám édesanyámat.

1943-ban születtem. Hamarosan részese lettem a bukovinai székelyek 1944. októberi menekülésének, 1945 márciusában a Dunántúlon, a Völgységben való letelepedésének. Az én családomat Felsőnárára vetette a sors. Első megtanult szavaim között voltak a Bukovina, Hadikfalva, Bácska, Bajmok, Szabadka. Sokáig az Óperenciás tengerrel és Bergengóciával egy sorban. Később a felnőttek elsuttogott, nem gyerekfülnek szánt beszélgetéseiből újabb, megfoghatatlan értelmű szavak tapadtak meg emlékezetemben: „negyvenkétember”, partizánok, tömegsír, menekülés... Öt-hat éves lehettem talán, amikor apai nagyszüleim sóvárgó, emlékező elbeszéléseit hallgatva vágyakozni kezdtem Bukovinába.

Hamarosan megtanultam, hogy a falunkban vannak svábok, felvidékiek és mi, bukovinai székelyek. Mi voltunk a legszegényebbek, a legelesettebbek. Az iskolában tanítóink egy része, sziszegve a gyűlölettől, csak piszkos csángónak nevezett bennünket. Vertek, megaláztak naponta. Akkoriban határoztam el, hogy tanító leszek. Jó tanító.

Iszonyú megrázkódtatást jelentett számomra, amikor megtudtam, hogy a ház, amiben lakunk, a szobában a bútorok, a szekrény-

ben a ruhák, az istállóban a tehén nem a miénk. Valaki másé volt, akit elűztek otthonából, ahogy minket is a szülőfalumból.

Rettenetes volt, hosszú időre boldogtalanná tett a gondolat, hogy mi nem vagyunk otthon. De, hát hol lennénk mi otthon? Hol a mi hazánk? Kik vagyunk mi? És ki vagyok én? Sok-sok évnek kellett eltelnie, míg választ kaptam kérdéseimre.

Serdülőkoromban gyűlöltem székely mivoltomat. Szerettem volna levetni magamról, mint egy inget. Tanulni akartam, ki akartam törni felnevelő közösségemből. Szabadulni akartam a megvetettség megnyomorító állapotából, s ami még kínzóbb volt számomra, a belénk sulykolt bűnösség érzetétől. Nem volt elég, hogy mások gyaláztak bennünket, mi is vádoltuk magunkat. Számtalanszor hallottam nagyanyámtól is, másoktól is, ha valamilyen sorscsapás érte őket: „Átkozottak vagyunk, vétkesek vagyunk, az Isten elhagyott bennünket, mert megszegtuk a tizedik parancsolatot, belémetünk a máséba!”

1957-ben a szekszárdi Garay János Gimnáziumba mentem középiskolába. A tanév első heteiben, az iskolánkban néptánc-csoportot alakítottak, Andrásfalvy Bertalan, ifjú muzeológus vezette az együttest. Egy alkalommal azt mondta, hogy Kodály Zoltán 1913-ban járt Bukovinában, és több száz népdalt gyűjtött a székelyek között. Kodály szerint a bukovinai székely népdalok a magyar népzene legszebb gyöngyszemei. Mélyen emlékezetembe vésődtek ezek a szavak. Soha nem hallottam addig, hogy valami, ami a miénk, az értékes lenne. Lélekben szinte kiegyenesedtem.

A középiskola befejezése után Kaposvárra kerültem tanítóképző főiskolára. Dr. Várkonyi Imre nyelvész tanárunk néprajzi szak-

*Archív fotók: Kosna határállomás, 1941. május
(dr. Kaiser József tisztiorvos felvétele)*

körében sajátítottam el azokat az ismereteket, melyeknek birtokában elindulhattam első néprajzi gyűjtőútjaimra. Elindulhattam, hogy megtudjam, kik vagyunk mi, ki vagyok én?

A bukovinai székelyek az egykori székely határőrvidék népéből, a székelyföldi Csíkszék, Háromszék és Udvarhelyszék falvaiból szakadtak ki a XVIII. században.

Mária Terézia uralkodása alatt, 1762-ben a bécsi haditanács az egykori határőrök leszármazottaiból új, osztrák mintájú és osztrák érdekeket szolgáló határőrség szervezését kezdte meg Erdélyben. A szervezés erőszakosan, a székelyek ősi szabadságjogainak semmibe vételével zajlott. A székelyek előbb nagy ellenállást tanúsítottak, majd 1763 decemberében nyílt lázadás tört ki. A felkelők egyik vezére Zöld Péter, csikdelnei plébános volt.

1764. január 6-án a felkelők Madéfalvára seregltek, hogy vízkereszt elmúltával népgyűlést tartsanak, és próbáljanak megegyezni az osztrákokkal. Az osztrák katonaság azonban éjszaka körülvette a falut, és hajnalban ágyútűzet zúdított az alvókra. A menekülők közül sokakat lekaszaboltak a megvadult katonák. Reggelre kétszáznál többen maradtak holtan a hóban.

Akik elfuthattak, fejvesztve menekültek át a Kárpátok hágóin, Moldvába. A történelemnek ezt a véres epizódját Madéfalvi veszedelemként vagy Siculicidiumként (székelyöldöklésként) emlegeti az utókor. A megtorlástól való félelem mintegy tízezer embert kényszerített otthona elhagyására. A bujdosók elrejtöztek a magyarok falvaiban, de új falvakat is alapítottak. Moldvában a XIII. századtól kezdve folyamatosan éltek magyarok. A vajdák mindig szívesen fogadták az újabb és újabb magyar és székely menekülteket. Megélhetést és védelmet biztosítottak számukra, birtokaikra kellett a jó munkaerő. A bujdosók lassan beépültek Moldva társadalmába.

1764 márciusában az udvar Hadik András grófot nevezte ki Erdély királyi biztosává, főhadparancsnokává. Hadik András személyesen vizsgálta ki a lázadás körülményeit.

1774-ben az osztrákok megszerezték a porta hűbéresétől, a moldvai fejedelemtől a háborús események miatt feldúlt, szinte teljesen néptelen Bukovinát. Az új koronagyarmat benépesítésére telepeket toboroztak. Románok, ukránok, lengyelek, zsidók, németek, csehek, szlovákok költöztek, hamarosan, a Szeret, a Moldva és a Szucsáva folyó termékeny völgyeibe.

A bécsi haditanács feje, Erdély helytartója, Hadik András gróf szorgalmazására papok és katonák indultak Moldvába, hogy a rejtőzködő székely bujdosókat felkutassák, és Bukovinába csalogassák. A madéfalvi menekültek zöme már megállapodott Moldvában, és nem akart Bukovinába költözni. Kisebb csoportok azonban elindultak.

„Teljes kegyelem biztosítván számukra, 1776/77 telén száz család költözött Moldvából Bukovinába, hol Tzibény és Jakobest falvakban telepedett meg, amelyeknek Istensegítség és Fogadjisten neveket adtak.

1784-ben II. József császár rendeletére a Moldva és Oláh országban tartózkodó többi magyar menekülteket is kinyomozták és egy részüket katonai fedezet alatt Bukovinába kísérték. Ezek építették 1785-ben András és Hadik, majd, 1786-ban Józseffalvát.” (Az Osztrák Magyar Monarchia írásban és képekben)

1776 és 1786 között összesen 2687 főt telepítettek le. Közülük az akkori jelentések tanúsága szerint nem mindenki volt székely. Bujdosó erdélyi magyarok, magyarországi szökött katonák családtagjaikkal. Több évtizede Moldvában élők is csatlakoztak a székelyföldi menekültekhez.

A hadmérnökök tervezte, nyílegyenes utcájú településeken hamarosan megindult az élet. Új, sajátos arculatú magyar etnikai csoport született: a bukovinai székelység.

A letelepülők családonként 18 fálcsa földet, kb. 36 holdnyi területet kaptak. A kezdeti időkből pénzt és adókedvezményt is biztosítottak számukra, hogy gyökeret verhessenek. A tartományt

benépesítő sokféle nációnak között hamarosan kialakult a munkamegosztás. A németek közül kerültek ki az iparosok, a zsidók kereskedtek, a románok pásztorok, a székelyek főként mezőgazdasággal foglalkoztak, s magas szintű kertészkedést folytattak. Az andrásfalviak a hadsereg számára lovakat tenyésztettek.

A telepítéskor kapott földterületek azonban az öröklési rend miatt néhány évtized alatt elaprózódtak, s nem bírták eltartani a megszorított népességet. Sokan váltak földnélkülivé. Akinek otthon nem volt biztosított a megélhetése, arra kényszerült, hogy a moldvai bojárok földjein keresse meg kenyerét. Már hét-nyolc esztendő kislányokat is elszegődtek a szegény szülők „móduvázásra”. Az idénymunkások távol az otthonuktól, nyomorúságos körülmények között, a „kalfák” irányítása alatt dolgoztak. A gyermekek s a leányok két hónapra, a férfiak hat hónapra szerződtek.

1877-ben egy Bukovinából Budapestre elszármazott pap, László Mihály drámai hangú cikkben hívta fel a közvélemény figyelmét a Kárpátokon túlról került magyarok sanyarú helyzetére. Az írás nyomán a magyar kormány is felfigyelt az ügyre, és több bizottságot küldött a helyzet felmérésére. Hamarosan nagy társadalmi összefogás alakult ki a székelyek megsegítésére, hogy az Al-Duna környékére, a Duna árterébe, korábbi lakóik által felhagyott kincstári birtokokra telepítsék őket. Jókai Mór a Hon című újságjában gyűjtött pénzt az előfizetőitől a nagy terv megvalósításához. A Szent László Társulat jelentős segítséget nyújtott. Odessalhi Artúr herceg állt a támogatók élére. A tervek szerint először csak ezer férfit vittek volna az Al-Duna szabályozásának munkálataihoz, de azok nem hagyták el családjaikat. 1883 májusában végül 3520 bukovinai székely települt le Belgrád közelébe. Hatalmas diadalmenetben vitték a hajók a „hazatérőket”, útközben ki-kikötöttek a Tisza-menti városokban, ahol megvendégelték, ünnepelték a „derék székelyeket”. Minden állomáson újságírók hada lepte el a hajók fedélzetét, s lelkesen tudósítottak az eseményekről. Az út végén magyar címerrel díszített, kivilágított töltéshez értek. Másnap a Duna-menti mocsarak között találták magukat. Földbevájt kuny-

hókban teleltek ki sokan. Végtelen nagy nehézségek árán építették fel falvaikat, megalapították Hertelendyfalvát, Sándoregyházát és Székelykevet. Székelykevet egymásután kétszer elmosta az árvíz, új helyen kellett felépíteni. A természettel való küzdelem csak az egyik nehézség volt, amit el kellett szenvedniük.

Az első világháború után, mint ellenséges ország állampolgárai jogfosztottakká váltak, s csak a második világháború után rendeződött valamelyest a sorsuk. A Tito-érában számosan kivándoroltak Ausztráliába, Kanadába, Svédországba. A legutóbbi délszláv háború ismét sokakat menekülésre készítetett. Az otthon maradtak őrzik bukovinai székely hagyományait. Egyesületeik, magyar tannyelvű iskoláik, hagyományörző együtteseik vannak. 2003. augusztusában ünnepelték „hazatérésük” 120. évfordulóját.

Ugyancsak 1883-ban az Arad megyei Gyorokra költözött 125 család, de ezek a kirajzások sem oldották meg a gazdasági problémákat. 1888 és 1910 között Hunyad megyébe, Dévára, Vajdahunyadra, Csernakeresztúrra és Sztrigyszentgyörgyre, szintén kincstári területekre telepítettek kb. 2000 főt. Vajdahunyadon és Déván a város szélén kaptak telkeket, itt építették fel házaikat, s a közeli gyárakban találtak munkát. Szép, egységes képet mutató telepek az 1980-as években az örült falurombolásának estek áldozatul. Napjainkban Csernakeresztúron működik hagyományörző együttes, és az Illyés Alapítvány támogatásával 1994-ben szép tájházat alakítottak ki.

A dél-erdélyi telepítésekkel egy időben a Temes-megyei Balsára, a Szolnok-Doboka megyei Vécére és a Beszterce-Naszód vármegyei Magyarnemegyére és Marosludásra is telepítettek kisebb csoportokat, akikről ma már hírt se hallhatunk.

A bukovinai székelyek Amerikába való tömeges kivándorlása sajátos módon kezdődött. Istensegítsen hírhedt bűnbanda garázdálkodott. Moldvától Erdélyig nagy orgazda hálózatot működtettek, csordákat, méneseket hajtottak el, s azokat továbbadták. 1906-ban az osztrák csendőrség a nyomukra akadt, közülük néhányat letartóztattak. A többiek nagy hirtelenséggel Kanadába

szöktek. Hamarosan mesés gazdagságról szóló leveleket küldtek az otthon maradtoknak. Híreik nyomán megindult a bukovinai székelyek áradata. Előbb Kanadába, majd Dél-Amerikába is.

A kivándorló bukovinai székely családokat a falu népe szépen elbúcsúztatta: „Amikor indultak el János bámeék Istensegítről, akkor az egész falu kikésérte őket az állomásra. A mozsikások szép keservekkel, mozsikaszóval búcsúztatták.”

A kivándorló székelyek Antwerpenben ültek hajóra, s Montrealig utaztak. Onnan vonattal mentek Esterházyig. Az első bukovinai székely telepesek 1906-ban Cupar környékén, Esterházytól 150 kilométerre telepedtek le. A törvény előírta, hogy a telepesek kötelesek a földjeiken élni. Tíz dollár jelképes összegért 160 acre földet kaptak. Amennyiben három év alatt megművelték a föld kétharmad részét, megkapták a kanadai állampolgárságot, és a föld, az ún. „homsted” a tulajdonukba ment át. Az Esterházyra érkező telepesek a helyszínen mindjárt bevásároltak. Családonként ökröket, szekereket, ekét, boronát, puskát, lőport és építőanyagokat vettek későbbi törlesztésre.

A földjükre való kikerkezés után elsőként fedelet kellett húzniuk a fejük fölé. Fa volt bőven a közeli erdőben. Kalákában, hirtelen készült hajlékaikat bukovinai módra, sárral kitapasztották kívülből. Voltak, akik csak földbe vájt kunyhót készítettek hamarjában. Amint fedél alá jutottak, hozzáfogtak a szűzgyep feltöréséhez. Kalákában kezdték meg a földek művelését is.

Az 1906-07-es esztendőben rendkívül kedvező időjárás volt. Rekordtermést adott a föld. A telepesek lelkes levelekben számoltak be a hazaiaknak gyarapodásukról. Leveleik nyomán, mint az áradat, megindult a bukovinai székelyek kivándorlása.

1909-ben 78 család és 44 családfő indult útnak. Ebben az évben viszont hatalmas aszály sújtotta a prérit. A telepesek közül sokan a közeli városokba menekültek, s bányászok vagy ipari munkások lettek. Ekkor kerültek sokan Reginába, Saskatchewan tartomány délkeleti központjába, mai fővárosába. A farmerek viszontagságai nem riasztották vissza a Bukovinából kivándorolni

szándékozókat. 1911-ben anyai nagyanyám két férfi testvére is vándorútra kelt. Az újonnan érkezők egyenesen az ipari üzemekben kerestek munkát, ahol a bukovinai nyomorúsághoz képest „úri életük” volt.

Az I. világháború kitöréséig folyamatos volt a bukovinaiak kivándorlása, de sokan csak dolgozni mentek ki, hogy aztán otthon földet vásárolhassanak, s „nagygazdák” legyenek. A háború kitörésekor azonban az osztrák alattvalókat ellenségnek nyilvánították, s aki még nem kapta meg a kanadai állampolgárságot, azt kitoloncolták. A farmokon élők a kitoloncolás elől a városokba szöktek, vagy egyenesen Dél-Amerikában kötöttek ki.

Az I. világháború idején Bukovina hadszíntér lett. A háborút követő békekötések után osztrák fennhatóság alól román fennhatóság alá került. A bukovinai magyarok teljesen elszakadtak Magyarországtól. Mérhetetlen szegénységben, az éledő román nacionalizmus és sovinizmus fojtogató szorításában vergődött a bukovinai magyarság. Egyetlen menedéke és támasza az egyház maradt. A magyar tannyelvű oktatás megszűnt az iskolákban. A tanítók zömét elűzték. A magyar kultúra minden megnyilvánulása a templomok falai közé szorult.

1932-ben Kolozsvárról Józseffalvára helyezték dr. Németh Kálmán ferencendi szerzetest. Sokoldalú, bölcsész diplomával rendelkező, újságírással, festéssel, zenével foglalkozó, lángoló hitszónok volt. Végtelen szeretettel, együttérzéssel és segítőkészséggel fordult hívei felé. A kialakult, kétségbeesztő helyzetben mindent megtett paptársaival egyetemben, hogy a bukovinai székely közösséget összekovácsolja, és lélekben megerősítse. Kórust szervezett, orgonákat épített ügyes székely ezermesterek segítségével, halastavat ásatott, fenyeves telepített híveivel, és Ignác Rózsa íróval nagyszerű könyvet íratott Józseffalváról.

A háború szele hamarosan ismét megcsapta Bukovinát. 1938-ban a környékbeli németeket hazavitték Németországba, itt zúdultak át a lengyel menekültek, amikor 1939-ben Németország lerohanta Lengyelországot. 1939-ben, áldozócsütörtökön leégett

Bajmok, 1944.

Józseffalva. A virágzó falu helyén csak füstölgő hamu maradt. Németh Kálmán drámai segítségkérésére megmozdult Erdély és a többi bukovinai falvak is, sok adományt gyűjtöttek. Néhány hónap elteltével újjáépült a falu. Az építést vezető Kós Károly építész arra kérte Németh Kálmán, hogy úgy építsék fel a házakat, hogy – ha a helyzet úgy hozná – szét lehessen azokat szedni, vonatra téve elszállítani, és valahol másutt újra felépíteni.

Németh Kálmánban megszületett a hazatérés gondolata. Tevékenysége, különösen a tűzvészt követő szervező munkája felingerelte a román hatóságokat. Figyelték, zaklatták, felelősségre vonták, munkájában akadályozták.

Felsőnána, 1953.

Felsőnána, 1968.

1940 augusztusában Budapestre utazott, és megpróbálta rábírní a kormány tagjait a székelyek hazahozatalára. Csak egyetlen támogatót tudott megnyerni az ügynek, Gróf Teleki Pál miniszterelnököt, de ő is csak egy későbbi időpontban tudta elképzelni a hazatelepítés megvalósítását.

Dr. Németh Kálmán Budapestről arra bízta a katonaköteles fiatalokat, hogy szökjenek át Magyarországra. Hamarosan megindult az átszivárgás Észak-Erdélybe, majd Magyarországra. Az áttelepülők szétszóródtak az ország minden részébe. Táborokban, a frissen visszafoglalt magyar területekre, ideiglenes szállásokra helyezték el őket. Bukovinában feltartóztathatatlanul felbuzdult a nép. Magyarország azonban nem tudott érdemben foglalkozni az áttelepülők ügyével. Teleki Pál öngyilkos lett. Németh Kálmán kétségbeesetten ostromolta a hivatalokat.

1941 áprilisában a magyar hadsereg bevonult Bácskába. Boncos Miklós államtitkár hozzájárult, hogy telepítsék le Bácskába a székelyeket. 1941 tavaszán a II. Bécsi döntés alapján, néhány egyes házasságban élő személy kivételével az öt falu valamennyi lakója hazatért Magyarországra. Összesen 13198 fő bukovinai székelyt és 1000 moldvai csángómagyart telepítettek le néhány hét alatt a frissen visszafoglalt Bácskába. Szabadkától Újvidékig terjedő területre, 39 faluba, az elűzött dobrovoljácok házaiba költöztek.

Bár a székelyek fájlalták Bukovinát, az elhagyott otthonaikat, de minden család kapott földet, házat, és szinte euforikus boldogságban kezdtek dolgozni új hazájukban. Templomokat, iskolákat, állomásokat építettek. Szorgalmasan művelték a földeket. Alig vették észre a közeledő veszedelmet.

1944 októberében mindenüket hátrahagyva, földönfutóként kellett menekülniük a visszatérő szerbek elől. A Dunántúlra irányították őket. A meséikben, népdalaikban annyit emlegetett „édes haza” romokban hevert. Nem ölelte keblére két évszázad után hazafutott, boldogtalan gyermekeit. Hat hónapon át a zalai falvak istállóiban találtak menedéket.

1945 márciusában végül Dr. Bodor György kormánybiztos szervezte meg az immár ötödik hazájukban való letelepedésüket.

Érdi bukovinai székely betlehemes

A Völgységben, Baranya és Bács-Kiskun megye falvaiban a kitelepítésre ítélt németek házaikat jelölték ki számukra lakhelyül. Az öt falu népét ismét harminckilenc faluban szórták szét.

1946-ban megérkeztek a Szlovákiából elűzött magyarok csoportjai. A németek egy részével ismét elindultak a vonatok, most Németország felé, mások ott maradhettek a falujukban. Elkezdődött a gyötrelmes, keserves együttélés, a „szocializmus építése”, a kuláküldözés, a kollektivizálás, majd 1956.

Az '56-os forradalom után, a tévesztés második hulláma elől menekülve sokan a főváros közelébe, Érdre költöztek. 1962-ben az én szüleim és négy nagybátyám is itt állapodtak meg családosul. Akkoriban már közel kétszáz bukovinai székely család élt a hatalmasra duzzadt agglomerációs faluban. Érd minket is elnyelt jótékonyan, miként másokat. Nekünk, bukovinai székelyeknek két-száz év óta, ez volt az első szabadon választott lakóhelyünk.

1968-ban, amikor először útlevelet kaptam, elindultam visszafelé őseim útján. Madéfalva, Moldva, Bukovina volt az útirány. Hadikfalva, Andrásfalva, Istensegítség, Fogadjisten, Józseffalva utcáin, mezőin, virágos rétjein, a fűzesekkel övezett gyönyörű Szucsáva folyó partján megelevenedtek apám, nagyszüleim, adatközlőim elbeszélései. Mindent felismertem sosem volt „szülőföldemen”. Mintha minden, ami megesezt ezen a tájon, velem történt volna. Sírva bolyongtam a vadrózsával benőtt, őszbozóttá vált hadiki temetőben, hogy megeljem fiatalon meghalt nagyanyám sírját – hasztalanul.

Vasárnap délelőtt a hadiki templom előtt álldogálva, a felzendülő harangzúgásban azt reméltem, hogy mindjárt favirágokolyás asszonyok, harisnyás, zsinóros lájbis férfiak tódulnak ki az ajtón. Katrincás asszonyok, inges, gatyás, széles derékszijas férfiak jöttek ki, rám mosolyogtak, s kedvesen köszöntöttek. – Bunezioa, domna!

A szívem nehéz lett, mint a kő. Azon az estén sokáig sírtam fejemet a párnába fúrva, a még 1941-ben ott ragadt, árva magyar öregasszony tisztaszobájában. Veronka néni nem vigasztalt, megszokta, hogy akik hazamennek, sírnak. Másnap megmagyarázhatatlan mámor lett úrrá rajtam, szinte ujjongtam:

– Nincs semmi baj! Mi már otthon vagyunk! Hála legyen az Istennek, mi már otthon vagyunk!

Hazatérésem után újult erővel folytattam a székely hagyományok gyűjtését. 1971-ben tizenegy székely asszonnal megalakítottam az Érdi Bukovinai Székely Népdalkört. Ez a kis közösség lett a lelke az Érdre szakadt bukovinai székelyeknek. Jelenleg 300 család él városunkban. Gyönyörű dalainkat, betlehemesünket, viseletün-

ket az érdi Magyar Földrajzi Múzeumban kiállított kis gyűjteményünket szeretettel őrizzük. 1991-ben egyhetes bukovinai székely világtalálkozót rendeztünk. Jelen volt mind a 20 magyarországi bukovinai székely együttes, de itt eljöttek a székelykéveiek és a hertelendyfalviak is. Találkozóinkat akkori miniszterelnökünk, dr. Antall József is megtisztelte. Még ebben az évben hagyományörző munkánkért Hamburgból Európa-díjat kaptunk.

Bukovinai székely ma már nem születik, csak meghal. Lassan elmennek közülünk a nagy öregek, akik még „mindent tudtak”. Egykor gazdag díszítőművészetünk darabjai lassan eltűnedeznek. Emlékeink könyvekbe költöztek, dalaink zömét már csak nyikorgó fonográf-hengerek, magnószalagok, népdalgyűjtemények őrzik. Meséinket vaskos kötetekben adták közre a néprajzkutatók, s jó, ha olykor egy-egy mesemondóverseny résztvevői megszólaltatnak néhányat.

A népünk nagy, sorsfordító eseményeinek emléknapjaira még összegyűlünk. Az elmúlt nyáron ünnepelték az al-dunaiak letelepedésük százhuszadik évfordulóját. Jövő év vízkeresztjén emlékezünk meg arról, hogy 240 éve, a Madéfalvi veszedelemkor üzettek el őseink Erdélyből. Októberben lesz hatvan esztendeje, hogy elmenekültünk Bácskából:

„Édes hazám, mit vétettem, hogy én benned nem élhettem?”, s hogy „maroknyi székely porlik, mint a szikla” – énekeljük ilyenkor összefogóva, könnyes szemmel. De hát szomorkodjunk-e a világ ilyenét alakulásán? Különösen mi, Magyarországon élők? Történhetett volna-e jobb dolog velünk, maroknyi idegenbe szakadt népcsoporttal, mint az, hogy közel két évszázadon át meg tudtunk maradni magyarnak, s megadatott nekünk az a kegyelem is, hogy hazatérhettünk anyanemzetünk kebelébe?

Kóka Rozália

„Toborzó fénykép”, Érd, 1971.

Az eleki Botás Pál

Sokgyermekes családban nevelkedett fel, nyolcan voltak testvérek. „Én a közepin vótam!” – fogalmaz, hiszen ötödikként született. Szülei közül apja nem, csak édesanyja volt jótáncú. Fiatalon beletanult a táncba. Egy jótáncú cigányember felkeltette érdeklődését, akinek a figuráját idővel el is lopta: „Én úgy tanultam táncolni, hogy őszinte legyek kiskorú vótam, olyan nyolc éves, kilenc éves. Mi ott laktunk a cigányoknál, a román cigányoknál. Én egy öregembertől, egy öreg román cigánytól: Kovács Péter bácsitól. Én csak bámultam, mert ott éccaka holdvilágon összegyülekeztek, és éjjel meg mittudomén vót, hogy reggelfélég mulatság vót, persze nyáron. Csak bámultam az öregot, hogy tudnám a Péter bácsi táncát? Nekem nem megyen! Másnap meg, mikor a szüleim nem voltak otthon. Volt nekünk otthon egy alacsony színház, mint ahogy itt is van nálam. Oda mentem a színhöz, megfogtam a gerendát, mert alacsony volt a gerenda. És osztan magamnak dúdoltam, azt a táncot és kezdtem figurázni. Azért fogózkodtam, hogy el ne essek! Így tanultam. Mikor már tudtam valamit, nem pont úgy, mint az öreg még. Mentem én is közéjük álltam, de akkor már vótam olyan tizenkét éves. Odaálltam az öreg Péter bácsi mellé, nézett az öreg, hogy hogy táncolok: Úgy, úgy fiacskám! Utána aztán versenybe jöhetett velem.”

Aki látta már Pali bácsit táncolni, tudja, hogy nehéz versenyre kelni táncával. Egyszerű, dinamikus lábfigurái, „varázsló” karmozdulatai együttesen lehangzó élményt nyújtanak, laikusoknak és szakmabelieknek egyaránt. Sokan tanulták, és feltehetően sokan is fogják tanulni és tanítani az eleki román táncokat. Álljon itt nekik egy-két jó tanács, mi kell ahhoz, hogy valaki jó táncossá váljon: „Először az kell, hogy ne legyen túl súlyú. Másodszor az kell, hogy könnyű lábú legyen. És a harmadik, hogy a végtelenségig szeresse! De a végtelenségig. Mert ha átmenetileg, nem ér semmit. Amit tanult addig, amíg abbahagyja, már azt is elfelejti. A mai világba, hogy mondjam neked, a gyors tánc, a gyors figura. Minél figurásabb, az megy! Régebben is így volt, csak kevesen tudták. Mára a gyors figurázós tánc ez megy, ez azt jelenti, hogy vihartapsot jelent. Ezeket a táncokat úgy lehet, hogy az emberbe akarát van. De olyan akarát, hogy jól van, megyek én is, csinálom édesapám! Mondom, persze! Ha az ember egy mesterségbe akar fogni, akkor úgy fogjon bele, hogy végig viszi, amíg elsajátítja. Amennyibe nem, úgy jobb, ha el sem kezd! Mondjuk könnyű lábak is kellene hozzá. Vannak mulya lábak, hogy fejezzem ki magam. Olyan nem akaródom, sehogyse lábak.”

A jó tánchoz szükséges még a ritmikai pontosság, Pali bácsinál ez a tánc mellett a dobolással is tökéletesre fejlődött. Bátyja klarinét-

Botás Pál a Békés megyei Elek községben, 1927. október 9-én született. A magyarországi román tánc hagyomány egyik jeles, reprezentatív képviselője. Városából bárman büszkélkedhetnek a Népművészet Mestere címmel: Gál György, Szabó Péter és Pali bácsi.

zenével, akkor vagy elmarad a pontokkal, vagy túl siet rajta. Tehát az nagyon jó, hogy egyeztessen a táncos a muzsikával. Itt a román táncba csak pontokon lehet táncolni: a zenének minden pontot meg kell adni. Amikor a dallam végére ér, akkor a pontot be kell adni. Az ember, ha beáll egy táncba, mondjuk a lungába, beáll táncolni. Akkor magamtól kell, hogy kitaláljam a figurákat, de úgy, hogy stimmeljen a pontokkal, a zenével. Nem, hogy össze-vissza csinálom és a zene,

meg egészen másféle hangzik. Annak a táncosnak nagyon stimmeltetni kell a zenével. Mert ha nem stimmeltet, akkor becsúszhat olyan dolog, hogy vagy elmarad, vagy túl szárnyalja. Egy táncosnak, annak figyelni kell a zenét állandóan.”

Szívesen emlékezett vissza a táncolási alkalmakra és az ott történt eseményekre: „Leginkább cigányok vótak régebben. Hegedű, bőgő, kontrás, meg aztán vót klajnétos és dob. De az a klajnétos meg a dob, ez majdnem többet csinált, mint a cigányzenekar. Mer egy klajné, pláne az én bátyámnak van egy klajné, hogy ezeken is tudnak táncolni, olyan hangja van. Dob is ugyan úgy, mint az a táncosok, hogy a pontokat ki kell üsse”. A zenésznek is figyelni kell a táncost, de a táncosnak is figyelni kell a zenét! „A ritmust, a zene ritmust. Hát ez a Kopil Gyurka bácsi, mikor jártunk így a joc-kokba, nem nagyon mentem előre táncolni. Nem, én nem akartam magamat mutatni. De aztán Gyuri bácsi jött a hegedűvel, odajött megállt előttem, nekem muzsikált! Táncoltam, járt nekem is annak idején a kezem. Elütöttem a hegedűt, elrepedt. De nem szólt egy árva szót se. Én nem hívtam, ő jött oda, na... A fizetés a bejövetelel vót. Fillérek vótak: húsz fillér, tíz fillér, ötven fillér, kinek mennyi vót. Akkor a fillérek is sokat értek. Páronként fizettek belépőt, és ami összejött az a zenészeké vót. Régen vótak a délutáni joc-kok, az éccakait azt meg bálaknak nevezték. Vasárnap olyan két órakor megkezdődött és este hét-nyolc óráig tartott. Olyan nyolc-tíz perc vót egy tánc! Ugye több táncból áll, egy román tánc. Lunga, mânânțaua, țiganeasca, drăguszi. De hát a drăguszi ugyan egy a lungával. Régebben így mondták, így maradt. A lunga, az első, az szokott a leghosszabb lenni. A többi valamivel rövidebb. Fiatalkoromban, amikor legény vótam, akkor lehetett vóna; én nem bántam vóna egy óra hossza is. Mert hiába csinálom, kifáradok, de tudok pihenni! Úgy táncolni, hogy mit tudom én egy pár pillanatot pihenni. Nem is lehet, be kell osztani. Azt voltak olyan joc-kok, hogy összegyülekeztek a fiatalok, a nagy legények. És a nagy táncosok, azok mindig előre táncoltak.”

A mai napig előtérbe kerülő beszédtema, hogy melyik pár tud jól együtt táncolni, a fiatalok közül. Nem mindegyik nővel pásszolt a férfi mozgása. Volt, amikor a nő ügyetlensége miatt, de volt, hogy egyszerűen nem jött ki az egész. „*A legénynek, aki párba táncol, már én magam után beszélek, azt az asszonyt, vagy azt a lányt azt vezetni kell! Mert ha nem vezet, akkor sokszor hiba csúszik be. Vagy a férfi elhibázhatja, vagy a nő. Ha egy nőt nem tud az ember vezetni, akkor nem is megy jól. De ha kétszer-háromszor vele táncolok, megtanítom, vezetéssel. Hogy arra megy, amerre én vezetem. Nem arra amerre ő akar menni. Voltak olyan lányok, hogy mit tudom én, elmentem, elkértem aztán hát nem, most nem táncolok, azért mert nem akart énvelem táncolni. De leginkább annakidején a lányok, annak, aki tudott táncolni, annak nem mondtak nemet! Én úgy voltam vele, amelyik lány nem köszönt, vagy nem jött volna, soha a büdös életbe nem kértem meg, nem is köszöntem. Mert hogy mondjam neked magyarul: mért szaladjon az ember a kocsit után, ha nem vesz föl!*”

Felesége – aki szintén jó táncú családba született, ugyanis Szabó Péter nővére – sem hagyta ezt szó nélkül: „*Volt nálunk bál, mikor ott laktunk a Kmelellnél. Aztán táncoltak, és hogyha eltévesztette a vonóval a fejére vágott! Oda figyelj! Aszonta, ne másfele nézzé. A nőt a férfi vezet, ahogy vezet, úgy megy. Ővele tanultam táncolni, én sem voltam olyan nagy táncos és nem vagyok most se! Volt olyan is, hogy a legény kimuzsikáltatta a lányt! Nem olyan nagy valami vót. Ha a lány nem tudott táncolni, akkor a fiú nem kínlódott vele: kitancoltatta. Zenére kitessekelte a bálból. Visszajöhetett, de szégyen vót rajta. Előre engedte és ő meg ment utána, kikísérte! De az régen vót. Mostanába nem csinálnak ilyesmit.*”

A páros táncok mellett meg kell említeni a férfiak szolisztikus virtuskodó táncát is. „*Van itt nálunk egy pár, aki csinálja a csapást, például a Bágy Jani, az még így csapja a lábát. Régebben ilyesmi nem vót. Régebben csak a kézzel, meg a lábbal figuráltak! Ezt az öreg Péter bácsi nem csinálta, ez az enyém. Én nagy örömet éreztem mindig, mikor táncoltam. Mikor hallottam a zenét, akkor én már nem törődtem, ha a világ összedől. Csak én maradjak meg a táncossal! Meg a hegedűsök. Vót így a joc-kokba is annak idején, régen-régen, hogy táncoltak a legények, egyedül figuráltak. De színpadra mi vittük: öreg Gál, Szabó Péter, meg én.*”

Botás Pál abba a korosztályba tartozik, amelyik még beleszületett a tánc hagyományos közegébe. A hétvégi joc-kok, az ünnepi bálók, az akkori mindennapok szerves részét alkották. Házasságként már csak a lakodalmak jelenthették volna számára a táncalkalmakat. Az 1947-ben alakult Eleki Hagományörző együttes munkájába az ötvenes évek közepétől kapcsolódott be. Azóta a mai napig folyamatosan fellép különböző rendezvényeken, színpadi bemutatókon. Hetvenöt éven felül is fiatalokat megszegyenítő energiával táncol. 1999-ben tevékenysége elismeréseként megkapta A Népművészet Mestere címet.

A Dumnezeu tartsa meg táncával, jó egészségben! Nyugodtan elmondhatjuk róla, ahogy a környéken szokás: O dat Brincă cu Dumnezeu.

Ezeket az utolsó mondatokat azoknak a fiatal táncosoknak üzenem, akik szeretnék megtanulni az eleki táncokat, de mindenki figyelmébe ajánlom:

„*Egy táncot megtanulni, ahhoz hogy színpadra kerüljön, egy év kell! Ha nem több, attól függ, milyen ügyes az a valaki. Csak annyit tudok mondani a fiataloknak, hogy úgy kezdjenek hozzá, hogy aztán végig viszik eztet! Nem, hogy egy év múlva, á..., abból táncos nem lesz. A táncot szeretni kell, a zenét szeretni kell. Az az embernek a vériben van, a zene meg a tánc. Akarat kell, nagy akarat, hogy legyen, az végképp maradjon meg bennük! Ez volt nekem az életemben mindenem; semmi más.*”

Busai Norbert

lantos iván holnapig

Lantos Iván 1992 és 2003 között készült felvételei hallhatók ezen a válogatáson. Életművének jelentős metszetére derül ily módon fény, s ha végre hozzáférhetővé válnak a Kolinda együttes (Franciaországban rögzített) lemezei is, lassacskán bezárul a kör. (Dolgozunk rajta, még egy kis türelem.)

Az 1514 című Kolinda-lemez megjelenése után Lantos Franciaországban maradt. Fújta a dudáját, amerre csak hívták, ám folkos karrierjének hamarosan vége lett. A legenda szerint egy amszterdami fesztiválon műbajusszal lépett fel, amit letéptek róla a koncerten – s ez a show-elem súlyos következményeket vont maga után. Lantos akkortájt, a nyolcvanas évek kezdetén hozta össze Transylvanian Káposzta nevű formációját, de kelta (Gabriel Yacoub) és gaboni (Pierre Akendegue) körökben is megfordult, továbbá táncszínházi csoportokkal kollaborált, házat épített és gyermekeket nevelt, míg a kilencvenes évekhez nem értünk. Az a korong, amit a Spodó (1, 8) együttesel készített '92-ben, lényegében már mindent tudott Lantos világról, melyben a gyökértelesség határtalansággal, az ironia emelkedettséggel, s a reneszánsz a posztmodernnel párosul, de egyszersmind megelőlegezte Palestrina (11-13) és Bertalotti (4) szakrális műveinek újraértelmezéseit is. Aztán '95 nyarán egy „kísérleti” album erejéig újra összehozta a Kolinda-hagyományt húsz év múltán. Arról pedig, hogy mi dolga akadt még a magyar népzeneikkel, a Lantos Bandával (2, 9) rögzített anyaga árulkodik.

A legújabb, a szóló zongorára írt (10), valamint a képmására gyűrt üttörő darabok (5, 6) kiadatlanok még. Manapság könnyű és olcsó gesztus az üttörődallokkal viccelődni – Lantos nem ezt teszi. Az emlékeire való „rácsoálkozásból” finomabb és messze árnyaltabb viszonylatok hallhatók ki, és ne kelljen mondanom: mögöttük van Lantos, tetőtől talpig és korlátlanul.

Fogadják szeretettel a szülőhazájában is!

Marton László Távolodó

– ETNOFON Records Hungary • ER-CD 068 • 2003 –

Édesapám, Lányi Ágoston

Kicsit nehéz édesapámról írnom, mert az ember a saját szülei-vel szemben elfogult. Engedve a felkérésnek, megpróbálom tényszerűen megírni Lányi Ágoston életrajzát, feleleveníteni indulását, néptáncutatói-kinetográfiai tevékenységét.

Ha szigorú életrajzi adattal kell kezdenem, akkor Lányi Ágoston 1923. június 28-án Csóton született. Erdélyből származó édesapja, mint hivatásos gazdasági tiszt, akkor ott teljesített szolgálatot. Volt egy lánytestvére, aki 1920-ban született, és később tanítónő lett.

Nagyapámat apukám születése után áthelyezték Salgótarjánba, így 1924-től 1935-ig a Báthori István zászlóaljnál volt gazdasági vezető. Édesapám az elemi iskolát és a gimnázium első két évét itt végezte.

A család 1935-ben Budapestre költözött, ahol nagyapám a Honvédelmi Minisztériumban, gazdasági területen teljesített szolgálatot, alezredesként. Édesapám a középiskolai tanulmányait Budapesten, a Fasori Evangélikus Gimnáziumban folytatta, majd édesapja tanácsára katonaiskolába felvételizett. Így a gimnázium 5–7. évét a pécsi Zrínyi Miklós, a 8. évét a Kőszegi Hunyadi Mátyás Katonai Főreálban végezte, itt is érettségizett 1942-ben.

Érettségi után sikeresen felvételizett a Ludovika Akadémiára. 1944. augusztus 20-án az ország kormányzója, Horthy Miklós avatta hadnaggyá. Még ez év szeptemberében, mint hegyivadászt, alakulatával a Kárpátokba (a majdánki völgyzárba) vezényelték. Októberben a magyar csapatok védelmi harca közben megsebesült. Kassára szállították kórházba, ahol a bal szemét ki kellett operálni. A kórházból Galántára, a 64. hegyivadász portyázó osztály pótkeretéhez helyezték, innen 1945 januárjában a németországi Oldenburgba települtek, ahol az angol csapatok bevonulásakor, az önkéntes fegyverletételt követően fogságba került.

A münsteri, majd az esensi lágérban volt hadifogoly, ahonnan szerencséjére az elsők között, 1946 decemberében került haza. Itthon jelentkezett a Budapesti I. Katonai Parancsnokságon, ahol az 5000-es rendelet értelmében elbocsátották, és mint hadirokkantat nyugállományba helyezték. Nyugdíját 1947 végétől 1949 végéig élvezhette, majd ezután a folyósítást megszüntették. Mivel még nagyon fiatal volt – és a megélhetés miatt is –, a katonai pálya helyett más elfoglaltságot keresett.

A háború után persze nem jutott boldogabb élet a nagyszülemnek sem, akik a Honvédelmi Minisztériummal a háború alatt Ausztriába települtek, és ahonnan még 1945-ben hazatértek. Nagyapámat szintén az 5000-es rendelet alapján bocsátották el. Mivel a Dózsa György úton lévő szép, polgári lakásukat államosították, más választási lehetőségük nem lévén rokonoknál, vidéken húzták meg magukat. Nagyapám kertészként és segédmunkásként dolgozott egészen 1951-ig, amikor kitelepítették őket, és a kitelepítést követő néhány hónap után meghalt.

Édesapám még a pécsi realiskolában kötött életre szóló barátságokat. Baráti körben anekdotaként sokszor mesélték, hogy 15

éves korukban azt játszották, hogy két kalapba cédulákat tettek. Az egyikbe a katonai pályák megjelölésével, a másikba azt, hogy ha nem katona lenne, milyen civil foglalkozást választana. Itt édesapám kihúzta a nyugalmazott hadnagy és civilként a táncutató cédulákat.

A játékot a sors igazolta: a nyugalmazott hadnagy címe már megvolt, és a műszaki pálya nem vonzotta, így megpróbálkozott a táncutatói pályával. Viszonylag „könnyen” tehetett, hiszen amellet, hogy nagyon jó sportoló volt – sízésben, lovaglásban, vívásban több versenyt is megnyert –, kitűnő táncos hírében állt. Így nem csoda, hogy az ötlet tetszett neki, de kedvet is érzett a táncoktatáshoz, mint életpályához.

1947 szeptemberében beiratkozott a Magyar Táncutatók Országos Szövetsége által létrehozott, két éves felsőfokú táncpedagógus-képző iskolába, ahonnan 1949-ben, mint hivatásos táncoktató került ki. Közben, '48

nyarán elvégezte a Magyar Táncszövetség első néptáncszakembereket képző minősítő tanfolyamát, ahol megismerkedett – Szentpál Mária oktatása révén – a Lábán-féle kinetográfia, azaz táncjelírás rendszerével. Ez későbbi pályafutását jelentősen befolyásolta.

Viszonylag korán, már 1949-ben bekapcsolódott a Népművészeti Intézet munkájába, részt vett az intézet által szervezett továbbképző tanfolyamokon, először hallgatóként, majd a képe-

sítések után már előadóként. Elvégezte a Népművelési Intézet hároméves levelező formájú (Magyarországon akkor a legfelsőbb fokú) főiskolai képzettségnek megfelelő tanfolyamát, amelyen a legmagasabb „A” kategóriájú (koreográfusi) minősítést kapta.

Ebben az időben kezdett édesanyámnak udvarolni. 1949-ben nősült meg, házasságukból három leánygyermek született: én a legidősebb, 1950-ben, testvéreim 1954-ben és 1955-ben. A szüleim 1965-ben elváltak, édesapám újra megnősült, egy tanítványát vette el, de a jó, baráti kapcsolat mindig megmaradt a szüleim között. A mi gyermeki rajongásunk soha nem szűnt meg a mindig vidám, derűs, nyugodt, mindent megértő édesapánk iránt.

1949-től megszakítás nélkül végzett táncjelíró munkát, elsősorban a gyűjtésekkor filmre vett táncokat jegyezte le. Először a Magyar Táncszövetség lejegyző munkatársaként, majd a Népművészeti Intézet, később a Népművelési Intézet Néprajzi Osztályának belső munkatársaként dolgozott. Itt jött össze az a csapat – Martin György, Pesovár Ernő, Pesovár Ferenc, Halmos István –, amellyel később a Kodály Zoltán alapította MTA Népzeneutató Csoport, majd a Zenetudományi Intézet Néptánc Osztályán dolgozott, és amelyet egészen haláláig Martin György irányított. 1972-ben én is a Csoporthoz kerültem, ahol 10 évig dolgoztam, közvetlenül édesapám szobája mellett, így segíthettem az ő és a táncosok munkáját gazdasági ügyintézőként. (A Népzeneutató Csoport életéről volt kolléganőm, Szőkéné Károlyi Annamária írt a folkMAGazin 2003. októberi számában „Tinka bácsi” címmel.)

A Népművelési Intézetben a néptáncok filmről való lejegyzése mellett néptáncgyűjtő munkát is végzett, egészen a Néprajzi Osztály 1958-ban bekövetkezett megszűnéséig. Úgy emlékszem, hogy állandó megbízásos munkatársként végzett tánclejegyzéseket

Sztanó Pál, Lányi Ágoston és Ullmann Péter
Fotó: Manno Andrea, 1984.

a Népművelési Intézetnek, de 1965-től már az MTA Népzene-
kutató Csoport megbízásos tánclejegyzője lett, röviddel később vég-
legesített tudományos munkatárs, s itt dolgozott 1986-ban bekö-
vetkezett haláláig. (Itt említem meg, hogy Kodály Zoltán felkérte,
hogy feleségével is ismertesse meg a táncjelírást.)

A tánc és az ahhoz kapcsolódó tevékenység szinte élete legfonto-
sabb elemévé vált. 1948-tól kezdve folyamatosan vezetett néptánc-
csoportokat, de több együttesnek is készített néptánc-koreográfiát.
1964-től a Magyarországi Németek Demokratikus Szövetsége fel-
kérésére elvállalta a német nemzetiségű Pilisvörösvári Táncgyűttes
művészeti vezetését, oktatását, amelyet a haláláig irányított.

1965 februárjában utazott először Finnországba néptáncot és
kinetográfiát tanítani, s ebből tartós munkakapcsolat lett. Élete
végéig szinte minden évben kint töltött egy-két hónapot magyar
néptáncot és táncírást oktatni a Finn Ifjúsági Szövetség, a Finn-
Magyar Társaság, valamint a Finn Táncművészek Szövetségének
meghívására. A közvetlen kapcsolat kedvéért, hogy ne németül
vagy franciául – tolmács segítségével – tanítson, elsajátította a finn
nyelvet. Nagyon sokat tett a két nép kapcsolatának ápolása érde-
kében. „A finn néptáncok formai sajátosságai” címmel összefoglaló
tanulmánya jelent meg az Ethnographiában (1967. 473–488.).
Több elemző munkát hagyott maga után, de úgy vélem, külön fig-
yelmet érdemel utolsó nagy, a finnekhez kapcsolódó munkája: az
1920-as években készült, kiemelkedő jelentőségű karéliei néprajzi
film táncainak lejegyzése, amit már Fügedi János, egyik tanítványa
fejezett be.

Remélem, nem tűnik dicsekvésnek, ha elmondom, hogy tevé-
kenységének köszönhetően koreográfus és pedagógus generációk
sora ismerkedett meg itthon és külföldön a néptáncismerethez nél-
külözhetetlen táncírással. Nagyon boldog volt, amikor megjelent
a számára rendkívül kedves munkája a „Néptáncolvasókönyv”,
amely a mai napig a táncjelírás-oktatás egyik alapkönyve. Élete fol-
yamán sok helyen tanított, többek között az Állami Balettintézet
frissen megalakult néptáncosztályán is ő kezdte meg a táncjelírás
tanítását.

Több száz tanulmány és összefoglaló művek sora jelent meg az
ő közreműködésével. Olyan nagyszabású összefoglalások munka-
társa volt, mint A magyar tánc típusok és táncdialektusok c. könyv
mellékletei, A magyar néptánc hagyományok és a Magyar Népraj-

Nagy Judit, Lányi Ágoston,
Erdőhátiné Lányi Mária
Fotó: Manno Andrea, 1984.

zi Lexikon kötetei. Egyik utolsó publikációjában Martin György
és Pesovár Ernő szerzőtársnak is felkérte (A körverbunk története,
típusai és elterjedése. Zeneműkiadó, 1983. Budapest).

A túlfeszített munka kikezdte egészségét. Egy fontos, határidős
munka befejezése miatt baráti-orvosi tanácsra sem volt hajlandó
kórházba menni. Otthon, munka közben kapott szívinfarktust,
és az orvosok már nem tudták megmenteni. 1986. október 10-én
halt meg. Az MTA Zenetudományi Intézete saját halottjának te-
kintette, és a Farkasréti temetőben nyugszik.

Halála után tíz évvel a Pilisvörösvári Táncgyűttes öregek cso-
portja kérte, hogy felvehesse a nevét. Boldogan járultam hozzá, úgy
éreztem, ez is a Lányi Ágoston iránti tisztelet és szeretet jele.

Mikor meghalt, még alkotóereje teljében volt, tele tervekkel.
Nagy-nagy úrt hagyott maga után, nem csak a családban, hanem
akik ismerték és szerették: barátok, munkatársak, tanítványok kö-
zött is. Idén lehetett volna 80 éves.

Erdőhátiné Lányi Mária

„Czompo Andor fordítja a kinetográfiai
előadásomat.” Suolahti – Finnország.
Fotó: Arne Kjellmann, 1973.

MARTIN GYÖRGYRE EMLÉKEZVE

Huszonegy éve, hogy eltávozott közülünk. Aki a tánc közelében él – mint magam is – gyakran gondolunk rá, hiszen nélküle ma sok minden másképpen lenne, vagy sehogy sem.

Martin György kezdetben nagyszerű táncstudásával tűnt fel, később mint néptáncutató és rendszerező tudós ember tett sokat néphagyományaink megmentéséért. Nagyszerűen rendezett néptánc és népzenei archívumot, sok-sok elemző tanulmányt és könyvet hagyott ránk. Hát ha még ma is velünk lenne, akkor milyen óriási értékeket kaphatnánk tőle. Sajnos az élet így alakult, ebbe bele kell nyugodnunk, s most már csak emlékezhetünk rá!

1949-ben találkoztam vele először, mint regőscserkész, amikor szolnoki regős csapatunkkal Budapestre utaztunk Kaposvári Gyula vezetésével. Ezt a tábort Jánosi Sándor, „Juló bá” szervezte a Hárshegyen, s itt újra találkozhattunk Molnár István táncművésszel is, mint a tábor néptáncanárával, akivel először ugyancsak regős túránk során 1948-ban, a Siófoki Népfőiskolán ismerkedhettünk meg.

Martin Györggyel, Tinkával szorosabb kapcsolatam, együttműködésem az 1950-ben létrehozott SZOT Művészegyüttesben alakult ki, melynek vezetője Molnár István lett, aki Püski Sándor segítségével 1947-ben megjelentette a Magyar Tánchagyományok című könyvét, melyben a korábban végzett gyűjtéseinek egy-egy fontos részét leírta, s a könyvet nagyszerű elméleti bevezetővel látta el.

Tehát olyan együttesbe kerültem, ahol a táncok tanulása, művelése mellett rendkívül gazdag lelki táplálékot is kaptunk. Annak is nagyon örültem, hogy sok táncos kolléga is jó szellemet hozott az együttesbe, s ez sokrétűen segítette mesterünk munkáját. Galambos Tiborra, Ács Sándorra, Janek Józsefre, Vásárhelyi Lászlóra gondolok. A zenei munkát Vavrincez Béla irányította.

Molnár István – mint hajdani modern táncos – nagy hangsúlyt fektetett a tánctréningre, melynek újabb elemeit a néptáncból alakította ki. Martin Györggyel a napi munka elvégzése után délutánonként nagyon sokat gyakoroltuk ezt a tréninget, a „Molnár-technikát”. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy hamar az együttes élcsapatába kerültünk.

Martin György a tánc mellett komoly szellemi továbbképzésben is részt vett. Beiratkozott az ELTE magyar-néprajz szakára. Már táncos éveink kezdetén elkezdtük együtt a néptánc és a népzene gyűjtését, filmezését. Nekem ez nem volt újdonság, hiszen már a szolnoki diákeveimben elkezdtem gyűjtőutakra járni, hogy a megismert táncok alapján koreográfiákat készíthessek táncgyüttesemnek. Erre Bartók Béla és Kodály Zoltán példája ösztönzött. A két nagy mester munkásságát a szolnoki Verseghy Ferenc Gimnázium zenetör-

téneti tanulmányából ismerhettem meg, melyet énektanárunk, Kóbor Antal írt a tanulóknak. Martin Györgynek az egyetemi tanulmányához is kellett gyűjtőutakra járni, melyekre időnként együtt mentünk. Egyszer az is előfordult, hogy Pista bácsi a szokásos művészeti tájékoztatóját tartotta a táncosoknak, s mi ilyenkor körbetűltük, és hallgattuk. Ezek az ismertetőik nagyon szépek és érdekesebbek voltak, de mi Tinkával a padlón ülve elaludtunk, mert a szombatvasárnapi gyűjtőútról hajnalban érkeztünk Budapestre. Pista bácsitól kicsit kikaptunk, de annak nagyon örült, hogy mi is gyűjtőutakra járunk, mint ahogy ezt ő is tette.

A gyűjtéseket már akkor több néprajzos kolléga végezte kis csoportokra osztva, hogy minél több szóbeli, magnetofonos, filmes adatanyag készüljön. Ebben a munkában Pesovár Ernő és Ferenc, Maác László, Borbély Jolán, Andrásfalvi Bertalan, Berkes Eszter, Olsvai Imre, később Felföldi László és még sokan mások segítettek. E közös munkának volt egy nagyon fontos része: a szerzett tapasztalatok, s a gyűjtött anyag elemzése, rendszerezése. Ehhez nagy szükség volt arra, hogy a filmre vett táncanyag táncjelírással papírra kerüljön. Ehhez nagy segítséget adtak Lányi Ágoston és tanítványai, hiszen a táncok belső törvényeinek felismeréséhez, rendszerezéséhez a leírt táncanyag elengedhetetlen.

Mielőtt e csodálatos táncfolklorisztikai munka hasznosításáról, felhasználási lehetőségeiről írnék, egy nagyon fontos eseményről kell beszámolnom: a SZOT

*Martin György és Maác László
Nyírbátor (Szabolcs m.)
Fotó: Kápolnai Imre, 1957.
MTA ZTI Fotótára*

Művészegyüttest 1955-ben felszámolták. Molnár István két éven át a Néphadsereg Művészegyüttesénél lett koreográfus. Martin György a néptáncművészetet ugyan a gyakorlatban nem művelte, de tanfolyamokon tanított. Ezután minden idejét a tánc kutatásra fordította. Kezdetben a Népművelési Intézet Néprajzi Osztályának, majd az MTA Népzene Kutatócsoportjának főmunkatársa lett.

Én a volt SZOT Művészegyüttes lelkes táncosaival folytattam a színpadi néptáncművészetet. Ez az újralakult csoport 10-12 pár táncosból állt, s ezt a munkát Molnár István is támogatta. A csoport Budapest Táncegyüttes néven szerepelt, fő szervezői Galambos Tibor és Vásárhelyi László voltak. A megújult együttes több fontos külföldi úton járt, az egyik legérdekesebb a három hónapos afrikai és kis-ázsiai turné volt 1956-ban. A sikeresen dolgozó együttes 1958-tól állami támogatást kapott, s Molnár István vezette tovább.

Közben – amikor erre időm adódott – több táncegyüttesnél készítettem koreográfiát, s folytattam a néptáncgyűjtést Martin Györggyel és egyedül is. Tinka ebben az időben javasolta, hogy osszuk meg a közös munkát úgy, hogy én főleg a táncpedagógiával és a koreográfia-készítéssel foglalkozzam, ő pedig egyre nagyobb energiát fordít néptáncaink elemzésére és a tapasztalatok írásba foglalására.

A Vegyipari Dolgozók Szakszervezeténél felmerült egy összevont központi együttes kialakításának lehetősége. Vásárhelyi László javaslatára engem kértek fel művészeti vezetőnek. E feladatot el is vállaltam 1958 őszén, s nagy példaképem nevére kereszteltem az együttest – így jött létre a Bartók Béla Táncegyüttes. Ebben az elkötelezettségemben támogatott Martin György, aki ugyancsak nagy tisztelője volt Bartók Bélának és Kodály Zoltánnak. Tinka kezdetben is, később is gyakran meglátogatta a próbáinkat, s szintén munkatársam lett Vásárhelyi László.

Az új együttesemben kezdetben, mestertiszteletére főleg az ő koreográfiáit tanítottam. Zenei vonalon nagy segítségemre voltak Sári József és Sári László zongoristák, akik a próbákon játszottak, s ezen kívül több új koreográfiámhoz zenét komponáltak. Ha zenekarra volt szükség, akkor a Bartók Béla Zeneművészeti Iskola hallgatói muzsikáltak.

Mint említettem, Tinka nagyon figyelte a munkánkat, sokszor beszélgettünk, tervezgettünk. Ő akkoriban már járhatott Erdélybe gyűjteni, hivatalos kiküldetésben. Engem ezek a gyűjtött anyagok nagyon érdekelték. Így láthattam mezőségi táncokat

filmfelvételekről Martin György lakásán, de maga is mutatott néhány fontos táncrészletet a gyakorlatban. Számomra ez nagy élmény és nagy segítség volt. Ezután készítettem az első erdélyi táncmat a mezőségi hagyományok alapján „Meg kell a búzának érni” címmel a Zalaegerszegi Kamara Táncfesztiválra, amit öt leány adott elő.

A következő nagyon fontos erdélyi táncmat a széki táncgyományokra épült. Ennek a táncnak az alapjait filmről lestem le, s kezdtem tanítani a táncosaimnak. Ehhez már nem a zongorakíséretet használtam a próbákon, hanem a negyvenes években készült Pátia-lemezeket.

Abban az időben már gyakran láthatunk székieket sétálni a budapesti utcákon. A Hősök terén találkoztam egy széki házaspárral, s elcsaltam őket a Bartók Együttes Bajza utcai próbatermébe. A vendégek meglepődtek, hogy a budapestiek milyen szépen táncolják az ő táncukat. A próbán nagyon vidám hangulatú közös tánc alakult ki. Egy dolog hibázott, mégpedig hogy a lemezen lévő zene igen rövid volt, s eléggé reccsegett, ropogott. Mint említettem, Tinka gyakran látogatta próbáinkat, s az egyik alkalommal két vendéggel érkezett – hozta Sebő Ferencet és Halmos Bélát. Megkért, hogy kapcsoljuk ki a lemezjátszót. A két zenész behangolt, s elkezdtek játszani a sűrű tempót.

Megdöbbenve hallgattuk a zenét, s táncoltunk rá. Óriási élmény volt élő muzsikára táncolni! Tinka a Röpülj páva című tévéműsorban hallotta őket, megkereste telefonjukat, s elcsalta őket a próbánkra. Ez a találkozó óriási újítás lehetőségét adta számunkra a táncpedagógiai munkánkban. A zenészeknek is megtetszett a gondolat, s el is vállalták a közös munkát a Bartók Béla Táncegyüttesel. Hamarosan újabb fiatal népzeneészek kezdtek velünk együttműködni, a Sebő együttes példáját követve.

Közben Tinka Kallós Zoltánnal is megismertett, aki látván s hallván zenészeinket, azt javasolta, hogy szervezzünk táncházat. Ez a javaslat nekem az ötvenes évek időszakát juttatta eszembe, amikor a tánciskolában a politika kötelezővé tette a csárdás tanítását. A modern táncokat tanító tanárok a magyar néptáncokat még nem ismerhették, s csak egy-két egyszerű motívumot tanítottak, ami nem tetszett a fiataloknak.

Hasonló javaslattal keresett fel Lelkes Lajos is az 1972-es Zalaegerszegi Kamara Néptáncfesztiválon. Elmesélte, hogy Novák Ferenc a szakdolgozatát Szék táncgyományaiából írja, gyűjtőútjára vele utaztak a Bihari Táncegyüttes táncosai, s a széki táncház óriási élmény volt számukra. Lel-

kes Lajos tudta, hogy én már régóta foglalkozom a széki táncokkal, s javasolta, hogy a Bihari, a Bartók, a Vadrózsák és a Vasas Táncegyüttesel tartsak közös táncházat. Elfogadtam a javaslatot, s 1972. május 6-án este a Liszt Ferenc téri Könyvklubban megtartottuk az első táncházat. A táncházban nagyon sok költő, író, egyetemista diák jelent meg, s elhatároztuk, hogy ezután rendszeresen táncházazunk.

Sebő Ferenc és magam is ragaszkodtunk ahhoz, hogy ez ne zárt, klubszerű rendezvény legyen, hanem nyilvános, minden érdeklődőt befogadó. Ezzel elindult a táncházmozgalom először itthon Magyarországon, később a világ legkülönbözőbb pontjain. Szerencsémre sok lelkes tanítványom segített kezdetben a széki, majd a Kárpátmedence mind többféle táncanyagának tanításában.

A magyar táncházmozgalom példa a világ számára. A civilizáció, a globalizáció előretörése pusztulásba sodorta a hagyományos műveltséget nálunk is, más népeknél is. Szerencsére mi megtaláltuk annak módját, hogy ezt a sok ezer év alatt összegyűjtött műveltségünket – amit a civilizáció pusztulásra ítélt – hogyan lehet mégis életben tartani, nevelői értékeit hasznosítani.

Ebben nagy segítséget jelentett nekem Martin György és társainak tudományos kutatómunkája. Az új néptáncpedagógiai módszerem erre támaszkodik, s ez megújította a táncköltészetet is.

Egy-egy Táncháztalálkozó idején, amikor sok ezer ember – fiatal, idősebb, gyerekek – összejön szórakozni, azaz nemzeti kultúránkat ápolni, eszembe jut Bartók Béla néhány gondolata: „Ami engem illet, csak annyit mondhatok, hogy az az idő, amit ilyen munkával töltöttem, életem legszébb része; és ezt nem adnám oda semmi másért sem. Legszebb, a szó legnemesebb értelmében, mert egy még egységes, de már eltűnő társadalmi berendezkedés művészi megnyilatkozásainak lehettem így közvetlen szemlélője. Szép a szemnek, szép a fülnek!... Amekkora változatosságot a fül kap, hála a dallamok sokféleségének, akkorában van része a szemnek is. Ezek felejthetetlen élmények; fájdalmasan felejthetetlenek, mert tudjuk, hogy a falunak ez az állapota pusztulásra van ítéelve. És ha egyszer kipusztult, soha többé föl nem fog támadni, helyét soha valami hasonló nemű nem fogja betölteni. Nagy üresség marad majd utána: félreismerett városi kultúra és álkultúra hulladékainak gyűjtőhelye számára”.

De kár, hogy Bartók Béla nem láthatja a munkánk nyomán újraéledő népi műveltségünket.

Timár Sándor

Page 4 Soós János remembers Christmas, 2002. Soós is from Szék (Sic) in Transylvania. Now he now lives in Budapest. From thoughts on the 8 years his godfather spent in a **Soviet prison camp to the traditional Bethlehem pageant plays** - still alive in Szék- and celebrating St. Stephen's name day, Soós brings alive for us some of the most interesting customs along with some of the most difficult hardships that comprise **the reality of life in Szék.**

Page 6 Report on the 2nd 'Héttorony' Folk Music Festival held on November 14-16, in Budapest at the Marczibányi Square cultural center. Festival organized by Kiss Ferenc (musician, composer and director of the Etnofon record label). Events included performances by many bands, Ruthenian dance house, childrens activities, wine, books, CD market, round table discussion on problems in distribution of folk music recordings.
Report by Szederkényi Éva

Page 9 Csángó weekend – Buda, Eger Abkarovits Endre reports on events which occurred simultaneously on November 7,8, 2003. Along with music and dance provided both by groups from Hungary as well as traditional performers invited from Hungarian villages in Moldavia, the events included exhibits, lectures, solo performances of singers, story tellers, celebration of 190th anniversary of the birth of Petrás Incze János, a priest who was the first to collect folk songs and ballads amongst the Csángós of Moldavia. Petrás studied at the seminary in Eger.

Page 13 Zurgó Ensemble's 10th birthday Zurgó is a Budapest band that plays Moldavian Csángó music. The location and date of the event were not mentioned in the article, but the band organized a showcase of the Moldavian Csángó revival movement, having invited traditional performers from Moldavia as well as revival performers. This article provided frank comment on a general lack of life and quality in revival performers.
Critique by Bolya Mátyás.

Page 14 Spectaculum festival – Sepsiszentgyörgy (Sfintu Gheorghie), Transylvania. 2003 October 13-18. Organized by the Lajtha László Foundation, Háromszék Dance Ensemble, Gyula Photographers Association Festival included dance performances, music from Budapest, Sárpatok, Elek, Mezőpanit, Kalatoszeg, Hidegség, Gyimes, Sepsiszentgyörgy, photo exhibition, etc.
Report by Imreh István

Page 15 Commentary on a **contemporary folk dance performance** at the Pest Hungarian

Theatre (Pesti Magyar Színház) on **November 9, 2003.** Choreographies performed by 6 ensembles. By Szávai József

Page 17 Report on the 'Mezőség International Folk Dance and Music Camp' at Válaszút August 10-17, 2003. By Bodi Ildikó of the Hargita National Székely Ensemble

Page 19 Report on an excursion to Hungarian communities in the Ukraine The aim of the trip: to meet with local weavers and embroiderers, talk to them, see their work, while also sightseeing at various cultural points of interest along the way. September 26-29, 2003. Under the direction and organization of Borbély Jolán, Gyulay Mária and support from the Hungarian Heritage House in Budapest. By Gömbös Katalin

Page 22 Darmos István' short summary of Gypsy dance research done in Hungary, cites early mention in history from 1793, through research done in the 20th Century. Darmos says: "traditional Gypsy dance is alive...it is continuously developing, with some forms disappearing, but new ones developing in their place. The work of science and stage performance...is to make sure that the Gypsy stick and couple dances and their vocabulary of motifs are not forgotten..." From speech heard on October 13, 2003 at the opening of an exhibit at Budapest's Hungarian Heritage House entitled: 'The discovery of Gypsy dance and music folklore in the Carpathian basin'.

Page 24 Leather craft on CD rom. Beszprémy Katalin announces this CDrom, part of a series on traditional handcrafts. Announcement includes this quote: "Culture cannot be inherited. The culture of our ancestors will evaporate from one day to the next, unless over and over again each generation is able to earn it for themselves." (Kodály Zoltán)

Page 28 Interview with Kostyák Alpár - folk musician, music teacher, producer at local TV in Kolozsvár (Cluj) in Transylvania - during the 11th Mezőség folk music and dance camp in Válaszút, summer of 2003, where he was music instructor. By Fuchs Lehel. Published in 'Szellempép'. 2003/2.

Page 34 Short history of the Bukovina Székely people. The story begins with events in 1763 that led to settlement of 2687 people, many of whom were Székely Hungarians, in the Bukovina region (today lying partially in Ukraine, partially in Romania) in northeastern Transylvania. In 1941, on the basis of the 2nd Vienna decision, 13,198 Bukovina Székely people left Bukovina to resettle in Hungary.

Ethnographer, Kóka Rozália, was born into one of these families that finally ended up in the town of Érd (just south of Budapest). Her work has focused on this ethnic group.

Page 42 My father, Lányi Ágoston Mrs. Erdőháti Lányi Mária writes on the life and work of her father. Lányi, the well known **dance researcher and dance notation expert** lived from 1923-1986. In 1947 he began his career in dance, after finishing his military service as an officer during W.W.II (including military academy, being wounded, prisoner, finally retirement in 1947). The rest of his life was dedicated to dance notation, research, choreography, teaching. He travelled to Finland the first time in 1965 to teach dance and dance notation. The visit developed into a lasting professional relationship with Finland. He was researcher at the folk music research group at the Hungarian Academy of Sciences from 1965 until his death. His name is familiar as author and co-author of countless articles and publications on traditional Hungarian dance.

Sue Foy

folkMAGazin

2003. Tél, X. évfolyam, 4. szám
Megjelenik negyedévente
Kiadja a Táncház Alapítvány
Alapítványi gondnok: Nagy Zoltán
Kuratóriumi tagok: Sándor Ildikó, P. Vas János

Felelős szerkesztő: K. Tóth László
Tervező-szerkesztő: Berán István

Munkatársak:
Bakonyi Erika, Gósi Anett, Tóth Andrea

Budapest, I. ker., Corvin tér 8.
Levél cím: 1255 Budapest, Pf. 153.
Tel./fax: (36.1) 214-3521
folkmagazin@mail.datanet.hu
www.folkmagazin.hu

Tücsi Nyomdaipari és Szolgáltató BT.
Tel./fax: 27/336-809
Porszinter Nyomda, tel.: 1/388-7632

ISSN - 1218 - 912X

Bankszámla szám: 11701004-20171625
Külföldről: OTP I. ker. fiók,
1013 Budapest, Alagút u. 3. Hungary
Táncház Alapítvány
B.I.C. OTPVHUB 11701004-20171625

Támogatónk a Nemzeti Kulturális Alapprogram
Népművészeti és Közművelődési Kollégiuma

felítő

BERECZ ANDRÁS

népdalok, mesék

Kökörtben lilium II.

„Mire hódának az öreg egy csiporka
szilvalet töthete, melyik fogfájásról jó,
ez a Mátyás hóds ragy sebajtorra
merdek felítón kapackodott, azon
a jó nehez, hápaluzás, vipakotyás uton.
Túl a leltón es csak a mínin ergett bé,
ott es egy ódálva csak a karjít rinogatók
„Itt vagyok, Csiki! Hi! a hana véne
vigre itt van-e valahol!”

Illusztráció: Gyulai Líviusz

Berecz Bt. / 1141 Budapest, Zsigárd utca 12. / Telefon: (06-1) 218-81-29

